

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Toisin tehty perhe

Kumppanuusvanhemmuuden rajat ja mahdollisuudet yhteiskunnan kontekstuaalisissa
perhekäsityksissä

Valtio-oppi
Pro gradu -tutkielma

Roosa Suonpää

21.10.2025
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Työn nimi: Toisin tehty perhe – Kumppanuusvanhemmuuden rajat ja mahdollisuudet yhteiskunnan kontekstuaalisissa perhekäsityksissä

Tekijä(t): Roosa Suonpää

Koulutusohjelma: Poliittikatieteet, valtio-oppi

Ohjaaja(t): Valtio-opin yliopistolehtori Karim Maiche

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä 104, liitteiden lukumäärä: 5 sivua

Vuosi: 2025

Tiivistelmä:

Pro gradu – tutkielmassani tutkin kumppanuusvanhemmuuden narratiiveja, jotka kuvaavat kumppanuusvanhemmuuden tunnistamista yhteiskunnassa niin arkisissa käytännöissä kuin institutionaalisesti. Kiinnitän huomioni siihen, millaisia ovat kumppanuusvanhemmuuden ja yhteiskunnallisten perhekäsitysten kohtaamiset ja missä kaikkialla näitä kohtaamisia tapahtuu. Kumppanuusvanhemmuuden ja lapsiperheellistymisen politiikkatieteellinen tutkimus on tärkeää, sillä perhettä määritellään ja tuotetaan jatkuvasti useammalla eri politiikan osa-alueella. *Perheille* tehdään politiikkaa ja *perheistä* tehdään politiikkaa.

Aineistoni koostuu seitsemästä tutkimushaastattelusta: kuusi kumppanuusvanhempien haastattelua ja yksi asiantuntijahaastattelu. Aineisto on analysoitu narratiivisen analyysin keinoin, ja tutkielmassani on vahva sosiaalikonstruktionistinen tutkimusote.

Kumppanuusvanhemmuutta ja perheitä ilmiöinä sen sijaan olen lähestynyt kriittisen perhetutkimuksen näkökulmasta.

Keskeisiä tutkimustuloksia ovat narratiivit näkymättömyydestä ja kohtaamattomuudesta. Kumppanuusvanhemmuus on perhemuoto, joka täytyy tehdä ja tuottaa näkyväksi. Toisaalta monissa kohtaamisissa se myös kohdataan positiivisesti, mielenkiinnolla ja uteliaisuudella. Hedelmöityshoitoihin ja perhevapaauudistukseen liittyy taas kaksi erilaista narratiivia – rajoittavuus ja mahdollistaminen. Erityisenä mahdollisuuden narratiivina korostuu normin ulkopuolinen vapaus. Siinä missä kumppanuusvanhemmuus toisaalla on näkymätön, normin ulkopuolisessa vapaudessa se on voimavara ja erilaisten elämäntilanteiden yhteensovittamisen mahdollistaja.

Kumppanuusvanhemmuuden narratiivit ovat monipuolisia, erilaisia ja keskenään jopa ristiriitaisia. Kumppanuusperheet ovat moninainen ryhmä ja tämä moninaisuus heijastuu myös narratiiveihin. Toisaalta myös yhteiskunta tulkitsee perheitä ja toivottaa kumppanuusvanhemmat tervetulleeksi perheiden piiriin hyvin vaihtelevasti ja tilannesidonnaisesti. Siinä missä toisaalla tuotetaan kapeaa käsitystä heteroseksuaalisista ydinperheistä, toisaalla tunnistetaan ja tunnustetaan perhesuhteiden monimuotoisuus.

Tärkeässä osassa ovat myös viranomaiset ja terveydenhuollon ammattilaiset. He saattavat omalla toiminnallaan tehdä kumppanuusvanhemmuutta näkyväksi siellä, jossa rakenteet tuottavat kapeaa käsitystä ja toisaalta sulkea sitä ulos siellä, jossa juridiset mahdollisuudet perhemuodon tunnistamiselle olisivat olemassa.

Avainsanat: kumppanuusvanhemmuus, perheellistyminen, perhepolitiikka, perhekäsitykset, normikriittisyys

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Teoreettiset lähtökohdat	10
2.1	Näkökulmia perheisiin	10
2.1.1	Kumppanuusvanhemmuutta ja yhteisvanhemmuutta	10
2.1.2	Kriittinen perhetutkimus	14
2.1.3	Neuvoteltu perhe	18
2.2	Kumppanuusvanhemmuus yhteiskunnassa ja perhepolitiikan merkitys	20
2.2.1	Vanhempia ja huoltajia	21
2.2.2	Hedelmöityshoitolaki ja hedelmöityshoidot	23
2.2.3	Perhevapaaudistus ja vanhempainvapaat	25
2.2.4	Osallisuus ja vähemmistöstressi	28
3	Tutkimusasetelma ja tutkimuksen toteuttaminen	31
3.1	Tutkimuskysymys	31
3.2	Haastattelututkimus ja haastatteluaineisto	31
3.3	Narratiivinen analyysi	35
3.4	Sosiaalinen konstruktionismi ja konstruktivismi	38
3.5	Tutkimusetiikka ja tutkimuksen eettisyys	41
4	Näkymättömiä perheitä, tunnistamattomia vanhempia	45
4.1	Ennakoiva esittäytyminen ja täsmentämisen tilanteet	45
4.2	Kaavakkeisiin ja kyselyihin kelpaamaton	49
4.3	Laki mahdollistaa, käytäntö rajoittaa	51
5	Kohdattu ja kiinnostava – ja silti aika tavallinen	54
5.1	Arvostavat ammattilaiskohtaamiset	54
5.2	Kiinnostus ja kiinnostuksen kääntöpuoli: ”Millä tavalla teitte lapsen?”	56
5.3	Ei tarvetta tarkentamiselle: Me olemme ihan tavallisia	59
6	Perhepolitiikka rajoittamassa ja mahdollistamassa	63
6.1	Hedelmöityshoidot perheyntymisprosessissa	63
6.2	Vanhempainvapaita ja valinnanvapautta	66
7	Normin ulkopuolinen vapaus	71
7.1	Laajat ja neuvotellut perheet	71
7.2	Vapaus valita ja tehdä toisin	73
7.3	Erontekoja ydinperheeseen	75
8	Yhteenveto	81

8.1	Tutkimustulosten yhteenveto	81
8.2	Arviointi, reflektointi ja jatkotutkimusaiheet	87
9	Lähteet	93
10	Liitteet	105
10.1	Liite 1. Tutkimussopimukset	105
10.1.1	Haastateltavien kumppanuusvanhempien tutkimussopimus	105
10.1.2	Haastateltavan asiantuntijan tutkimussopimus	106
10.2	Liite 2. Haastattelurungot	107
10.2.1	Haastateltavien kumppanuusvanhempien haastattelurunko	107
10.2.2	Asiantuntijahaastattelun haastattelurunko	108

1 Johdanto

Viime vuosina on runsaasti uutisoitu syntyvyyden laskusta. Suomessa syntyvyyden tilastointi alkaa vuodesta 1776 ja vuonna 2024 syntyvyys oli tilastointihistorian matalinta (Tilastokeskus 2025). Syntyvyys on laskenut lähes kaikkialla maailmassa ennakoitua nopeammin, mutta Suomessa syntyvyyden lasku on ollut Euroopan dramaattisinta (Rotkirch 2025).

Syntyvytydessä on vaihtelua eri väestöryhmien välillä ja elinikäiseen lapsettomuuteen ovat yhteydessä sukupuoli, parisuhde, koulutustausta ja asuinalue (Rotkirch 2025). Lisäksi ero suomalaisten toivotun ja toteutuneen lapsiluvun välillä on iso. Ero toivottujen ja saatujen lasten välillä on erityisen iso niiden henkilöiden keskuudessa, jotka eivät elä parisuhteessa. (Sorsa, Lehtonen & Rotkirch 2023, 11.)

Perhebarometrissä 2022 miehistä vajaa kolmannes ja naisista joka viides vastasi, että sopivan kumppanin puute vaikuttaa lastensaantiaikeisiin ainakin jonkin verran. Sopivan kumppanin puute on yksi keskeisimmistä syistä, miksi lasten hankkimista lykätään tai miksi lapsia ei hankita lainkaan (Sorsa, Lehtonen & Rotkirch 2023, 41; 61.) Lisäksi viime aikoina uutisoinnissa on myös ilmaistu huolta siitä, että nuorten naisten ja miesten arvomaailmat eriytyvät toisistaan. Siinä missä nuoret naiset ovat arvoiltaan liberaalimpina, nuoret miehet kaartuvat konservatiivisempaan suuntaan (ks. esim. Kiilakoski 2021; Nuuttila 7.2.2024).

Parisuhteen puuttumisen ei kuitenkaan tarvitse estää lapsihaaveen toteutumista eikä parisuhdekumppaneiden eriävien lapsiperheellistymistoiveiden tarvitse merkitä parisuhteen päättämistä. Viime vuosina tietoisuus kumppanuusvanhemmuudesta, jossa vanhemmuutta jaetaan ilman vanhempien välistä rakkaussuhdetta, on lisääntynyt. Vanhemmuutta voi jakaa jonkun tai joidenkin kanssa samanaikaisesti, kun on rakkaussuhteessa jonkun toisen tai joidenkin toisten kanssa. Kumppanuusvanhemmuus sopii erilaisille ihmisille ja tarjoaa mahdollisuuden monimuotoiseen vanhemmuuteen. (Kumppanuusvanhemmaksi 2025a.)

Kumppanuusvanhemmuus on ollut sateenkaari-ihmisille jo pitkään tavallinen lapsiperheellistymisen tapa, mutta nykyään yhä useammat itselliset cis-heterot ovat myös kiinnostuneet myös kumppanuusvanhemmuudesta (Niittynen 2023).

Kumppanuusvanhemmuus on saanut viime aikoina myös runsasta mediahuomiota (ks. esim. Tuomisto 2025, Kiviniemi 2025). Kumppanuusvanhemmuus on ollut esillä myös erilaisissa

televisio-ohjelmissa ja vuonna 2019 Nelosella esitettiin kumppanuusvanhemmuudesta kertova ja tositarinoinhin perustuva ”Lapsi tuntemattoman kanssa” -ohjelma.

Pro gradu – tutkielmani keskiössä onkin kumppanuusvanhemmuus. Tutkin, kuinka kumppanuusvanhemmuus yhteiskunnassa tunnistetaan, ja millaiset yhteiskunnalliset rakenteet vaikuttavat kumppanuusvanhemmuuden toteuttamiseen. Tutkimuskysymykseni ovat:

1) *Millaisia kumppanuusvanhemmuuteen vaikuttavia rajoja ja mahdollisuuksia kumppanuusvanhemmuuden narratiivit kuvaavat?* ja 2) *Miten narratiivit asettuvat suhteessa yhteiskunnallisiin perhekäsityksiin ja kumppanuusvanhemmuuden institutionaaliseen tunnistamiseen?*

Tutkielmani teoreettinen lähtökohta pohjautuu kriittisen perhetutkimuksen perinteeseen. Kriittinen perhetutkimus purkaa stereotyyppistä perheajattelua ja asettaa sen kyseenalaiseksi. Lisäksi se korostaa niin yhteiskunnallisten, ideologisten kuin eriarvoistavien prosessien tutkimisen tärkeyttä. (Forsberg 2003, 7). Kriittinen perhetutkimus on myös itsessään onnistunut laajentamaan perheen käsitettä tarkastelemalla perheiden elämäntapojen moninaisuutta ja sitä ristiriitaa, joka sijoittuu perheihanteen ja todellisten perheessä tehtyjen ratkaisujen välille (Yesilova 2009, 17).

Ydinperheitä tutkinut ja kriittisen perhetutkimuksen kentällä samoillut Katja Yesilova (2009, 18) on todennut, että aiemmissa tutkimuksissa on ansiokkaasti onnistuttu osoittamaan perheiden moninaisuus ja kategorioiden rajallisuus, mutta perheen käsitteellinen laajentaminen on pysähtynyt eletyn elämän kuvauksiin. Hänen mukaansa todellisuuden moninaisuus ja käsitteen kapeus on todistettu, mutta käsitteen rajoittavuuden mekanismi on siitä huolimatta jäänyt varjoon.

Tavoitteeni on oman tutkielmani kautta osallistua juuri tähän keskusteluun. Edellä esitellyn tutkimuskysymyksen avulla kykenen lähestymään ja havaitsemaan juuri Yesilovan mainitseman *perheen* rajoittavuuden. Mikäli keskittyisin tarkastelemaan ainoastaan yhteiskunnallisia perhekäsityksiä tai pelkkiä kumppanuusvanhemmuuden kertomuksia, tulisin todennäköisesti toistaneeksi kapeita kategorioita ja perheiden moninaisuutta. Yhtymäkohdassa on kuitenkin mahdollista osoittaa rajoittavuuden, ja joissakin tapauksissa myös mahdollistavuuden, mekanismi.

Tutkielmani keskeinen aihe, kumppanuusvanhemmuus, on itsessään jo ajankohtainen, mutta sen tarkastelu suhteessa yhteiskunnallisiin perhekäsityksiin ja institutionaaliseen tunnistamiseen on erityisen merkityksellisestä. Perhe on yhteiskuntatieteellisen keskustelun

kestoteemoja, ja kriittisessä ajattelussa perhe nähdään *yksityisen* lisäksi myös *julkisessa* sekä *yksityisen* ja *julkisen suhteissa*. Näin *perhettä* voidaan tarkastella esimerkiksi lainsäädännön käytännöissä sekä perheen ja työn yhteensovittamisen kysymyksissä. (Forsberg 2003, 7, 12.)

Perheitä onkin tärkeä tutkia myös politiikkatieteellisellä kentällä, sillä *perheisiin* kohdistetaan perhepolitiikkaa ja *perheistä* tehdään perhepolitiikkaa. Lisäksi *perheellistymis*politiikka on osa perhepolitiikkaa (Rotkirch 2018, 5). Näin ollen tärkeä tutkia, mitä perheillä tosiasiallisesti tarkoitetaan ja ketkä perheiden piiriin luetaan kuuluvaksi. Kun toteutamme perhepolitiikkaa, keitä ajattelemme sen koskettavan ja keihin vaikutusarviot kohdistetaan? Ketkä ovat tervetulleita perheneuvolaan ja kuka saa käyttää perhevapaita?

Kriittisen perhetutkimuksen lisäksi hyödynnän sosiaalista konstruktionismia. Sosiaalisessa konstruktionismissa keskeinen ajatus on todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Sillä voidaan viitata prosesseihin, joissa todellisuudesta tuotetaan tietynlaista tai prosesseihin, jossa todellisuudelle annetaan merkityksiä. (Niska ym. 2024, 16.) Sosiaalisen konstruktionismin kautta voidaankin tarkastella niin perheitä kuin aineiston narratiiveja. Sen kautta voidaan kiinnittää huomio perheiden *rakentumiseen*: Perheet eivät ole vain passiivisia yhteiskunnallisten toimenpiteiden kohteita, vaan ne rakentuvat yksilöllisten päätösten kautta (Forsberg 2003, 11.) Sosiaalinen konstruktionismi onkin kiinnostunut *perheestä* erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä (Forsberg 2014, 127).

Tutkielmani on pitkä ja polveileva. Alun perin tarkoitukseni oli tutkia pelkästään perhevapaa uudistuksen vaikutuksia kumppanuusvanhemmuusperheissä, ja tämän vuoksi olen rajannut haastattelut vain sellaisten perheiden keskuuteen, joihin on syntynyt lapsi perhevapaa uudistuksen voimaantulon jälkeen. Aineistoa kerätessäni kuitenkin havaitsin, että kertomukset kumppanuusvanhemmuudesta ja sen tunnistamisesta erilaisissa yhteiskunnan rakenteissa ovat hyvin kirjavia. Havainnon myötä päätin muokata niin tutkimuskysymystä kuin -asetelmaa ja seurata narratiivien kirjavuutta.

Lopputulos on esillä analyysiluvuissa. Narratiivit ovat erilaisia ja osittain ristiriitaisiakin. Niiden kautta avautuu useita erilaisia näkökulmia niin perheisiin kuin kumppanuusvanhemmuuteen. Jotta analyysilukuja ja niissä esiteltäviä kertomuksia on mahdollista ymmärtää ja tulkita, olen avannut laajassa teoreettisessa viitekehyksessä aiemman tutkimuskirjallisuuden lisäksi myös keskeiset termit, historialliset muutokset ja ajankohtaiset keskustelut.

Tutkielmassani olen hyödyntänyt tekoälyä (ChatGPT ja Copilot) tutkimuskysymysten muotoilussa, kielenhuollossa, otsikoiden ideoinnissa, aineiston pohjalta laatimieni teemojen

luokittelussa ja analyysilukujen rakenteen alustavassa suunnittelussa sekä käännösapuna englanninkielisissä lähdemateriaaleissa. Kaikki teksti on itse tuottamaani, ellei lainausmerkeillä ja lähdeviittauksin muuta osoiteta.

2 Teoreettiset lähtökohdat

Tutkimukseni teoreettiset lähtökohdat on jaettu kahteen alalukuun. Kumpikin alaluku on jaettu teemojen perusteella vielä pienempiin lukuihin.

Ensimmäisessä alaluvussa 2.1 avaan erilaisia näkökulmia perheisiin ja esittelen kriittisen perhetutkimuksen perinnettä sekä sitä, kuinka itse hyödynnän kriittistä lähestymistapaa omassa tutkimuksessani.

Toisessa alaluvussa 2.2 puolestaan esittelen sellaisia keskeisiä termejä, ilmiöitä tai säädöksiä, jotka ovat olennaisia niin kumppanuusvanhemmuuden kuin tutkimukseni analyysilukujen ymmärtämisen kannalta.

2.1 Näkökulmia perheisiin

2.1.1 Kumppanuusvanhemmuutta ja yhteisvanhemmuutta

Kumppanuusvanhemmuus on vanhemmuutta, jossa vähintään kaksi henkilöä jakaa vanhemmuutta suunnitelmallisesti alusta asti ilman keskinäistä rakkaussuhdetta (Niittynen 2023). Sen sijaan heitä yhdistää yhteinen vanhemmuus, johon he ovat sitoutuneet vanhemmuuskumppaneina (Koulu ym. 2023, 89). Kumppanuusvanhemmuus perustuu yhteiseen toiveeseen ja sopimiseen, ja syyt kumppanuusvanhemmuuden valitsemiselle lapsiperheellistymisen tavaksi ja vanhemmuuden muodoksi ovat moninaiset (Kumppanuusvanhemmaksi 2025a).

Yleisiä syitä kumppanuusvanhemmuuden valitsemiselle ovat muun muassa halu perustaa perhe elämänkumppanin puuttumisesta huolimatta, halu pitää romanttinen suhde ja vanhemmuus erillään ja halu tarjota lapselle kaikkia sukupuolia olevat vanhemmat. Taustalla saattaa olla myös toive siitä, että vanhemmuutta rakennetaan suunnitelmallisesti ja niin, että toinen vanhempi tai vanhemmat ovat tuttuja. Joillekin kumppanuusvanhemmuus saattaa olla myös ainoa vaihtoehto lapsiperheellistymiseen. (Kumppanuusvanhemmaksi 2025a.)

Kumppanuusvanhemmuuden valintaan vaikuttavia syitä on tutkittu myös kansainvälisesti. Brittiläisessä tutkimuksessa ”Grappling with tradition: the experiences of cisgender, heterosexual mothers and fathers in elective co-parenting arrangements” havaittiin, että kumppanuusvanhemmuuden taustalla vaikuttavat monenlaiset syyt ja toiveet. Osalle kumppanuusvanhemmuus edustaa vanhemmuuden modernia ja mielekästä mallia, ja toisille se taas saattaa olla toissijainen vaihtoehto, kun ensisijainen toive lapsiperheellistymisestä

romanttisen suhteen kautta jää täyttymättä. (Bower-Brown 2023, 89, 91.) Teknologian kehityksen on nähty monipuolistaneen tapoja tulla vanhemmaksi, sillä erilaiset verkkosivustot ovat mahdollistaneet vanhemmuuskumppaneiden etsimisen ja näin ollen myös kumppanuusperheiden perustamisen. (Jadva ym. 2015; Foley, Jadva & Golombok 2025).

Kumppanuusvanhemmuus onkin aiemmin vahvasti liitetty sateenkaariperheisiin, joilla puolestaan viitataan sateenkaari-ihmisten perustamiin perheisiin. Hyödynnän tutkielmassani Aarnio ym. (2020, 10) määritelmää sateenkaari-ihmisistä: ”Tarkoitamme sateenkaari-ihmisillä ei-heteroseksuaalisia ihmisiä, jotka identifioituvat yleisimmin lesboiksi, homoiksi, bi- tai panseksuaaleiksi. Sateenkaari-ihmisiä ovat myös transihmiset, muunsukupuoliset ja intersukupuoliset, joihin ei sovi heille syntymässä osoitettu paikka kaksijakoisessa nainen-mies luokittelussa.”. Toisaalta aina luokitteluja ei nähdä edes tarpeellisena ja ihmiset voivat kutsua itseään myös queeriksi. Queerillä (suom. kvääri) tarkoitetaan henkilöitä, jotka eivät määrittele sukupuoltaan tai seksuaalisuuttaan tai jotka etsivät oikeaa määritelmää (Aarnio ym. 2020, 10). Queer voidaan nähdä myös identiteettinormien kyseenalaistamisena (Rossi 2015, 106).

Kumppanuusvanhemmuudesta puhuttaessa on kuitenkin tärkeä huomata, että vaikka kumppanuusvanhemmuus on yksi sateenkaariperheiden muodoista, kaikki kumppanuusvanhemmat eivät ole sateenkaari-ihmisiä ja kaikki kumppanuusperheet eivät ole sateenkaariperheitä. Kumppanuusvanhemmuus on aiemmin ollut yleisempää sateenkaari-ihmisten keskuudessa, mutta viime aikoina myös heteroseksuaalisten naisten ja miesten väliset kumppanuusvanhemmuusjärjestelyt ovat lisääntyneet (Jadva ym. 2015; Bower-Brown ym. 2023, Niittynen 2023). Lapsiperheellistymistä kumppanuusvanhemmuuden keinoin tavoittelevat ovatkin moninainen joukko ja joukossa on niin heteroita, sateenkaari-ihmisiä, sinkkuja kuin parisuhteessa olevia (Jadva ym 2015). Toisaalta on myös todettu, että huolimatta viime vuosien lisääntyneestä huomiosta ja mielenkiinnosta kumppanuusvanhemmuutta kohtaan, se näyttäytyy Suomessa kuitenkin edelleen melko sateenkaarierityiseltä lapsiperheellistymisen tavalta (Koulu ym. 2024, 66).

Kumppanuusvanhemmuudella viitataan joskus myös apilaperheisiin ja apilaperheiden vanhemmuuteen. Apilaperheillä tarkoitetaan perheitä, joissa lapsi tai lapset ovat syntyneet suunnitellusti kahden eri perheyksiköiden lapsiksi. (Siukola ym. 2024, 18–19.) Apilaperheellä voidaan tarkoittaa myös kumppanuusvanhempien sateenkaariperhettä (Kylmä ym. 2021, 131). Apilaperheitä voidaan nimittää eri tavoin riippuen siitä, montako aikuista niitä on perustamassa. Suuri osa sateenkaariperheistä on kolmi- ja neliapilaperheitä, jolloin perhettä on perustamassa enemmän kuin kaksi aikuista. (Sateenkaariperheet 2025a.) Osa apilaperheistä perustetaan

ystävien kesken ja toisissa tapauksissa vanhemmat taas tutustuvat toisiinsa nimenomaan tavoitteenaan lapsiperheellistyminen (Jämsä 2008a, 40). Kumppanuusvanhemmuus ja apilaperhe ovat siis osittain päällekkäisiä termejä, mutta käytän itse pääasiallisesti tässä tutkielmassa termiä kumppanuusvanhemmuus.

Kumppanuusvanhemmuudesta ei toistaiseksi ole olemassa kovinkaan paljoa akateemista tutkimustietoa. Suomalaista tutkimustietoa kumppanuusvanhemmuudesta on saatavilla varsin vähän, joten hyödynnän poikkeuksellisesti lähteenä myös kolmea opinnäytetyötä: Vilma Koljanderin YAMK opinnäytetyö (2020), Mikael Westerlundin AMK – opinnäytetyö (2020) sekä Sari Pihlajamäen pro gradu- tutkielma (2020). Koljanderin ja Westerlundin opinnäytetyöt on toteutettu Sateenkaariperheet ry:n toimeksiantoina.

Lisäksi hyödynnän tutkielmassani myös sateenkaariperheitä koskevaa tutkimusta ja kirjallisuutta. Vaikka kaikki kumppanuusvanhemmat ja -perheet eivät ole sateenkaariperheitä tai sateenkaari-ihmisiä, aiemmassa tutkimuksessa kumppanuusvanhemmat on saatettu kategorisoida sateenkaariperheiden alle. Lisäksi ne voidaan käsittää perinteisestä perhenormista poikkeavaksi, kuten myöhemmässä vaiheessa osoitan. Tämän lisäksi perhemuodoilla on yhtenäisyyttä myös toimintatavoissa, sillä sekä sateenkaariperheiden että kumppanuusvanhempien lapsiperheellistymisen voidaan nähdä olevan hyvin harkittua ja suunnitelmallista, ja molemmissa perhemuodoissa ilmenee erilaisia neuvottelun ja sopimisen tapoja (ks. esim. Moring 2013, 20, 191; Kumppanuusvanhemmaksi 2025a; Pihlajamäki 2021; Koljander 2020).

Kumppanuusvanhemmuudesta käytetään englanniksi termiä co-parenting tai elective co-parenting. Usein termillä co-parenting viitataan myös eron jälkeiseen vanhemmuuteen, jossa vanhemmat päätyvät jakamaan vanhemmuutta romanttisesta suhteesta erillään eron vuoksi. Kumppanuusvanhemmuudessa vanhemmuutta jaetaan kuitenkin jo alusta asti suunnitelmallisesti niin, etteivät vanhemmat tai kaikki vanhemmat ole keskenään romanttisessa suhteessa.

Olen itse noudattanut käännöksissä linjausta, jossa co-parenting kääntyy yhteisvanhemmuudeksi (ks. Feinberg 2003) ja elective co-parenting kumppanuusvanhemmuudeksi (ks. Jadva ym. 2015; Bower-Brown ym. 2023; Foley, Jadva & Golombok 2025). Yhteisvanhemmuus voidaan käsittää aikuisten välisenä suhteena, joka keskittyy lapsen tai lasten kasvatukseen. Siihen ei sisälly romanttista tai seksuaalista ulottuvuutta. Yhteisvanhemmuus ei myöskään ole emotionaalinen, taloudellinen tai juridinen

suhde, elleivät nämä asiat liity suoraan lapsen tai lasten kasvattamiseen. Se ei kuitenkaan ole irrallinen vanhempien muusta suhteesta. (Feinberg 2003, 96–97.)

Yhteisvanhemmuudella voidaan tarkoittaa myös lapsen hoidosta ja huolenpidosta vastaavien aikuisten välistä suhdetta. Sillä ei automaattisesti viitata vain lapsen vanhempiin eikä se sisällä oletusta vanhempien parisuhteesta. (Kekkonen ym. 2023.) Yhteisvanhemmuutta ei voidakaan perustaa vain biologiaan, sukupuoleen, avioliittoon tai juridiseen asemaan, sillä yhteisvanhemmuutta voivat toteuttaa esimerkiksi niin adoptiovanhemmat, uusperheiden vanhemmat kuin isovanhemmat. Mikäli vanhemmuutta tarkasteltaisiin kapeasti vain perinteisen ydinperheen kautta, monet tärkeät yhteisvanhemmat ja yhteisvanhemmuuden muodot jäisivät huomiotta. (Feinberg 2003, 97–98.)

Feinberg (2003) on hahmottanut yhteisvanhemmuuden koostuvan neljästä osa-alueesta, jotka ovat osittain erillisiä ja osittain toisiinsa kietoutuneita. Ensimmäinen osa-alue keskittyy yksimielisyyteen lapseen ja lapsen kasvatukseen liittyvissä asioissa ja toinen-osa alue sen sijaan vanhempien väliseen työn- ja vastuunjakoon niin lapseen kuin arkeen liittyvissä asioissa. Vanhemman tuki ja heikentäminen muodostavat kolmannen osa-alueen, jossa korostuvat vanhempien toiminta ja käytös toisiaan kohtaan. Tukemiseen kuuluvat toisen vanhemman kunnioitus, arvostus sekä kasvatuspäätösten ja auktoriteetin tukeminen. Heikentämistä sen sijaan ovat kritiikki, vähättely ja syyttely. Viimeisin osa-alueista puolestaan koostuu perheen yhteisen vuorovaikutuksen hallinnasta.

Minna Ranta (2025) on väitöstutkimuksessaan tutkinut yhteisvanhemmuuden kehitys- ja oppimisprosesseja esikoislastaan odottavien pariskuntien keskuudessaan. Hänen mukaansa yhteisvanhemmuus on keskeinen perhe-elämän osa-alue, joka saa alkunsa jo raskauden aikana. Feinbergin (2003, 96–97) mukaan yhteisvanhemmuus ei sisällä oletusta tai odotusta vanhempien yhtä suurista vastuurooleista lapsen suhteen, vaan vanhemmuuden ja vanhemmuussuhteen tasa-arvoisuuteen vaikuttavat niin yksilöiden omat näkemykset kuin niihin vaikuttavat sosiaaliset ja kulttuuriset kontekstit. Sen sijaan suomalaisilla vanhemmilla näyttää lähtökohtaisesti olevan toive tasavertaisesta vanhemmuudesta, mikä ilmenee muun muassa toiveena vanhempainvapaiden jakamisesta sekä vastuiden oikeudenmukaisena ja joustavana jakamisena (Ranta 2025, 51).

Hyödynnän kumppanuusvanhemmuuden tarkastelussa myös yhteisvanhemmuuden käsitettä, mutta en käsittele niitä synonyymeina. Anu Ruuska on tutkinut pro gradu - tutkielmassaan yhteisvanhemmuuden rakentumista pariskuntien keskuudessa ja todennut, että omassa työssään erottelee kumppanuusvanhemmuuden ja yhteisvanhemmuuden toisistaan (2022, 7).

Itse noudatan toisenlaista linjaa. En suuntaa tarkasteluani yksinomaan yhteisvanhemmuuden ilmenemiseen kumppanuusvanhempien kertomuksissa, mutta hyödynnän yhteisvanhemmuuden käsitettä tarkastellessani kumppanuusvanhemmuutta. Ranta (2025, 63) onkin todennut kahden vanhemman heteroperheitä tutkiessaan, että tulevaisuudessa yhteisvanhemmuuden tutkimusta olisi hyvä suunnata myös erilaisten perhemuotojen, muun muassa kumppanuusvanhemmuuden, pariin.

Hahmotan kumppanuusvanhemmuuden ja yhteisvanhemmuuden yhtäaikaisen tarkastelun osana kriittistä perhetutkimusta, joka toimii tutkielmani laajempänä teoreettisena viitekehyksenä. Koska kriittinen perhetutkimus ei muodosta mitään selkeää koulukuntaa, vaan enemminkin pyrkii monimuotoisin keinoin irtautumaan käsitteen *perhe* sisältämistä ihmissuhteita koskettavista yksinkertaistavista oletuksista (Forsberg 2003, 10), yhteisvanhemmuuden sijoittaminen kriittisen perhetutkimuksen kenttään on mielekäs ja toimiva ratkaisu. Siinä missä kriittinen perhetutkimus purkaa ja kyseenalaistaa stereotyyppistä perheajattelua (Forsberg 2003, 7), yhteisvanhemmuuden avulla voidaan eritellä vanhemmuuteen liittyvät ulottuvuudet muista vanhempien välisiin suhteisiin liittyvistä ja vaikuttavista tekijöistä (Feinberg 2003, 97). Näin mahdollistuu sekä *perheen* että *vanhemmuuden* yhtäaikainen purkaminen ja läheisempi tarkastelu.

2.1.2 Kriittinen perhetutkimus

Perhe on nähty yhteiskuntatieteellisen keskustelun kestoteemana, vaikka perheen käsite ja muoto eivät ole muuttumattomia (Forsberg 2003, 11). Ei olekaan olemassa sellaista perheen määritelmää, joka olisi ollut käytössä kaikkialla kaikkina aikakausina, vaan se, mitä perheellä tarkoitetaan, on vaihdellut eri aikoina (Jokinen 2017, 126). Eri yhteiskunnissa perheellä viitataan myös eri asioihin ja erilaisiin kokoonpanoihin, joten käsite ”perhe” yksikössä ei juuri onnistu tunnistamaan perheiden moninaisuuden kirjoa (Forsberg 2003, 11). Onkin todettu, että kyse ei ole niinkään siitä, etteivät ihmiset tietäisi mikä perhe on, vaan siitä, että perhe määritellään hyvin eri tavoin (Jallinoja 2000, 187).

Perheitä ja perhe-elämää on tutkittu paljon, ja perheeseen voidaan nähdä olevan monia erilaisia lähestymistapoja. Itselleni keskeisin ohjenuora tässä tutkimuksessa on kriittisyys perhettä kohtaan. Vaikka tutkimukseni painottuu kumppanuusvanhemmuuteen, näkökulmani on kuitenkin siinä mielessä laaja, että en ole kiinnostunut vain siitä, miten perheestä puhutaan tai mitä sillä käsitetään. Sen sijaan kysyn *missä* se on, *miten* se on ja *milloin* se on. Tai oikeastaan

lienee viisaampaa yhtyä Forsbergin (2003) edellisen kappaleen havaintoon ja kysyä, että missä, miten ja milloin *ne* ovat.

Kriittisessä perhetutkimuksessa perheen käsitettä laajennetaan, hajotetaan ja tarkennetaan.

Tämä näkyy muun muassa siinä kuinka perheeseen tyypillisesti sisällytetyistä ihmissuhdeoletuksista luovutaan. Lisäksi termejä muovaaminen, rakentaminen ja luominen voidaan käyttää perheiden tulkinnallisen ja neuvoteltavan luonteen hahmottamisessa.

(Forsberg 2003 9–10.) Hyödynnän myös itse näitä toimenpidemäisiä käsitteitä analysoidessani sitä, miten kumppanuusvanhemmuus missäkin kontekstissa kohdataan ja millaisia käsityksiä nuo kohtaamiset ilmentävät.

Kriittisessä perhetutkimuksessa vältetään perheen ottamista annettuna ja yksiselitteisenä. Sen sijaan huomio on kohdistettu siihen, millä tavoin termiä ”perhe” käytetään ja millaisia seurauksia sen käytöllä on. Kriittisen perhetutkimuksen piirissä korostetaankin sellaisten yhteiskunnallisten, ideologisten ja eriarvoistavien prosessien tutkimista, jotka muovaavat perhettä ja perhe-elämää. Lisäksi monet yhteiskunnalliset muutokset eletään, koetaan ja ratkaistaan nimenomaan perheissä (Forsberg 2003, 7, 12). Tämän näkökulma on tutkielmassani tärkeässä asemassa, sillä tavoitteenani on nimenomaan paikantaa yhteiskunnan erilaisia perhekäsityksiä ja kumppanuusvanhemmuuden sijoittumista niihin. Lisäksi tarkastelen, millaisia merkityksiä kumppanuusvanhemmat itse kiinnittävät perheisiin ja millaisia seurauksia näillä merkityksenannoilla on.

Perhesuhteet ovat yksi ihmisen elämäänsä merkittävimmän ja selkeimmän vaikuttavista suhteista, ja niitä määrittävät samanaikaisesti ja jännitteisesti biologiset, sosiaaliset, taloudelliset, moraaliset ja emotionaaliset ulottuvuudet. Niillä on yhteiskunnallista merkitystä, sillä niihin liittyvät määrittelyt kytkeytyvät kysymyksiin oikein ja väärin tekemisestä, moraalista, normeista ja laeista. (Sevón & Notko 2008, 13–14).

Perheen määrittelyn merkitys konkretisoituukin erityisesti perhepolitiikassa ja perhetyössä, jotka ovat toisiinsa kytkeytyviä kokonaisuuksia. Ne linkittyvät sellaisiin kulttuurisiin ajattelutapoihin, joissa perheen merkityksiä muokataan. Näin yhteiskunta luo tietynlaista perheideaalia sekä säätelee perheenjäsenten suhteita, oikeuksia ja velvollisuuksia (Nätkin & Vuori 2007, 8.) Laki ja institutionaaliset rakenteet säätelevätkin perhesuhteita eri tavoin kuin muita läheissuhteita (Aarnio ym. 2020, 12).

Kun tarkastellaan perheitä, on tärkeä hahmottaa, että perheet ovat muuttuvia. Ihmiset saattavat elää elämänsä aikana useassakin eri perheessä. Lapsuuden perheen lisäksi ihmisellä saattaa

olla myöhemmin perustettu yksi tai useampi ”oma” perhe. Perheitä siis hajoaa ja niitä perustetaan uudelleen. (Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014, 7.) Perheet saattavat syntyä ja määrittyä myös elämäntilanteiden kautta, ja eri perheet ovat voivat olla olemassa samaan aikaan eivätkä ne sulje toisiaan pois (Pirskanen & Eerola 2018, 15). Ihmiset voivat myös elää monia eri perhesuhteita samanaikaisesti – he saattavat olla samaan aikaan lapsia, vanhempia, isovanhempia, puolisoita ja ex-puolisoita (Sevón & Notko 2008, 13).

Vaikka yksilöllä on mahdollisuus määritellä perhettä, hänen henkilökohtaisiin käsityksiinsä vaikuttavat kuitenkin ympäröivät sosiokulttuuriset olosuhteet. Nämä olosuhteet sekä rajoittavat että tekevät tilaa erilaisille määrittelyille. (Forsberg 2003, 11.) Ajattelutavan voidaan nähdä myös kytkeytyvän ajatukseen sosiaalisesta konstruktionismista ja todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta. Ajattelutavan ydin on siinä, että yhteiskunnan voidaan nähdä ilmenevään sekä objektiivisena että subjektiivisena todellisuutena. Samalla kun yksilö ulkoistaa olemuksensa sosiaaliseen maailmaan, hän myös sisäistää maailman objektiivisena todellisuutena. Eli samanaikaisesti kun yhteiskunta on ihmisen luoma, se myös erilaisten prosessien kautta muovaa ihmisiä. (Berger & Luckmann [1966] 1994, 147, 212.)

Perhettä onkin lähestytty konstruktionistisesta näkökulmasta. Sosiologian professorit Jaber F. Gubrium ja James A. Holstein (1999) ovat esittäneet, että perhe on jatkuvasti rakenteilla oleva ja se saa määritelmänsä reaaliaikaisesti erilaisten tulkinnallisten käytäntöjen kautta. Näin ollen perheellä ei ole objektiivista merkitystä, sillä konstruktionistinen lähestymistapa käsittää perheen erilaisten merkitysten ja ideoiden kokoonpanona. Sen sijaan olennaista on havaita, miten perhe saa merkityksensä ja millä tavoin niitä käytetään. Palaan kuitenkin konstruktionismin ja konstruktionistisen lähestymistavan käsittelyyn kuitenkin vielä tarkemmin menetelmäluvussa.

Perhemuodot monipuolistuvat ja erilaiset perhekulttuurit omaksuvat vaikutteita toinen toisiltaan. Näin syntyy aivan uudenlaisia elämäntyyplejä ja poliittisideologista liikehdintää näitä tyyplejä vastaan sekä niiden puolesta. (Jallinoja, Hurme & Jokinen 2014, 7). Suhteiden ja perhemuotojen moninaistumiselle on myös yhä vähemmän laillisia, uskonnollisia tai moraalisia esteitä (Jokinen 2017, 130). Toisaalta erityisesti sateenkaariperheet ja kumppanuusvanhemmat saattavat edelleen kohdata erityisesti juridisia haasteita, sillä lainsäädäntö ei tunnista ja tunnusta kaikkia perhesuhteita. Yhteiskunnalliset normit, ihanteet ja lainsäädäntö vaikuttavatkin erityisesti sateenkaariperheiden perhettä koskeviin ratkaisuihin. (Moring 2013, 10).

Vaikka erilaisia perhemuotoja tunnistava lainsäädäntö onkin kehittynyt, näyttää siltä, että sääntelyn piiriin hyväksytään pääasiassa sellaisia perhesuhteita, jotka muistuttavat jo olemassa olevia instituutioita ja noudattavat niiden normatiivisia rakenteita (Moring 2020, 121). Kriittisen perhetutkimuksen kautta voidaankin tarkastella myös perheiden moninaisuuteen ja pureutua sellaisiin ristiriitaisuuksiin, jotka vallitsevat perheihanteen ja tehtyjen ratkaisujen välillä (Yesilova 2009, 17).

Perhekeskustelussa on usein pyritty löytämään alkuperäinen ja luonnollinen perhe, jolla usein tässä yhteydessä on tarkoitettu ”ehjää ydinperhettä”, jolla viitataan vanhempien heteroseksuaalisen parisuhteen varaan rakentuvaan perheeseen. (Nätkin 2003, 16). Usein heteroseksuaalista ydinperhettä on saatettu pitää parhaimpana, oikeimpana ja luonnollisimpana vaihtoehtona (Jokinen 2017, 127). Ydinperhekeskeisen ajattelun on nähty myös selittävän lapsettomuutta, sillä ajattelutavassa lasten nähdään sijoittuvan puolisosuhteeseen ja puolisoittomuuden on näin ollen nähty olevan selitys lapsettomuudelle (Mäkinen 2008, 218).

Ydinperhe voidaankin käsittää normina. Normilla tarkoitetaan elämästä itsestään suodattuvaa tosiasiaa, jonka ajatellaan kuvaavan perhe-elämän toteutumista puolueettomasti (Yesilova 2009, 37). Normeja ei välttämättä havaita, mikäli niitä noudatetaan ja niiden mukaan eletään. Sen sijaa normien noudattamatta jättäminen tekee ne näkyväksi. (Julkunen 2010, 256.) Lisäksi hyödynnän tutkielmassani myös käsitettä heteronormatiivisuus, joka on niin queer-tutkimuksessa, feministisessä keskustelussa kuin sukupuolentutkimuksessa tunnettu vakiokäsite. Sillä viitataan sellaisiin puhe- ja ajattelutapoihin sekä institutionaalsiin käytänteisiin, jotka käsittelevät heteroseksuaalisuutta normina ja oletusarvoisena. (Rossi 2006, 15.) Heteronormatiivisuuteen voidaan kytkeä myös muita normituksia. Esimerkiksi normin mukaiseen naiseuteen on tyypillisesti sisällytetty heteroseksuaalinen parisuhde ja äitiys. (Mäkinen 2008, 8.)

Vaikka noudatan kriittistä lähestymistapaa, tutkielmassani heteroseksuaalisen ydinperheen normatiivisuus on melko vahvasti esillä, sillä se toimii monesti jonkinlaisena vertailukohtana kumppanuusvanhemmuudelle ja perheen elämisen tavoille. Ajatukset ydinperheen ensisijaisuudesta ovatkin jäsentäneet mahdollisuuksiamme ajatella ja kokea perhesuhteita (Yesilova 2009, 207). Vaikka kriittinen lähestymistapa mahdollistaa perheen purkamisen, vertailu normatiivisiin ja oletusarvoisiin käsityksiin ja odotuksiin mahdollistaa erilaisten perheiden ja perhemuotojen yhteiskunnallisen aseman tarkastelun.

Perhesuhteiden lisääntyvää kirjoja on viime vuosikymmeninä selitetty ajatuksella modernisaatiosta kiihtyvänä yksilöllistymisenä (Jokinen 2017, 132). Moderni voidaankin nähdä yksilöllistymiskehityksenä, jossa perhe purkautuu pienemmiksi osiksi ja yksilö nähdään niin yhteiskuntasuhteissa rakentuneena kuin niitä tuottavina (Nätkin 2003, 37). Yksilöllistyminen voidaan käsittää myös historiallisena prosessina, joka kyseenalaistaa ja hajottaa aiemmat perinteiseksi mielletyt elämänrytmit ja -tavat. Avioliiton asema perhettä synnyttävänä ja ylläpitävänä rakenteena on heikentynyt, mikä historiallisesti mahdollisti naisille enemmän valinnanvapautta ja yksilöllisiä elämänvalintoja. (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 157- 158, 160-161.)

2.1.3 Neuvoteltu perhe

Ihmisten valinnanvapaus on aiempaa suurempi ja se on mahdollistanut läheissuhteiden vapaamman valitsemisen. On esitetty, että nyky-yhteiskunta tuottaa yksilöitä, jotka etsivät merkityksellisiä ja läheisiä ihmissuhteita. Samanaikaisesti he ovat kuitenkin tarkkoja vapaudestaan saada itse valita läheisensä ja näiden suhteiden kesto. Onkin todettu, että vaikka valinnanvapaus on aiempaa suurempi, läheissuhteista myös päästetään aiempaa helpommin irti. Perhesuhteita on aiempaa helpompi sekä solmia että purkaa, ja tunteiden merkitys niissä ja niitä koskevassa päätöksenteossa on kasvanut. (Jokinen & Mikats 2018, 50, 52.)

Erityisesti sateenkaariperhepuheessa perhe on jatkuvassa liikkeessä, ja erilaisia perhesuhteita kuvataan usein tilanteisina. Tämä samanaikaisesti mahdollistaa vanhemmuuden ja perheen mukautumisen lapsen muuttuviin elämäntilanteisiin, mutta samalla se saattaa lisätä epävarmuutta jatkuvasti muuttuvien tilanteiden ja roolien takia. (Moring 2013, 177.) Toisaalta neuvottelut perhesuhteista ovat todennäköisesti lisääntyneet ja muuttuneet joustavammiksi kaikenlaisten perheiden keskuudessa (Jokinen & Mikats 2018, 52).

Neuvotteluilla tarkoitetaan prosesseja, joiden lopputuloksena voi syntyä sopimuksia, keskinäistä ymmärrystä tai sääntöjä. Neuvottelujen lopputulokset eivät ole kuitenkaan pysyviä vaan niillä on aikarajoitteensa. Sovitut asiat otetaan tietyn ajan kuluttua uudelleen neuvoteltaviksi ja arvioitaviksi. (Jokinen 2014, 179.) Kumppanuusvanhemmuuden kontekstissa onkin tunnistettu uusien neuvotteluiden tarve, sillä vanhemmuuskumppania etsivät henkilöt totesivat, että asumisjärjestelyistä ja yhteydenpidosta neuvotellaan yhdessä, mutta järjestelyt ja sopimukset voivat muuttua lapsen kasvaessa (Jadva ym. 2015).

Vaikka perhesuhteiden neuvottelut kuuluvat kaikkiin perheisiin, erityisen merkittävä rooli niillä on sateenkaariperheissä. Perhesuhteiden neuvottelut koskettavat mahdollisten tulevien

ongelmien tiedostamista sekä niiden etukäteistä välttämistä neuvottelun keinoin.

Sateenkaariperheiden perhesuhteet saattavat olla haasteille alttiimpia, sillä perhesuhteet eivät välttämättä sovi juridisiin ja normatiivisiin raameihin, ja toisaalta moninaisten perhesuhteiden takia neuvottelutilanteissa saattaa olla yhteensovitettavana useampien yksilöiden arvot ja intressit. (Moring 2013, 197.)

Sateenkaariperheitä tutkinut filosofian tohtori Anna Moring esittelee väitöskirjassaan ”Oudot perheet – Normeja ja ihanteita 2000- luvun Suomessa” termin perheytymisprosessi. Termillä hän kuvaa sateenkaariperheiden prosessia, jossa he tavoittelevat lapsiperheellistymistä ja jossa heistä tulee lapsiperheitä. Moringin mukaan prosessien kuvauksissa korostuu kaksi erityistä toimijuuden piirrettä: tietoisuus ja vastuu. Tietoisuus näkyy siinä, kuinka lapsia saadaan tavoilla, jotka ovat tarkasti suunniteltuja ja harkittuja. Vastuu sen sijaan näkyy siinä, miten sateenkaariperheiden eri osapuolet ovat valmistautuneet vanhemmuuteen huolellisesti, kuinka he ovat varautuneet ongelmiin ja miten huolellisesti he ovat valinneet vanhemmuuden muut mahdolliset osapuolet. (Moring 2013, 191.)

Hyödynnän Moringin esittelemää perheytymisprosessi-termiä myös omassa tutkielmassani, sillä on oletettavaa, että suunnitelmallisuuteen perustuvassa kumppanuusvanhemmuudessa on yhtäläisiä toimijuuden piirteitä. Heteroperheiden kontekstissa harvemmin kummastellaan lapsiperheellistymistä, mutta sateenkaariperhepuheessa huomio on usein siinä, että lapsia on päätetty hankkia ja kuinka lapset ovat saaneet alkunsa (Moring 2013, 189).

Kumppanuusvanhemmuutta YAMK-opinnäytetyössään ”Ihanaa kun on monta vanhempaa – Apilaperheiden kokemuksia kumppanuusvanhemmuudesta” tutkinut Vilma Koljander havaitsi, että kumppanuusvanhemmuuden muodostumisen prosessi koostui seuraavista vaiheista: päätös hankkia lapsi, päätös valita kumppanuusvanhemmuus, kumppanuusvanhemman valintaprosessi sekä suunnittelu ja ennakointi (2020, 32–33).

Perheytymisprosessit kohtaavat painetta kahdesta eri suunnasta, sillä prosesseihin vaikuttavat niin lainsäädännön rajoitukset kuin yksilön omat käsitykset ja odotukset siitä, millainen on hyvä perhe ja minkälaisia perhesuhteita siihen sisältyy (Moring 2013, 197). Neuvotteluiden avulla vanhemmat rakentavat luottamusta toisiaan kohtaan. Samalla he neuvottelevat siitä, millaisia perhesuhteita halutaan rakentaa ja millaisia toiveita jaettuun vanhemmuuteen sisältyy (Moring 2020, 124).

Kumppanuusvanhempia kannustetaan keskustelemaan jo etukäteen vanhempien välisistä rooli- ja vastuujaoista sekä laatimaan aiesopimus (Kumppanuusvanhemmaksi 2025a).

Aiesopimus on sopimus, jossa sovitaan keskeisistä lapsen asioista, joita ovat muun muassa

asumis-, kasvatus- ja huoltajuuskysymykset. (Moring 2020, 124). Aiesopimus ei ole juridisesti sitova, mutta se toimii hyvänä keskustelun ja neuvotteluiden pohjana. Samalla se toimii konfliktien ennaltaehkäisijänä ja muistuttaa perheen perustamisen yhteisistä lähtökohdista. (Moring 2013, 196.) Lisäksi sopimuksen laatiminen vaatii tarkkaa pohdintaa ja varautumista yllättäviin tilanteisiin (Jämsä 2007, 89). Aiesopimuksella voidaan myös pyrkiä suojelemaan niitä perhesuhteita, jotka kriisitilanteessa jäisivät ilman lainsäädännön tarjoamaa suojaa (Moring 2020, 124).

Kumppanuusvanhemmuutta opinnäytetöissään tutkineet Vilma Koljander ja Mikael Westerlund havaitsivat, että kokemukset aiesopimuksesta heidän haastateltaviensa keskuudessa olivat vaihtelevia. Westerlundin opinnäytetyössä suurin osa vanhemmista oli laatinut kirjallisen aiesopimuksen, mutta yksi viittasi sopimuksen tarpeettomuuteen sen juridisen pätemättömyyden vuoksi. Koljanderin työssä taas kävi ilmi, että siinä missä osa oli laatinut hyvinkin tarkan kirjallisen aiesopimuksen, osa oli jättänyt sopimuksen laatimatta, sillä sopimisen tärkeys oli koettu toissijaiseksi. Asioita oli kuitenkin sovittu ja neuvoteltu suullisesti. (Koljander 2020; Westerlund 2020.) Myös Pihlajamäen (2021) tutkielmassa haastateltavat kumppanuusvanhemmat olivat laatineet aiesopimukset. Vaikka aiesopimuksen juridinen pätemättömyys oli tiedostettu, sopimus nähtiin tärkeänä, jotta kaikki osapuolet olisivat tietoisia perheen yhteisistä toimintatavoista. Se nähtiin myös lapsen kasvatuksen ja perheen toiminnan ohjenuorana.

Neuvottelut ja sopimusten laadinta voidaankin käsittää perheen rakentamisena. Yksilöiden yksilölliset valinnat johtavat rakennettuihin perheisiin (Forsberg 2003, 11). Perhe nähdään yksilöllisenä kokonaisuutena, joka syntyy erilaisten neuvotteluprosessien kautta ja joka koostuu neuvoteltavissa olevista perhesiteistä (Moring 2013, 197).

2.2 Kumppanuusvanhemmuus yhteiskunnassa ja perhepolitiikan merkitys

Sosiaali- ja terveysministeriö määrittelee perhepolitiikan käsitteen seuraavasti: ”Perhepolitiikan tavoitteena on luoda lapsille turvallinen kasvuympäristö sekä tukea lasten vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja lasten huolenpidossa.” (STM 2025). Perhepolitiikka ei ole vain itsenäinen politiikan osa-alueensa, vaan se kytkeytyy muun muassa työ-, asunto-, koulutus- ja tasa-arvopolitiikkaan. Suomessa perhepolitiikan linjauksista vastaa ensisijaisesti Sosiaali- ja terveysministeriö yhdessä muiden ministeriöiden kanssa ja ministeriöiden lisäksi päätöksenteossa on mukana myös muita intressiryhmiä, muun muassa kansalaisjärjestöjä ja työmarkkinoiden edustajia. (Rotkirch 2018, 7.)

Kumppanuusvanhemmuuden ja sateenkaariperheiden asialla ovat Suomessa näkyvästi olleet ainakin Sateenkaariperheet ry, Lapsettomiin yhdistys Simpukka ry ja Monimuotoiset perheet – verkosto, johon myös Sateenkaariperheet ry ja Simpukka ry kuuluvat. Sateenkaariperheiltä ja Monimuotoisilta perheiltä on lisäksi löydettävissä hallitusohjelmataavoitteet sekä muita tavoiteohjelmia perheiden monimuotoisuuden tunnistamisen ja tunnustamisen edistämiseksi. (ks. esim. Monimuotoiset perheet 2025a, 2025b; Sateenkaariperheet 2025b, 2025c.)

Tutkielmassani hyödynnän myös Nätkinin ja Vuoren (2007, 7–8) määritelmää perhetyöstä. He toteavat perhetyön olevan sellaista ammatillista tai maallikkovoimin tehtävää työtä, jonka kohteena ovat perheet ja niiden jäsenet yhdessä tai erikseen. Työtä toteutetaan perheen hyvinvoinnin nimissä ja sitä ohjaa huoli perheiden ongelmista. Perhetyön piiriin kuuluvat monet eri instituutiot, muun muassa neuvolat, sosiaalitoimi, koulut ja sairaalat. Perhetyössä kohteena ovat nimenomaan perheet ja perheeseen kohdistettavat toimet ovat erilaisia: perheitä muun muassa neuvotaan, valistetaan, kasvatetaan, autetaan, palvellaan, aktivoidaan ja valmennetaan.

Perhepolitiikan ja perhetyön historia sateenkaariperheiden ja kumppanuusvanhemmuusperheiden kontekstissa on vaiherikas enkä tässä tutkielmassani kykene syventymään kaikkiin vaiheisiin tai muutoksiin. Esittelen kuitenkin oman tutkielmani kannalta olennaiset määritelmät, lakimuutokset ja linjaukset.

2.2.1 Vanhempia ja huoltajia

Kun tarkastellaan perheiden moninaisia rakenteita, on tärkeää kiinnittää huomiota myös perhettä koskeviin juridisiin käsitteisiin ja niiden merkityksiin. Vanhemmuus ja huoltajuus ovat juridisesti tarkasteltuna täysin erilliset ja toisistaan riippumattomat asiat, vaikka arkipuheessa nämä termit usein sekoittuvat. Tämä on sinänsä ymmärrettävää, sillä useissa perheissä juridiset vanhemmat ovat myös juridisia huoltajia. (Jämsä 2008b, 62.) Kumppanuusperheissä tosiasialliseen vanhemmuuteen liittyvät juridiset suhteet eivät kuitenkaan välttämättä ole itsestään selviä ja automaattisia (Kumppanuusvanhemmaksi 2025b).

Suomessa lapsella voi olla korkeintaan kaksi juridista vanhempaa ja juridisesta vanhemmuudesta seuraa lapsen elatusvelvollisuus sekä lapsen oikeudet perintöön ja tapaamiseen (Kylmä ym. 2021, 122). Juridisesta vanhemmuudesta ja sen toteamisesta, vahvistamisesta ja kumoamisesta säädetään Vanhemmuuslaissa (2022/775), joka astui voimaan 2023 ja kumosi aiemmin käytössä olleet äitiys- ja isyyslait (Eduskunta 2022).

Useamman vanhemman kumppanuusperheissä on päätettävä, ketkä tosiasiallisista vanhemmista toimivat juridisina vanhempina ja ketkä juridisina huoltajina (Kumppanuusvanhemmaksi 2025b). Tosiasiallisella vanhemmuudella tarkoitetaan nimensä mukaisesti vanhemmuuden vastuun kantamista tosiasiallisesti (Jämsä 2008b, 62).

Tosiasiallisella vanhemmuudella voidaan tarkoittaa myös sosiaalista vanhemmuutta. Sillä viitataan arjessa toteutettavaan vanhemmuuteen.

Lapsen huoltajia ovat lapsen vanhemmat tai ne henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu (THL 2023). Vanhemmuus itsessään ei tuo oikeutta tehdä päätöksiä lapsen asioissa, vaan päätösvalta lapsen asioissa on huoltajalla (Kumppanuusvanhemmaksi 2025b). Huoltajan tehtävänä on muun muassa turvata lapselle turvallinen kasvu, kehitys ja kasvatusta. Huoltaja päättää lasta koskevista asioista (muun muassa hoito, kasvatusta, koulutus, asuinpaikka) ja hänellä on oikeus saada tietoja lapsesta eri viranomaisilta. Oheishuoltajalla puolestaan tarkoitetaan henkilöä, joka on vanhemman tai vanhempien ohella lapsen huoltaja. Vanhemmat voivat sopia oheishuollosta vanhempien välisellä sopimuksella tai tuomioistuimien päätöksellä siitä. Lapsen huolto päättyy, kun lapsi täyttää 18 vuotta. (THL 2023.) Suomessa huoltajuus on tyypillisesti myönnetty enintään kolmelle henkilölle (Kumppanuusvanhemmaksi 2025b).

Lakiuudistus lapsen huollosta ja tapaamisesta astui voimaan 1.12.2019, ja uudistuksen myötä laajennettiin vanhempien mahdollisuuksia sopia lastenvalvojan luona lapsen huoltoon liittyvistä asioista (Oikeusministeriö 2019). Uudistuksen myötä vanhemmille mahdollistui keskinäinen sopiminen sen suhteen, ketkä lapsen lähipiiriin aikuisista toimivat huoltajina (Moring 2020, 125). Aiemmin oheishuoltajuuden vahvistaminen ei-juridiselle vanhemmalle vaati tuomioistuimen päätöksen. Lakimuutoksen myötä vanhempien väliset sopimukset vahvistaa lastenvalvoja, ellei niiden nähdä olevan lapsen edun vastaisia. (Sateenkaariperheet ry. 2025d) Vuonna 2021 487 lapsella oli yksinhuoltajavanhemman tai molempien vanhempien lisäksi oheishuoltaja. Oheishuoltajuuden voidaankin nähdä olevan indikaattori myös oikeudellisen vanhemmuuden vahvistamisen tarpeesta. (Koulu ym. 2024, 41.)

Useamman vanhemman perheissä kriittinen ongelma liittyykin usein siihen, ettei yhden tai useamman vanhemman tosiasiallista vanhemmuutta ole vahvistettu juridisella vanhemmuudella. Usean apilaperheen toiveena olisi, että lapselle voitaisiin vahvistaa juridisiksi vanhemmaksi kaikki hänen tosiasialliset vanhempansa, jolloin lapsella olisi esimerkiksi oikeus periä kaikki vanhempansa. Sateenkaariperheiden perhesuhteiden juridinen tunnistamattomuus asettaa sateenkaariperheiden vanhemmat keskenään erilaisiin asemiin

erityisesti useamman kuin kahden vanhemman perheissä. Lisäksi juridisesti epäselvät tilanteet saattavat kasvattaa perheenjäsenten ristiriitojen todennäköisyyttä. (Jämsä 2008b, 64–66.)

Biologinen, sosiaalinen, juridinen ja käytännöllinen vanhemmuus eivät aina toteudu päällekkäin eikä ole olemassa valmista mallia, miten vanhempien roolit perheessä jaetaan. (Kylmä ym. 2021, 122–123). Toisaalta nämä kysymykset ja pohdinnat eivät kosketa kaikkia kumppanuusperheitä, ja kumppanuusvanhemmuutta opinnäytetyössään tutkinut Vilma Koljander (2020) havaitsikin, ettei kahden vanhemman kumppanuusperheessä ollut juuri kohdattu juridisia haasteita. Perheen tilanne oli juridisesta näkökulmasta selkeä ja yksinkertainen, sillä lapsella oli yksi äiti ja yksi isä, jotka molemmat toimivat lapsen huoltajina.

2.2.2 Hedelmöityshoitolaki ja hedelmöityshoidot

Kumppanuusvanhemmuudessa tavanomaisin tapa raskaaksi tuloon on koti-inseminaatio, jolla tarkoitetaan kotiloissa tapahtumaa inseminaatiota, jossa siittiöt viedään emättimeen apuvälineiden avulla (Kumppanuusvanhemmaksi 2025c). Mikäli koti-inseminaatiot eivät johda raskauteen tai niitä ei voida toteuttaa, kumppanuusvanhemmat saattavat tarvita myös hedelmöityshoitoja. Hedelmöityshoitoja toteutetaan sekä julkisessa että yksityisessä terveydenhuollossa, mutta toistaiseksi kumppanuusvanhempia ei hoideta lainkaan julkisessa terveydenhuollossa (Kumppanuusvanhemmaksi 2025a). Kumppanuusvanhempien lapsiperheellistymisen mahdollisuuksiin tuleekin kiinnittää huomiota, sillä biologisen vanhemmuuden oletus kietoutuu usein hedelmöityshoidoissa vanhempien välisen parisuhteen perustavuuteen (Koulu ym. 2024, 61).

Hedelmöityshoitolaissa (2006/1237, muut. 20.4.2018/254) termillä pari tarkoitetaan *”naista ja miestä, jotka elävät keskenään avioliitossa tai avioliiton kaltaisissa olosuhteissa taikka kahta naista, jotka elävät keskenään avioliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa tai avioliiton omaisissa olosuhteissa.”* Sen sijaan hoitoa saavalla tarkoitetaan: *”paria tai sellaista naista, joka ei elä avioliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa tai avioliiton omaisissa olosuhteissa”*.

Hedelmöityshoidossa voidaan käyttää hoitoa saavan omia sukusoluja tai luovutettuja sukusoluja. Näiden käytön ja luovutuksen edellytykset on kirjattu myös hedelmöityshoitolakiin. Kaikista hedelmöityshoidoista noin neljä viidestä toteutetaan vanhempien omilla sukusoluilla (Rotkirch 2025, 38).

Julkinen sektori on tarjonnut hedelmöityshoitoja luovutetuilla sukusoluilla (ns. lahjasoluhoidoja) vuodesta 2019 nais-miespareille, itsellisille naisille ja sateenkaaripareille (Rotkirch 2025, 38). Hedelmöityshoidoilla ja niiden saatavuudella ja yhdenvertaisuudella onkin merkittävä vaikutus

myös perheiden monimuotoisuudelle (Koulu ym. 2024, 61). Julkiselle sektorille lahjasoluhoidoihin hakeutuvista suurin osa onkin itsellistä äitiyttä toivovia (n. 70 %) ja toiseksi suurin ryhmä ovat nais- ja sateenkaariparit (n. 25 %) (Rotkirch 2025, 38).

Ennakkotietojen mukaan vuoden 2024 kaikista hedelmöityshoidoista 61 % toteutettiin julkisella sektorilla ja julkisen sektorin osuus tehdyistä lahjasoluhoidoista oli 40 % (Heino & Gissler 2025). Lapsettomien yhdistys Simpukka ry, Sateenkaariperheet ry ja Monimuotoiset perheet ry ovat yhteisessä tiedotteessaan (17.4.2024) ilmaisseet huolensa hedelmöityshoitojen saatavuuden eriarvoisuudesta, sillä kaikki hoitoja tarvitsevat eivät pääse julkisessa terveydenhuollossa hedelmöityshoitopalveluiden piiriin. Järjestöt esittävät, että hedelmöityshoitolain tiukat rajaukset ovat syrjiviä ja syntyvyyttä heikentäviä. Esimerkiksi itsellisille cismiehille ja miespareille kumppanuusvanhemmuus on yleisin lapsiperheellistymisen keino, ja näin ollen vaikutukset kohdistuvat erityisesti heidän mahdollisuuksiinsa lapsiperheellistyä.

”Laki ja perheiden monimuotoisuus” – selvityksessä avataan kumppanuusvanhempien kokemuksia hedelmöityshoidoista. Yhdeksästä vastaajasta kolme kertoi, että heiltä oli evätty hedelmöityshoidot perhemuodon vuoksi. Lisäksi ainakin yksi vastaajista ei ollut kertonut perhemuodostaan hedelmöityshoitoklinikalla. Kaikki kokemukset eivät kuitenkaan olleet negatiivisia ja positiivisia kokemuksia oli kertynyt erityisesti yksityisiltä klinikoilta. (Koulu ym. 2024, 63.)

Lisääntymiseen liittyvillä kysymyksillä onkin merkittävä yhteiskunnallinen ulottuvuus (Palko 2023, 86) ja perheellistymispolitiikka on osa perhepolitiikkaa (Rotkirch 2018, 5).

Terveydenhuollon palveluvalikoimaneuvosto (Palko) on hedelmöityshoitoja koskevassa esiselvityksessään kirjannut pohdittavaksi huomion, että aiemmin hedelmöityshoitojen tarjoaminen julkisella sektorilla on ollut kytköksissä lääketieteellisiin syihin, mutta tässä on tapahtunut muutos, kun hoitoja on alettu mahdollistaa myös itsellisille äideille ja naispareille. Palko esittää, että yhdenvertaisuuden näkökulmasta tulisi ratkaista, miten laajasti hoitoja voidaan edellä mainituissa tilanteissa tarjota verrattuna siihen, että ei-lääketieteelliset syyt eivät muissa tapauksissa juuri oikeita hoitoon julkisin varoin tuotetussa terveydenhuollossa. Selvitys kuitenkin painottaa, että suositusten tarkoituksena ei ole rajoittaa ihmisten lisääntymismahdollisuuksia, vaan määritellä julkisesti rahoitetut hoidot ja niiden rajaukset. (Palko 2023, 87-88.)

Sen sijaan Monimuotoiset perheet ovat kirjanneet hallitusohjelmatavoitteisiinsa (2025a), että hedelmöityshoitojen tulisi olla saatavilla riippumatta perhemuodosta tai lapsettomuuden syystä. Sateenkaariperheet ry (2025b, 2025c) suosittaa myös hedelmöityshoitolain uudistusta,

hoitojen yhdenvertaista saatavuutta sekä riittäviä resursseja. Sateenkaariperheet ry:n toiminnanjohtaja Juha Jämsä onkin todennut tiedotteessa (17.4.2024), että päätettäessä julkisten palveluiden sisällöistä ja rajauksista ei tulisi kustannussyihin vedoten tehdä sellaisia rajoituksia, joiden vaikutukset kohdistuvat vain tiettyihin ryhmiin (Simpukka ry).

Toinen hedelmöityshoitojen saavutettavuuteen liittyvä asia on yksityisellä puolella toteutettavien hedelmöityshoitojen Kela-korvaukset. Kela on korvannut 1.5.2025 alkaen hedelmöityshoitojen kustannuksia, mikäli lapsettomuus johtuu lääketieteellisistä syistä ja henkilö on alle 43 – vuotias. Muutoksen tavoitteena on edistää sairauden vuoksi hedelmöityshoitoja tarvitsevien hoitoon hakeutumista yksityiselle puolelle, ja näin mahdollistaa useampien henkilöiden hedelmöityshoitoihin pääsy. (Kela 2025a.) Monimuotoiset perheet on kuitenkin esittänyt, että korvausten tulisi kattaa myös itselliset vanhemmat ja sateenkaariperheet, sillä ilman kaikkia kohderyhmää huomioivaa Kela-korvausta saattavat kymmenet tai jopa sadat lapsihaaveet jäädä toteutumatta (1.11.2024).

2.2.3 Perhevapaauudistus ja vanhempainvapaat

Perhevapaauudistuksella tarkoitetaan 1.8.2022 voimaan tullutta lakiuudistusta, jossa erityisesti vanhempainvapaajärjestelmän uudistamisella on pyritty lisäämään työelämän ja vanhempien tasa-arvoa sekä huomioimaan aiempaa paremmin moninaiset perhemuodot (STM 2022).

Perhevapaajärjestelmän uudistaminen ei ollut nopea tai yksinkertainen prosessi, sillä nais- ja tasa-arvojärjestöt olivat pyrkineet perhevapaajärjestelmän uudistamiseen jo pitkään.

Perhevapaauudistus olikin tasa-arvopolitiikan agendalla koko 2000 – luvun ajan.

Uudistuspyrkimykset kuitenkin kaatuivat aina konservatiivien vastustukseen, jossa vastusta perusteltiin perheiden valinnanvapaudella ja lapsen edulla (Ylöstalo 5.8.2022.)

Perhevapaauudistus on koskettanut lapsia, joiden laskettu syntymäaika oli 4.9.2022 tai sen jälkeen. (STM 2022.) Merkittäviä muutoksia perhevapaauudistuksessa ovat muun muassa vanhempainvapaapäivien määrän lisääntyminen ja vapaiden tasaisempi jakautuminen vanhempien kesken. Äitiys- ja isyysvapaat ovat uudistuksen myötä jääneet historiaan.

Raskaana oleva vanhempi saa 40 päivää raskausrahaa, mutta vanhempainvapaat on kiintiöity vanhemmille puoliksi. Ansiosidonnaisia vanhempainvapaapäiviä on 360 päivää ja kumpikin vanhempi saa 160 päivän kiintiön (Juntunen 2023).

Vanhempainrahaa on oikeutettu hakemaan kuitenkin vain vanhempi, joka on myös lapsen huoltaja – juridinen vanhemmuus tai huoltajuus yksistään eivät riitä oikeuteen hakea vanhempainrahaa. (Koulu ym. 2023, 191). Omasta kiintiöstään voi kuitenkin luovuttaa

maksimissaan 63 päivää lapsen toiselle vanhemmalle, omalle puolisolle, lapsen toisen vanhemman puolisolle tai lapsen huoltajalle, joka ei ole hänen vanhempansa.

Vanhempainvapaat tulee käyttää ennen kuin lapsi täyttää kaksi vuotta. (Juntunen 2023.)

Vanhempainpäivärahalla tarkoitetaan raskausrahaa, erityisraskausrahaa ja vanhempainrahaa. Vanhempainpäivärahat maksaa Kela, mutta vanhempainvapaista sovitaan työnantajan kanssa (Juntunen 2023). Perhevapaisiin kuitenkin lukeutuvat myös esimerkiksi hoitovapaa, osittainen hoitovapaa, tilapäinen hoitovapaa ja tilapäinen omaishoitovapaa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2025).

Perhevapaaudistuksella pyritään lisäämään sukupuolien yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa työelämässä sekä vähentämään palkkaeroja (Juntunen 2023). Perhevapaiden epätasainen jakautuminen vanhempien kesken on ollut ongelmallista niin työelämän kuin hoivan näkökulmasta. Naisille keskittyneet pitkät perhevapaat on nähty syynä naisten syrjinnälle työelämässä. Lisäksi epätasaisesti jakautuneet perhevapaat ovat vaikuttaneet myös naisten palkkoihin ja tuleviin eläkkeisiin. Toisaalta perhevapaiden epätasainen jakautuminen on aiheuttanut tasa-arvo-ongelmia myös miesten näkökulmasta, sillä lapselle on saattanut helposti kehittyä läheisempi suhde siihen vanhempaa, jonka kanssa hän on viettänyt enemmän aikaa. (Lammi-Taskula & Salmi 2016, 173.)

Erilaiset institutionaalisten, kulttuuristen ja rakenteellisten ehtojen kontekstit vaikuttavat siihen, millaisia päätöksiä vanhemmat tekevät lastenhoitoa ja perhevapaiden käyttöä koskien (Kinnunen ym. 2024, 21). Tyypillisesti naisten ja miesten yhteensovittamisen käytännöt työn ja perheen suhteen ovat olleet erilaisia, ja työelämä on asettanut yhteensovittamiselle monenlaisia ehtoja ja rajoituksia. On osoitettu, että naisten epävarmempi asema työmarkkinoilla on vaikuttanut siihen, miten puoliset neuvottelevat työnjaosta lapsenhoidon ja ansiotyön välillä tehtävistä ratkaisuista. (Lammi-Taskula & Salmi 2016, 162–163.)

Määräaikaisten työsuhteiden yleisyys naisten keskuudessa on nähty selittävänä tekijänä äitien pitämien pitkien perhevapaiden taustalla (Lammi-Taskula & Salmi 2013, 187).

Sukupuolen ja työmarkkinoiden lisäksi perhevapaiden käyttöön vaikuttavat vanhempien sosioekonominen tausta, perherakenne, työpaikkojen käytänteet sekä vanhemmuuden ja hoivan kulttuuriset ihanteet (Kinnunen ym. 2024, 4). Hoivan kontekstissa on tyypillisesti vaikuttanut sukupuolistunut ajattelu sen suhteen, mihin äitien ja isien ajatellaan luonnostaan kykenevän. Naisten on ajateltu ”luonnollisesti” olevan parempia lasten hoivaajia, sillä suuri osa naisiksi luokitelluista naisista kykenee synnyttämään ja imettämään. (Lammi-Taskula & Salmi 2016, 165.)

Sosioekonomisella taustalla on ollut vaikutusta perhevapaiden jakautumiseen, sillä korkeasti koulutetut äidit palasivat töihin muita useammin heti vanhempainvapaan jälkeen tai mikäli he hyödynsivät kotihoidon tukea, jaksot olivat lyhyempiä kuin muiden äitien pitämät jaksot (Lammi-Taskula & Salmi 2016, 170). Korkeasti koulutettujen äitien puoliset pitivät myös yleisemmin vanhempainvapaata (Lammi-Taskula & Salmi 2013, 187). Myös miesten koulutuksella on merkitystä, sillä akateemiset isät pitivät vapaita muita useammin (Kinnunen ym. 2024, 237; Lammi-Taskula & Salmi 2016, 172).

Selvityksessä ”Perhevapaat ja työn ja perheen yhteensovittaminen muuttuvassa työelämässä” (2024) selvitettiin perhevapaiden käyttöön vaikuttavia tekijöitä. Tuloksissa havaittiin, että hoivaava isyys on vahvistunut ja aiempaa useammat isät näkivät vanhemmuuden yhteisenä asiana. (Kinnunen ym. 2024, 239.) Selvityksessä ei kuitenkaan ollut käytettävissä tutkimustietoa perhevapaaudistuksen jälkeisestä vapaiden käytöstä. Näin ollen se ei kykene tarjoamaan tietoa perhevapaaudistuksen vaikutuksista, mutta sen voidaan nähdä heijastelevan hyvin asenneilmapiirissä tapahtuneita muutoksia.

Selvitys ”Laki ja perheiden monimuotoisuus” (2023) ei myöskään tarkastele perhevapaaudistuksen vaikutuksia, sillä uudistuksen vaikutuksia ei vielä selvityksen toteuttamisen aikana ole ehditty riittävästi seurata. Selvitys kuitenkin toteaa, että tulevaisuudessa perhevapaaudistuksen vaikutusten seuranta ja sitä koskeva tieto on arvokasta myös erilaisten perhetilanteiden ymmärtämiseksi. (Koulu ym. 2023, 48.)

Väestöliiton Perhebarometrissä ”Kaikki tykkää perheistä” (2023) puolestaan pyydettiin vastaajia arvioimaan perhevapaiden jakautumista perhevapaaudistuksen myötä. Vastauksissa oli hajontaa, sillä siinä missä osa vastaajista koki perhevapaaudistuksen edistävän tasa-arvoa, osa koki sen hankaloittavan muun muassa imetyksen toteuttamista. Reilu kolmannes vastaajista ilmaisi tyytyväisyytensä uuteen malliin, mutta vajaa puolet olisi toivonut malliin enemmän valinnanvapautta. Mielenkiintoinen havainto oli, että naisparit näyttivät suhtautuvan vanhempainvapaiden jakamiseen tasan keskimääräistä myönteisemmin, mutta samalla he myös arvostivat tilannekohtaista huomiointia. (Lehtonen, Sorsa & Rotkirch 2023, 64, 66.)

Sen sijaan Kansaneläkelaitos on jo kommentoinut alustavasti perhevapaaudistuksen mahdollisia vaikutuksia. Tiedotteen (7.11.2024) mukaan lastenhoitovastuut näyttävät jakautuvan perheissä aiempaa tasaisemmin, sillä isien pitämien vanhempainrahopäivien määrä on lähes kaksinkertaistunut ja yhä useammat isät jäävät hoitamaan lasta kotiin aiempaa pidemmäksi ajaksi.

2.2.4 Osallisuus ja vähemmistöstressi

Vähemmistöstressillä tarkoitetaan pitkäkestoista painetta, jota ihminen kokee erottuessaan enemmistönormeista. Tyypillisesti vähemmistöstressillä on viitattu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin, mutta vähemmistöstressiä kokevat myös muut enemmistönormeista poikkeavat ryhmät. Vähemmistöstressiä aiheuttavat muun muassa syrjintä, ennakoluulot ja vihamielisyyden kohtaaminen, mutta myös näiden ennakointi ja pelko. Vähemmistöstressin on todettu vähentävän myös terveyspalveluiden käyttöä, sillä syrjintää pelätään myös palveluiden piirissä. (Huuska 2021, 117–118.) Sateenkaariperheet ovat esimerkiksi jättäneet osallistumatta joihinkin neuvolan järjestämiin toimintoihin ja perhevalmennuksiin, sillä heillä on ollut pelkoa tai kokemuksia epäasiallisesta käytöksestä palveluihin liittyen (Kerppola 2020, 101). Vähemmistöstressi vaikuttaa myös vanhemmuuteen ja vanhemmuuden toteuttamiseen, sillä vähemmistöstressin kokeminen haastaa vanhempien voimavaroja (Aarnio ym. 2018, 26).

Sateenkaari-ihmiset ovat kokeneet jäävänsä näkymättömiksi sosiaali- ja terveyspalveluissa lainsäädännön edistysaskeleista huolimatta. Sateenkaari-ihmisten erityistarpeet jäävät herkästi tunnistamatta palveluissa, joissa saatetaan olettaa, että ihmiset ovat heteroseksuaaleja ja cissukupuolisia tai että perheen vanhemmat ovat keskenään naimisissa ja lapset ovat vanhemmilleen biologista sukua. (Aarnio ym. 2020, 20.)

Näkymättömyyttä ovat tuottaneet ja uusintaneet monet neuvolan käytänteet. Naisparit ja moniapilaperheet on suljettu neuvolan käytänteiden ulkopuolelle, joita ovat tyypillisesti olleet sukupuolitettut ryhmäjaot, asiakkaaksi otettavien vanhempien lukumäärä tai lomakkeiden vastausvaihtoehdot. Heteronormatiivinen ydinperheoletus näkyy niin lomakkeissa, käytännöissä, asiakastietojen keräämisessä, esitteissä, asiakasvastaanoitoilla kuin perhevalmennuksessa. (Kuosmanen 2007, 202–203.)

Myös Jenni Kerppola osoittaa väitöskirjassaan ”Parental empowerment in child and family services” samat kokemukset edelleen ajankohtaisiksi. Kerppolan mukaan lähes kaikki terveydenhuollon käytänteet perustuivat oletukseen kahden vanhemman ydinperheestä tai heteroseksuaalisista pareista. Tämä ilmeni muun muassa lomakkeissa, esitteissä ja potilastiedoissa, mutta myös erilaisissa käytännöissä ja fyysisten tilojen rakenteissa. Ei-biologiset vanhemmat saatettiin jättää keskustelujen ulkopuolelle, wc-tilat oli rajattu binäärisen nais-mies – sukupuolijaottelun mukaan ja vastaanottohuoneiden kalustus perustui kahden vanhemman oletukseen. (2021, 75.) Lisäksi palveluissa käytetty kieli ja epäasialliset kysymykset

synnyttävät huonoja palvelukokemuksia sateenkaariperheiden keskuudessa (Aarnio ym. 2020, 21).

Sateenkaari-ihmiset joutuvat selittämään ammattilaisille itseään, perhettään tai perhetilannettaan, ja joskus he joutuvat myös opastamaan ammattilaisia, vaikka eivät tällaista opettajan roolia itselleen haluaisi (Kerppola 2021, 76). Sateenkaariperheiden vanhemmat ovatkin toivoneet, että neuvoloissa henkilökunta pohtisi ennakoluulojaan, pelkojaan ja asenteitaan (Aarnio ym. 2020, 21). Toisaalta terveydenhoitajat saattavat myös huomaamattaan ja tiedostamattaan asiakastilanteissa luonnollistaa ja vakiinnuttaa heteroydinperhemallia malliksi kaikille asiakkaille (Kuosmanen 2007, 201). Enitenkin onkin kritisoitu ohjausta, jossa kaikki ohjauksen kohteena olevat oletetaan heteroperheiksi (Kylmä ym. 2021, 128).

Kumppanuusvanhempien kokemuksia opinnäytetöissään kartoittaneet Koljander (2020) ja Westerlund (2020) saivat saman suuntaisia tutkimustuloksia. Westerlund havaitsi (2020), että neuvolapalvelut koettiin muutoin asiallisiksi ja kannustaviksi, mutta osaaminen seksuaalisen moninaisuuden teemoissa oli heikkoa. Koljanderin (2020) tutkimuksessa puolestaan kuvataan lastenvalvojan kumppanuusvanhempiin kohdistamaa heteroseksuaalista parisuhdeoletusta ja siitä aiheutunutta epämurkuvuutta ja virheellistä kirjausta.

Kysymykset tunnistetuksi tulemisesta palveluiden piirissä ovat olennaisia, sillä kokemukset tunnistamisesta ja sivuuttamisesta ovat yhteydessä osallisuuden kokemiseen (Kerppola 2020, 99). Osallisuuden on osoitettukin muotoutuvan suhteena muihin ihmisiin, erilaisiin toimintaympäristöihin ja osana laajempaa yhteiskunnallista kontekstia (Salminen ym. 2021). Vähemmistöstressin kohdalla onkin todettu, että vaikka kyseessä on yksilön kokemus, se syntyy reaktiona ympäröivän yhteiskunnan rakenteisiin (Huuska 2021, 120). Osallisuus on yksi hyvinvoinnin ulottuvuuksista ja se on ihmisen kuulumista sosiaalisen kokonaisuuteen (Salminen ym. 2021).

Hyvinvointipalveluiden, jotka eivät tunnista tai huomioi palveluita tarvitsevien sosiaalisten suhteiden merkitystä, mahdollisuudet tukea kokonaisvaltaista hyvinvointia ja osallisuutta ovat heikot. Tämän vuoksi tuleekin huomioida hyvinvoinnin sekä subjektiivinen että objektiivinen luonne (Salminen ym. 2021.) Westerlund muistuttaakin opinnäytetyössään osallisuuden olevan ihmisen subjektiivinen kokemus, jolloin erilaisten ihmisten toiveet ja tarpeet ovat erilaisia, eikä osallisuutta voida luoda ulkopuolelta tietynlaisen palvelumallin keinoin (2021, 41). Vaikka palveluihin osallistuminen olisi objektiivisen hyvinvoinnin näkökulmasta tavoiteltavaa, hyvinvointi ei lisäännä, mikäli palveluiden käyttäjä ei koe palveluihin osallistumista mielekkäänä (Salminen ym. 2021).

Westerlund havaitsi, että kumppanuusvanhemmat kokivat osallisuuden tunnetta, kun heidät kohdattiin omana itsenä ja osana yhteiskuntaa. He kokivat osallisuutta myös tapauksissa ja tilanteissa, joissa heidän olemassaolonsa huomioitiin positiivisesti niin palveluissa kuin yhteiskunnassa (Westerlund 2020, 42). Myös sateenkaariperheiden kohdalla on havaittu, että he arvostavat mahdollisuutta käyttää samoja palveluita kuin muutkin vanhemmat, samalla kun heidän sateenkaarevuuteensa liittyvät erityispiirteet huomioidaan (Kerppola 2021, 83).

3 Tutkimusasetelma ja tutkimuksen toteuttaminen

Tässä luvussa esittelen tutkimusasetelmaa ja sitä, millä tavoin olen tutkielmani toteuttanut. Esittelen tekemäni menetelmävalinnat ja tutkimusaineistoni. Kuvaan, millä tavoin olen haastattelut toteuttanut ja miten olen haastatteluaineistoni analysoinut. Keskeisessä osassa on myös narratiivisen analyysin ja sosiaalisen konstruktionismin esittely. Viimeisessä osassa (3.5) käsittelen tutkimusetiikkaa ja tutkielmani kannalta olennaisia eettisiä kysymyksiä

3.1 Tutkimuskysymys

Tutkielmaani ohjaavat kaksi tutkimuskysymystä:

1. Millaisia kumppanuusvanhemmuuteen vaikuttavia rajoja ja mahdollisuuksia kumppanuusvanhemmuuden narratiivit kuvaavat?
2. Miten narratiivit asettuvat suhteessa yhteiskunnallisiin perhekäsityksiin ja kumppanuusvanhemmuuden institutionaaliseen tunnistamiseen?

Tutkimuskysymykseni ovat laajoja, mutta ne kumpuavat aineiston ja narratiivien monimuotoisuudesta. Päädyin tutkielmaprosessin aikana muokkaamaan tutkimusasetelmaa ja -kysymyksiä, sillä alkuperäiset oletukseni siitä, millaisiin kysymyksiin voin aineistoni avulla vastata, muuttuivat prosessin varrella.

Erilaiset narratiivit ja ristiriitaisuudet olivat aineistoni ja koko tutkielmani keskeisimpiä havaintoja jo hyvin varhaisesta vaiheesta asti, joten nämä näkökulmat oli mielekästä sisällyttää myös tutkimuskysymyksiin.

3.2 Haastattelututkimus ja haastatteluaineisto

Kumppanuusvanhemmuutta ei ole Suomessa vielä kovinkaan paljoa tutkittu eikä saatavilla ollut valmista aineistoa. Kumppanuusvanhemmista ei ole olemassa erillistä tilastointia eikä se tosin olisi omassa tutkielmaprosessissa auttanutkaan, sillä mielenkiintoni oli nimenomaan ihmisten omissa kokemuksissa ja kertomuksissa. Tämän vuoksi päädyin keräämään aineistoni itse ja toteuttamaan haastattelututkimuksen. Haastattelututkimuksen metodinen etu onkin se, että haastateltaviksi on mahdollista valita sellaisia henkilöitä, joilla tiedetään olevan kokemusta tai tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Puusa 2021, 106).

Alun perin tutkielmani oli tarkoitus keskittyä pelkästään kumppanuusvanhempien omakohtaisiin kokemuksiin. Aiheeseen ja aiempaan tutkimukseen kuitenkin syvemmin perehdyttyäni havaitsin, että myös asiantuntijapuheella- ja tietoudella saattaisi olla annettavaa tutkimusaineistolleni. Koska kumppanuusvanhemmuutta ei ole juurikaan tutkittu, näkökulmien monipuolisuus ja asiantuntijuus olivat enemmän kuin tervetulleita niin aineistooni. Haastateltavaksi asiantuntijaksi valitsin Sateenkaariperheet ry:n erityisasiantuntija Kaisa Niittynen. Lähestyin Niittystä sähköpostitse ja suureksi ilokseni hän suostui tutkimushaastatteluun asiantuntijaroolissa. Niittynen on koulutukseltaan sairaanhoitaja ja psykoterapeutti, ja hänen erityisosaamistaan ovat perheneuvonta ja kumppanuusperhekysymykset (Kumppanuusvanhemmaksi 2025d).

Haastateltavat kumppanuusvanhemmat tavoitin haastattelukutsuni avulla. Lähetin haastattelukutsuni Sateenkaariperheet ry:lle, joka jakoi haastattelukutsuni sosiaalisen median kanavissaan (Facebook, Instagram) joulukuussa 2024 sekä tammikuun 2025 uutiskirjeessään. Lisäksi julkaisin itse haastattelukutsuni vielä Facebookissa Kumppanuusvanhemmuutta käsittelevässä Facebook-ryhmässä maaliskuussa 2025. Lähetin haastateltaville sähköpostitse tutkimussopimuksen ja pyysin heiltä sähköpostitse kuittauksen sopimuksen hyväksymistä. Tutkimussopimuksessa oli eriteltynä tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja käytännöt.

Tutkimushaastattelut toteutettiin välillä joulukuu 2024 – maaliskuu 2025. Kaiken kaikkiaan aineistoni koostuu seitsemästä haastattelusta – kuusi haastatteluista on kumppanuusvanhempien haastatteluja ja yksi asiantuntijahaastattelu.

Haastateltavien suhteen minulla ei ollut kumppanuusvanhemmuuden lisäksi muita rajoituksia kuin se, että haastateltavan henkilön lapsen tuli olla syntynyt perhevapaaudistuksen voimaantulon jälkeen. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen lasketun ajan tuli olla 4.9.2022 tai sen jälkeen. Tämän rajoituksen vuoksi aineisto koostuu melko pienten lasten vanhempien haastatteluista. Edellä esitelty rajausta syntyi siitä, että alkuperäinen ajatukseni oli keskittyä tutkielmassani perhevapaaudistuksen vaikutuksiin kumppanuusvanhemmuusperheissä.

Alkuperäinen ajatukseni myös oli, että haluaisin haastatella kumppanuusvanhemmuusperheiden kaikkia vanhempia samanaikaisesti, mutta myöhemmin luovuin tästä kriteeristä. Koska kumppanuusvanhemmuusperheet ovat perhemuotona vielä melko pieni ryhmä, totesin, että liian tiukat kriteerit saattaisivat turhaan rajata pois halukkaita osallistujia. Haastattelukutsussani kuitenkin totesin, että haastatteluun ovat tervetulleita vanhemmat yksin tai yhdessä eikä molempien tai kaikkien vanhempien tarvitse osallistua haastatteluun.

Kuudesta kumppanuusvanhempien haastattelusta viidessä haastateltavana oli yksi vanhempi ja yhdessä haastattelussa kaksi vanhempaa. Kaikki haastateltavat ilmoittivat sukupuolekseen naisen. Kaikki haastateltavat myös toimivat lapsensa lähivanhempina tai asuivat yhdessä vanhemmuuskumppaninsa kanssa. Etävanhempia tai muita sukupuolia olevia vanhempia ei haastattelussa ollut. Tiedostan, että tämän vuoksi haastatteluaineistoni keskittyy pääsääntöisesti naisten, jotka ovat lapsensa lähivanhempia, kertomuksiin ja kokemuksiin. Tämän asetelman tiedostaminen on tärkeää, kun analysoin ja tulkiten narratiiveja.

Asiantuntijahaastattelun vuoksi aineistossa ilmenee kuitenkin myös jonkin verran kokemuksia muiden sukupuolien, isien ja etävanhempien näkökulmasta. Vaikka kertojina eivät olekaan kokijat itse, vaan kertomukset välittyvät asiantuntijan kautta, näen, että nämä asiantuntijahaastattelun välittämät kertomukset tuovat aineistooni värikkyyttä ja monipuolisuutta.

Kaikki haastateltavat ovat iältään yli 30-vuotiaita ja haastatteluiden aikana he asuivat Etelä-Suomen alueella. Haastatteluhetkellä haastateltavien lapsista nuorin oli yhdeksän viikon ikäinen ja vanhin vähän yli puolitoistavuotias. Osa kumppanuusvanhemmista eli parisuhteessa ja osa ei. Osa kuitenkin toivoi elämänsä vielä parisuhdetta ja osa kertoi haluavansa elää ilman romanttisia suhteita. Haastateltavien asumisratkaisut olivat myös erilaisia. Kuudesta haastattelusta kahdessa vanhemmuuskumppanit asuivat samassa kodissa ja neljässä haastattelussa eri kodeissa. Eri kodeissa asuvista kaksi haastateltavaa asui vanhemmuuskumppaninsa tai -kumppaniensa kanssa samalla paikkakunnalla ja kaksi eri paikkakunnilla.

Haastattelut toteutettiin etänä käytännön syistä, sillä välimatkat haastateltavien luokse olisivat olleet pitkiä. Lisäksi haastateltavat kumppanuusvanhemmat olivat pienen tai pienten lasten vanhempia, ja haastatteluhetkellä he hoitivat lasta tai lapsia kotona. Etäyhteyden mukanaan tuoma joustavuus helpotti siis niin haastatteluiden sopimista kuin toteuttamista.

Haastattelut toteutettiin yhtä haastattelua lukuun ottamatta Microsoft Teams – sovelluksella. Yksi haastateltavista ei saanut Teams-sovellusta toimimaan, joten haastattelu toteutettiin WhatsApp-videopuheluna. Teams-haastattelut tallennettiin ja WhatsApp-haastattelu äänitettiin Teamsin avulla.

Haastattelut toteutettiin puolistrukturoidusti ja haastattelun pohjana toimi etukäteen laatimani haastattelurunko. Haastatteluissa oli kuitenkin tilaa myös vapaalle kerronnalle ja haastateltavia kannustettiin vapaaseen kerrontaan. Puolistrukturoidun haastattelun etuna on kuitenkin se,

että tutkijan on mahdollista saada haastateltaviltaan näkemykset tutkimusaiheen kannalta keskeisiin aiheisiin (Puusa 2021, 112).

Haastattelut voivatkin vuorovaikutukseltaan muistuttaa spontaania keskustelua, mutta niillä kuitenkin on institutionaalinen olemuksensa. Tutkimushaastattelua ohjaa tutkimuksen tavoite ja lisäksi haastateltavalla ja haastattelijalla on erilaiset roolit. Siinä missä haastattelija on tiedon kerääjä, haastateltavalla on tiedon antajan rooli. (Ruusuvuori & Tiittula 2017, 47.) Vaikka haastattelut toteutuivat puolistrukturoidusti, käsittän ne kerronnallisena haastatteluna. Kerronnallisella haastattelulla viitataan haastatteluun, jossa tutkija pyytää kertomuksia ja antaa kertomuksille tilaa. Merkittävässä osassa ovat sellaiset kysymykset, joihin tutkija olettaa saavansa vastaukseksi kertomuksia. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 191.)

Haastattelutilanteessa korostuu vuorovaikutus. Kuten kaikki vuorovaikutustilanteet, myös haastattelutilanteet ovat luonteeltaan muuttuvia (Ruusuvuori & Tiittula 2021, 80).

Kertomukselliseen haastatteluun ja kertomuksiin sisältyy myös ajatus siitä, että kertomus on kertomisen hetkellä tuotettu. Onkin tärkeää, että haastattelija on luonteva eikä tietynlaiseen haastattelumetodiin jämähtänyt. On etu, että haastattelija osaa esittää kerronnallisia kysymyksiä ja tarvittaessa tarpeellisia jatkokysymyksiä. Kaikista tärkeintä on kuitenkin osoittaa, että haastattelija aidosti kuuntelee haastateltavaa. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 191, 203.)

Haastattelutilanteiden vuorovaikutus oli luontevaa kaikkien haastateltavien kanssa, ja haastateltavat vastasivat esittämiini kysymyksiin kertomuksellisella tavalla. Vastaukset ja kerronta lähtivät myös rönsyilemään, kuten etukäteen toivoin. Haastattelut olivat keskenään erilaisia ja vaikka haastatteluiden pohjana toimi haastattelurunko, päädyimme kaikissa haastatteluissa hyvin erilaisten aiheiden äärelle.

Oma kommunikaatiotapani on myötätuntoinen, jota etukäteen hieman epäroin. Tämä ei kuitenkaan tässä tutkielma-asetelmassani ole haasteellista. On esitetty, että haastattelutilanteet onnistuvat parhaiten olemalla luontevasti vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutus onkin esitetty nimenomaan haastatteluiden rikkautena, ei häiriötekijänä. Liian etäinen haastattelija saattaisi itseasiassa jopa typistää haastattelut liian etäisiksi ja neutraaleiksi. (Hyvärinen, Suoninen & Vuori 2021.)

Haastattelutilanteissa oli jonkin verran keskeytyksiä, sillä osa haastateltavista osallistui haastatteluun lapsen kanssa. Pienen lapsen tarpeet keskeyttivät haastattelun ajoittain, jolloin haastatteluissa pidettiin pientä taukoa. Tarpeiden täyttäminen ja keskeytys saattoi myös aiheuttaa haastateltavan ajatuksen katkeamisen tai lauseen ennen aikaisen lopettamisen.

Haastatteluaineiston analyysi aloitettiin haastattelutallenteiden litteroinnilla eli tekstiksi muuttamisella. Tutkimuskysymys ja analyysitapa määrittävät litteroinnin tarkkuustason. Kun tarkastellaan puheen sisältöä, ei välttämättä ole tarpeellista litteroida esimerkiksi huokauksia, taukoja tai äänenpainoja. (Ruusuvuori & Nikander 2017, 427.) Koska itse olin kiinnostunut nimenomaan puheen ja narratiivien sisällöstä, päädyin jättämään omasta litteroinnista edellä mainitut kohdat pois.

Tutustuin aineistooni kuuntelemalla haastattelutallenteita. Tallenteiden litterointeja suoritin eri tahtiin. Aloin litteroida aineistoa aluksi vain niiltä osin, jotka olivat tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia. Litteroin kaiken puheen sanatarkasti ja sisällytin litterointiin myös puheessa ilmenevät täytesanat. Myöhemmässä vaiheessa litteroin aineistot kokonaan. Kun haastattelutallenteet on kokonaisuudessaan litteroitu, haastattelutallenteet tuhotaan. Litteroidut aineistot säilytän itselläni enkä tallenna niitä julkisiin arkistoihin.

Litteroinnin aikana aineisto anonymisoidaan. Tällä tarkoitetaan sellaisten tietojen muuttamista, joiden perusteella haastateltavat olisi mahdollista tunnistaa. Anonymisointi takaa, ettei litteroidusta aineistosta muodostu henkilörekisteriä. (Ruusuvuori & Nikander 2017, 438.) Olen litterointivaiheessa muuttanut kaikki haastatteluissa esiintyvät etu- ja sukunimet, paikkakunnat, työpaikat ja muut yksilölliset tiedot, joista haastateltavat tai heidän lähipiirinsä olisi mahdollista tunnistaa.

3.3 Narratiivinen analyysi

Tutkielmassani käytän analyysimenetelmänä narratiivista analyysiä. Narratiivilla tarkoitetaan kertomusta, ja narratiivisen analyysin avulla pyritään hahmottamaan ja analysoimaan millaisia kertomuksia tutkittavasta ilmiöstä tai kohteesta kerrotaan (Jyväskylän yliopisto 2025).

Narratiivinen tutkimus pohjautuu ajatukseen, että ihmisyyteen kuuluu luontaisesti kertominen ja narratiiviset analysointimenetelmät soveltuvatkin tutkimuksiin, joissa tarkastellaan yksilöiden vapaasti kertomia asioita ja tarinoita heidän omasta elämästään (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Lähtökohtana ovat ajatukset siitä, että kertomukset eli narratiivit ovat ihmisille ensisijaisia keinoja järjestää, selittää ja ymmärtää inhimillistä elämää sekä ihmisten keskinäisiä suhteita (Puusa, Hänninen & Mönkkönen 2021, 216). Kertomusten nähdään välittävän myös sanatonta tietoa ja jaettuja kulttuurisia oletuksia (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189).

Narratiivisessa analyysissä huomio kiinnitetään nimenomaan siihen, miten ihmiset rakentavat kertomuksia omista henkilökohtaisista kokemuksistaan ja millä tavoin he käyttävät näitä kertomuksia kokemusten jäsentelyssä ja ympäröivän maailman hahmottamisessa (McLeod 2024). Toisaalta sen keinoin voidaan myös tarkastella, miten ihmisten henkilökohtaiset tarinat asettuvat suhteessa kulttuurisiin kertomuksiin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Näitä lähestymistapoja yhdistelmällä ja narratiivisen analyysin monipuolisuutta hyödyntämällä olenkin lähestynyt juuri niitä *perheistä* kerrottujen kulttuuristen kertomusten ja kumppanuusvanhempien omakohtaisten kokemusten kohtauspisteitä, joita tutkimuskysymykselläni lähdin tavoittelemaan.

Termeinä ”kertomus”, ”narratiivi” ja ”tarina” sekoittuvat herkästi ja toisaalta niitä saatetaan joissakin yhteyksissä käyttää herkästi myös synonyymeina. Hyödynnän Matti Hyvärisen ja Varpu Löyttyniemen (2005, 189) auki kirjoittamaa käänköspolitiikkaa ja määrittelyä, jossa englanninkielen narrative kääntyy suomeksi kertomuksena, kertomuksellisena tai kerronnallisena. Story viittaa suomenkieliseen termiin tarina. Hyvärisen ja Löyttyniemen mukaan kertomuksen ja tarinan välillä ei aina sosiaalitieteissä tehdä varsinaista eroa, vaan niitä käytetään synonyymeina. Tämän vuoksi suomalaisessa tutkimuksessa termi tarinallinen viittaa käytännössä usein kerronnalliseen tai kertomukselliseen.

Toisaalta Hyvärinen on myös myöhemmin kritisoinut termin *narratiivi* käyttöä tutkimuskielessä. Hän on nimittänyt termiä epämääräiseksi ja todennut sen merkitsevän eri ihmisille eri asioita. Hyvärisen mukaan termin käyttö on vaikuttavaa poliittisissa ja ideologisissa kamppailuissa sen epämääräisyyden vuoksi, mutta tieteelliseen kieleen se ei istu. (Hyvärinen 2025.) Olen myös itse tutkielmanprosessini aikana useampaan otteeseen pysähtynyt miettimään *narratiivin* todellista merkitystä, sillä sen käyttötavat ovat kieltämättä hyvin värikkäitä. Näin ollen koen tarpeelliseksi avata, miten itse sen ymmärrän ja mitä sillä tässä tutkielmassa tarkoitetaan.

Tarinalla (story) tarkoitetaan jäsenneiltyä kuvausta tapahtumasta ja kertomuksella (narrative) puolestaan viitataan kertojansa muokkaamaan tarinaan. Narratiivi on tulkittu ja muokattu kertojansa toimesta niin, että se välittää tietynlaisen merkityksen. (McLeod 2024.) Näin ollen käsitän narratiivin tulkittuna tarinana. Samasta tarinasta voikin olla useita toisistaan poikkeavia narratiiveja (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189). Narratiivit siis antavat ja tekevät tilaa kertojan omille tulkinnoille ja merkityksenannoille.

Kertomiseen liittyykin aina merkityksenantoja ja kertojalle itselleen tärkeiden asioiden korostamista. Kertominen tapahtuu aina nykyhetken ja kerronnan tilanteen ehdoilla. (Hyvärinen 2017, 175.) Narratiivit eivät siis ole neutraaleja kertomuksia tapahtumista vaan

vuorovaikutuksellisesti rakentuvia esityksiä. Niiden ymmärtäminen edellyttääkin huomion kiinnittämistä siihen, että miten kerrotaan, kuka kertoo ja kenelle kerrotaan. (McLeod 2024.)

Narratiivisuus onkin käsitetty konstruktivistisena tutkimusotteena (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Konstruktivistinen lähestymistapa mahdollistaakin haastateltavien subjektiivisten kokemusten ja merkityksenannon prosessien analysoinnin. Se käsittää, että on olemassa useita totuuksia ja todellisuuksia, sillä yksilöt tulkitsevat ja jäsentävät kokemuksiaan toisistaan poikkeavilla tavoilla. (McLeod 2024.) Näin ollen en esitä, että tutkielmani pyrkisi löytämään vain yhdenlaista totuutta tai vain yhdenlaisia tulkintoja. Narratiivinen analyysi on minulle arvokas työkalu lähestyä niitä kertomuksia, joita haastateltavat minulle kertovat, ja jotka kaikki ovat yhtä todellisia.

Narratiivinen analyysi sisältää useita eri lähestymistapoja, joita ovat muun muassa rakenneanalyysi, temaattinen analyysi ja vuorovaikutuksellinen analyysi. Narratiivien valinnassa voidaan myös hyödyntää erilaisia kriteerejä, muun muassa edustavuus, ainutlaatuisuus, teoreettinen merkityksellisyys ja aineiston rikkaus. (McLeod 2024.)

Aineiston analysoinnissa olen käyttänyt temaattista analyysiä. Siinä tutkija analysoi kertomusten sisältöjä ja niissä esiintyviä keskeisiä teemoja. Analyysivaiheessa aineisto koodataan näiden teemojen perusteella ja niistä muodostetaan temaattisia ryhmiä. Koodaustapani on ollut induktiivinen, jolla tarkoitetaan aineistolähtöistä analyysitapaa ja sitä, että teemat nousevat aineistosta. Induktiivisessa tavassa aineisto ohjaa teemojen muodostumista sen sijaan, että tutkija analysoisi aineiston valmiiksi määriteltujen teoreettisten kehysten kautta. (McLeod 2024.)

Induktiivisuus näkyi omassa prosessissani muun muassa siinä, että päädyin muokkaamaan tutkimusasetelmaa kesken prosessin. Havaitsin jo aineistoa kerätessäni, että narratiivit ovat ajoittain keskenään hyvin erilaisia, ja erilaisten narratiivien rikkaus sai minut muokkaamaan niin tutkimuskysymystä kuin aiempaa teoreettista viitekehystä. Siinä missä aiemmin olin ajatellut tarkastella hoivan ja vastuunjaon kysymyksiä perhevapaa uudistuksen kontekstissa, aineisto ohjasi minut enemmän institutionaalisen tunnistamisen ja normatiivisuuksiin liittyvien kysymysten äärelle.

Koska haastattelut oli toteutettu puolistrukturoidusti, narratiiveissa toistuivat tietyt teemat, ilmiöt ja instituutiot. Narratiivisen analyysin keinoin kuitenkin havaitsin, miten erilaisia nuo narratiivit olivat. Tämä olikin samanaikaisesti sekä rikkaus että haaste. Litteroitua haastatteluaineistoa teemoitellessani hahmottelinkin useampia erilaisia teemojen

järjestämisen tapoja ja huomasin, että herkästi sorruin liialliseen teoriaohjaavuuteen, vaikka induktiivisen lähestymistavan olinkin sisäistänyt. Alustavassa teemoittelussa sorruin herkästi tarkastelemaan tapahtumien ja ilmiöiden ympärille kietoutuvia narratiiveja, johon puolistrukturoitu haastattelu ehkä huomaamattaan ohjasikin. Vasta, kun aloin aidosti antaa äänen aineistolle, aloin hahmottaa teemoiteltavat narratiivit. Siinä missä aiemmin tarkastelin narratiiveja, joita haastateltavat asioista kertoivat, käänsin katseeni narratiiveihin, *jotka kertovat*.

Edeltävä oivallukseni ja linjaukseni ei häivyttä kertojaa tai haastateltavaa – päinvastoin. Käsitän narratiivin nimenomaan kertojansa tulkitsemana ja merkityksellistämä, ja olen sisällyttänyt tämän merkityksen tapaani käsittää narratiivi. Sen sijaan suunnanmuutokseni kuvaa sitä, kuinka aloin teemoitella narratiiveja sen mukaan, *mitä* ne kertovat. Aiemmin lähestyin niitä tahtomattanikin liian teoriaohjaavasti ja keskityin siihen, *mistä* ne kertoivat. Kun irrottauduin teoria- ja ilmiölähtöisestä havainnoinnista, huomasin, että narratiivit kertovat muun muassa näkymättömyydestä ja tunnistamattomuudesta, mutta myös vapaudesta ja mahdollisuuksista. Ja nämä ovatkin niitä lopputuloksia, joita analyysilukuni esittelevät.

3.4 Sosiaalinen konstruktionismi ja konstruktivismi

Sosiaalinen konstruktionismi on käsitteenä laaja, eikä sitä ole mahdollista edes määritellä yksiselitteisesti. Yhteistä sen alle lukeutuville tutkimusotteille on kuitenkin se, että ne käsittävät sosiaalisen todellisuuden olevan merkitysvälitteistä, prosessinomaista ja dynaamista. (Forsberg 2014, 125.) Sen voidaan nähdä haastavan sellaisia olettamia ja käsityksiä, joita on totuttu pitämään itsestäänselvyyksinä. Sosiaalisen konstruktionismin avulla voidaankin lähestyä ja tarkastella sellaisia prosesseja, joissa tuotetaan erilaisia sosiaalisen todellisuuden tulkintoja. Sosiaalisen konstruktionismin erityinen vahvuus onkin siinä, kuinka sen keinoin voidaan lähestyä sosiaalisia tiedontuottamisen, merkityksenannon ja vuorovaikutuksen prosesseja. (Niska ym. 2024, 8–9.)

Sosiaalisen konstruktionismin yhtenä tärkeänä kulmakivenä on pidetty Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin teosta ”Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen” vuodelta 1966. Teos on tiedonsosiologinen ja se sai lukijakunnan kääntämään kiinnostuneen katseensa arkielämän tietoon. (Forsberg 2014, 126.) Bergerin ja Luckmannin keskeinen ajatus on, että yhteiskunta on sekä subjektiivinen että objektiivinen, ja se muodostuu ulkoistamisen ja sisäistämisen dialektisessa prosessissa. Sama ajatus pätee yksilöön: yhteiskunnan jäsen ulkoistaa olemuksensa sosiaaliseen maailmaan ja samanaikaisesti sisäistää maailman objektiivisena

todellisuutena. (Berger & Luckmann [1966] 1994, 147.) Näin ollen yhteiskunta ja sosiaalinen todellisuus ilmenee samanaikaisesti sekä *tuotettuna* että *tuottavana*.

Berger ja Luckmann esittävät, että yhteiskunta saa objektiivisen olemuksensa instituutioitumisen ja legitimaation kautta. Nämä puolestaan syntyvät, kun ihminen alkaa toistaa tiettyä tapaa toimia ja toiminnot vakiintuvat. Instituutioiden maailma alkaa näyttäytyä ihmiselle ulkopuolisena ja itsestään selvänä todellisuutena. Ihminen alkaa oppia toimintatapoja, jotka ovat instituutioiden ja tuon ulkopuolisen maailman ohjaamia. Tämä ”oppiminen” on puolestaan osa yhteiskunnan subjektiivista todellisuutta ja sitä prosessia, jossa ihminen sisäistää ulkopuolisen maailman rakenteita ja antaa niille omia merkityksiä. Merkityksenannot tapahtuvat sosialisoinnin kautta eivätkä prosessit ole kaikille ihmisille samanlaisia. Näihin merkityksenantoihin vaikuttavat muun muassa kasvatus ja koulutus. ([1966], 1994.)

Filosofian professori Ian Hacking on todennut, että ajatus asioiden sosiaalisesta rakentumisesta saattaa olla ihmiselle vapauttava. Hacking käyttää esimerkkinä äitiyttä ja äitiyden merkityksiä. Hän toteaa, etteivät perinteiset äitiyden merkitykset ole välttämättömiä synnyttämisen ja lastenkasvatuksen seurauksia vaan erilaisten tapahtumien seurauksina syntyneitä ja yhteiskunnallisten voimien lopputuloksia. Hackingin mukaan tämä oivallus tarjoaa ymmärryksen siihen, etteivät tavat, joilla ihmisten oletetaan toimivan, määräytykään ihmisluonnon tai lisääntymisbiologian vaikutuksesta. (Hacking [1999] 2009, 15.)

Sosiaaliseen konstruktionismiin liitetään välillä myös termi konstruktivismi. Termit ovatkin esiintyneet yhdessä aiemmin jo tässäkin tutkielmassa. Niiden suhde on kuitenkin moniselitteinen. Niitä saatetaan joissakin yhteyksissä ja tieteenaloilla käyttää synonyymeina, mutta toisaalla ne taas erotetaan toisistaan. Sosiaalisen konstruktionismin periaatteita on kuitenkin joillakin tieteenaloilla liitetty tieteenalojen omien teoreetikoiden ajatuksiin, ja esimerkiksi psykologian ja sosiaalipsykologian kentällä konstruktivismilla viitataan suuntauksiin, joissa korostetaan yksilön aktiivisuutta sosiaalisen maailman rakentajana. Näin ollen sosiaalinen konstruktionismi voidaan jossain yhteyksissä ja joillakin tieteenaloilla käsittää myös konstruktivismin haastajana eikä sille rinnakkaisena. (Niska ym. 2024, 21.)

Termien eroa on hahmoteltu myös kertomuksen tutkimuksessa. On esitetty, että sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta kerronta ja kertomukset tuottavat sosiaalisia todellisuuksia ja toimijuutta. Se käsittää kertomukset tilanteisina ja vasta kerrottaessa syntyvinä.

Konstruktivismin näkökulmasta kertomukset taas ovat sisäsyntyisiä ja ne ovat olemassa jo ennen kertomista. (Hyvärinen & Hatavara 2024, 123, 139.) Kertomuksen tutkimuksessa

sosiaalinen konstruktionismi siis korostaa kertomuksen tilannesidonnaisuutta ja konstruktivistin yksilön omaa, hänestä itsestään kumpuavaa tarinaa.

Vaikka kertomuksen tutkimuksessa on eroteltu näiden kahden termin ja suuntauksen eroa, en itse pyri näiden kahden termin aktiiviseen erotteluun. Sen sijaan pyrin tunnistamaan sosiaalisen konstruktionismin monimuotoisen, laaja-alaisen ja osittain ristiriitaisenkin luonteen. Kuten Niska ym. toteavat, myös Bergerin ja Luckmannin klassikkoteosta ”Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen” on mahdollista lukea linjassa konstruktivististen teorioiden kanssa. Näiden näkökulmien yhdistelmänä on hahmotettavissa teoria siitä, kuinka yksilöt sosialisoinnin seurauksena sisäistävät yhteiskunnan vallitsevia kielellisiä käsitteellistyksiä ja sisäistämisen seurauksena nämä käsitteellistykset alkavat ohjata yksilön ajattelua ja toimintaa. (2024, 21.)

Tällaista näkökulmia ja lähestymistapoja yhdistelevää lähestymistapaa hyödynnän myös omassa tutkimuksessani. Myönnän teorian moniulotteisuuden ja lähestymistapojen keskinäisen vuorovaikutuksen, mutta kiinnitän huomioni enemmän yhtäläisyyksiin kuin eroihin. Näin onnistun analyysissäni syventymään tutkimusaiheeni ja -kysymykseni ytimeen – yhteiskunnallisten rakenteiden ja normien vaikutuksiin yksilön elämässä ja kokemuksissa. Samanaikaisesti kykenen erittelemään myös yksilön omaa toimijuutta ja roolia todellisuuden ja käsitysten tuottajana. Kiinnitän kuitenkin huomiota Hyvärisen ja Hatavaran (2024, 137) havaintoon, että kertomusten sosiaalinen rakentuminen ja se, että kertomukset rakentavat sosiaalista todellisuutta, ovat eri asioita.

Sosiologian professorit James A. Holstein ja Jaber F. Gubrium ovat lähestyneet myös perhettä konstruktionistisesta näkökulmasta ja todenneet, että perhettä on mielekästä lähestyä konstruktionistisesta näkökulmasta, kun tarkastellaan sosiaalipolitiikan kysymyksiä. Heidän mukaansa sekä konservatiivit että liberaalit vetoavat retoriikassaan todelliseen perheeseen, mutta nämä käsitykset ovat keskenään erilaisia. (1999, 16.)

Holstein ja Gubrium esittävät, että keskustelut ”perinteisestä perheestä” ja perhearvoista kytkeytyvät kysymyksiin siitä, mitä perheellä käsitetään. Kamppailua käydään siitä, pitäisikö *perhettä* edustaa jokin tietynlainen perhemuoto vai voidaanko sille antaa joustavasti merkityksiä erilaisten sosiaalisten suhteiden kautta. Konservatiivien mukaan perheen representaation tulee perustua todellisuuteen eikä niiden välinen suhde voi olla mielivaltaisen. Tämä ”todellisuus” on kuitenkin konservatiiveille usein suppeampi kuin liberaaleille, eikä se juuri tunnusta monimuotoisia elämäntapoja. Myös liberaalit tavoittelevat ”todellista” perhettä, mutta he lukevat sen piiriin monimuotoisempia perhemuotoja ja -suhteita. (1999, 16–17.)

Sosiaalinen konstruktionismi toimii siis myös lähestymistapana perheiden tulkintakäytänteisiin poliittisissa konteksteissa (emt., 16) ja tämä lähestymistapa on omassa tutkielmassani erityisen mielekäs. Sosiaalisen konstruktionismin tarjoamien työkalujen avulla havaitsen ja erittelen erilaisia yhteiskunnallisia perhekäsityksiä ja sitä, miten ja missä yhteyksissä niitä käytetään ja konstruoidaan.

Konstruktionistisessa perhetutkimuksessa perhettä lähestytään merkitysvälitteisyyden kautta. Perhe nähdään erilaisten toimenpiteiden, mm. työstämisen ja rakentamisen, kohteena, minkä seurauksena perheen käsite näyttää symbolisesti muuttuvan substantiivista (the family) adjektiiviksi (familial) tai verbiksi (doing family). Näin perhe käsitetään enemmänkin tutkimuksen lopputuloksena kuin etukäteen määriteltynä käsitteenä. (Forsberg 2014, 130.)

Alkuperäisenä tarkoitukseni ei ollut sisällyttää sosiaalista konstruktionismia tutkielmaani, mutta mitä enemmän syvennyin kriittiseen näkökulmaan ja narratiiveihin, havaitsin, että minun on hyvin vaikea lähestyä niitä ilman sosiaalisen konstruktionismin tarjoamia työkaluja. Sosiaalinen konstruktionismi onkin nähty yhteiskuntatieteellisessä perhetutkimuksessa tyypillisesti narratiivisen analyysin sovelluksina (Forsberg 2014, 138), joten valintani taisi yllätyksen sijasta loppujen lopuksi olla lähes ennalta arvattava.

3.5 Tutkimusetiikka ja tutkimuksen eettisyys

Eettiset kysymykset ovat merkittävässä osassa laadullista tutkimusta kaikissa tutkimuksen vaiheista. Ne tulee huomioida jo tutkimusaiheen valinnassa, ja ne ovat läsnä aina siihen asti, kun tutkimusaineisto arkistoidaan. (Vuori 2021.)

Ihmiseen kohdistuvassa tutkimuksessa tutkimuksen keskeisin lähtökohta on tutkittavan henkilön luottamus tutkijaan ja tieteeseen. Luottamuksen perustana ovat tutkimukseen osallistuvien henkilöiden ihmisarvon ja oikeuksien kunnioittaminen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019.) Lisäksi tutkimuksessa tulee kunnioittaa kaikkien tuttavien yksityisyyttä ja itsemääräämisoikeutta (Vuori 2021).

Tutkimuksessani noudatan hyvän tieteellisen käytännön (HTK) periaatteita. Näitä ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. HTK koostuu menettelytavoista, joilla huolehditaan hyvän tieteellisen käytännön toteutumisesta koko tutkimusprosessin ajan. Luotettavuuteen kuuluu tieteellisen toiminnan laadun varmistaminen prosessin eri vaiheissa. Rehellisyyden periaatteeseen puolestaan lukeutuvat tieteellisen toiminnan suunnittelu,

toteutuksen ja raportoinnin avoimuus, oikeudenmukaisuus ja puolueettomuus. Viestinnän tulee olla avointa eikä yksityiskohtia tule salata. (TENK 2023.)

Osoitan arvostukseni kollegoita, tieteellisen toiminnan eri osapuolia, yhteiskuntaa ja muita toimijoita kunnioittavalla toiminnalla (TENK 2023). Olen huolehtinut huolellisista lähdeviittauksista enkä esitä muiden tutkimustuloksia ominani. Aiempaan tutkimuskirjallisuuteen ja muuhun ajankohtaiseen uutisointiin olen perehtynyt kattavasti, ja olen pyrkinyt esittelemään näitä tuloksia ja yhteenvetoja omassa tutkimuksessani monipuolisesti. Olen myös hyödyntänyt tekoälyä (ChatGPT) tutkimuksessani, ja käyttötavat ja -tarkoitukset on esitetty johdannossa. Kaikki tutkimukseni teksti on itse tuottamaani, ellei lähdeviittauksin ja lainausmerkein muuta osoiteta.

Luotettavuuden ja rehellisyyden periaatteista olen huolehtinut avoimella viestinnällä. Olen tutkimussopimuksessa esitellyt tutkimukseni tarkoituksen, tavoitteen ja toteuttamistavan. Haastateltaville olen lähettänyt tutkimussopimukset ennen haastattelujen toteuttamista ja haastateltavat ovat kirjallisesti kuitanneet hyväksyvänsä tutkimussopimukset. Tutkimussopimuksessa on myös kerrottu, että haastateltavalla on oikeus perua tai keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen missä kohtaa tutkimusprosessia tahansa. Tutkimussopimus on tämän työn liitteenä.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää myös vahingon välttämiseen – tutkimus ei saa aiheuttaa tutkittaville merkittäviä riskejä, haittoja tai vahinkoa. Erityisen tärkeää on huomioida nämä kysymykset tutkittaessa vähemmistöjä, alakulttuureja tai haastavassa asemassa olevia ryhmiä (Vuori 2021.) Tutkijan tulee perehtyä tutkittavaan yhteisöön ja kulttuuriin riittävästi ennakkoon, jotta vältetään turhan haitan aiheuttamisesta tutkittaville ja heidän edustamilleen yhteisöille (TENK 2019).

Olen huomioinut vähemmistöstressin olemassaolon ja merkityksen. Lisäksi olen työskentelytapana noudattanut sensitiivistä kohtaamista ja moninaisuuden olettamista. En ole tehnyt ihmisistä oletuksia seksuaalisen suuntautumisen, sukupuolen tai parisuhteiden osalta, ja olen pyrkinyt niin haastatteluissa kuin tutkimustyössä muutoinkin käyttämään sisällyttävää puhetta. (Sateenkaari-ihmisten perhesuhdekeskus 2025.) Tutkielmassani käytän sellaisia sukupuoleen viittaavia ilmauksia, jotka haastateltavat ovat itsestään ja vanhemmuuskumppanistaan ilmoittaneet.

Tiedostan, että oma tutkimusaiheeni on herkkä ja henkilökohtainen. Lapsihaaveet ja lapsiperheellistymiseen liittyvät teemat ovat henkilökohtaisia, ja näihin aiheisiin saattaa liittyä

kipeitäkin tunteita ja kokemuksia. Kuten edellä olen osoittanut, kumppanuusvanhemmuus valitaan lapsiperheellistymisen tavaksi hyvin monista syistä, ja nämä syyt saattavat olla hyvin henkilökohtaisia. Lisäksi kumppanuusvanhemmuudessa saattavat olla erilaiset vähemmistöt ja vähemmistöasemat läsnä. Kumppanuusvanhemmuus on itsessään jo vähemmistömuoto perheiden monimuotoisuuden kirjossa. Sen lisäksi kumppanuusvanhemmuus on usein myös sateenkaariperheiden lapsiperheellistymisen muoto ja sillä on perhemuotona sateenkaareva historia.

Lisäksi perhesuhteiden ja niiden käytäntöjen tutkiminen edellyttää eettistä tasapainoilua. On tärkeä huomata, että tutkimustulokset ovat riippuvaisia siitä, kenen ääni on kuuluviin ja kenen näkökulmasta asioita tarkastellaan. Vaikutusta on myös sillä, millaisia tulkintoja tutkija tutkituista asioista tekee ja miten hän tutkimustuloksensa raportoi. (Sevón & Notko 2008, 23.) Tämän asian tarkasteluun olen kiinnittänyt tutkielmassani erityistä huomiota, sillä kumppanuusvanhempien haastattelut toteutuivat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta niin, että haastateltavana oli vain yksi vanhempi. Näin ollen toisen vanhemman tai toisten vanhempien kertomukset jäivät kuulematta.

Se, että haastatteluissa ei ollut kaikki tai molemmat kumppanuusperheen vanhemmista, ei itse tutkimuksen kannalta ole haasteellista, sillä kuten narratiivisen analyysitavan esittelyssä totean, huomioni ja mielenkiintoni on nimenomaan henkilökohtaisissa kertomuksissa ja kokemuksissa.

Tutkimusprosessin keskeisiin arvoihin ja eettisyyteen kuuluu, että tutkimus tuottaa uutta ja merkityksellistä tietoa aiheesta, josta tietoa ei vielä ole riittävästi olemassa tai sitä ei ole saatavilla. Tärkeää on myös pohtia, miksi tutkimusaihe on tärkeä ja mitä tutkimus hyödyttää. (Vuori 2021.) Näitä kysymyksiä olen pohtinut tarkasti jo tutkimusprosessini alusta lähtien. Näen, että ensisijaisesti tutkimukseni hyödyttää kumppanuusvanhempia ja -perheitä sekä kumppanuusvanhemmuutta suunnittelevia. Tavoitteeni on, että tutkimustuloksia voidaan hyödyntää erilaisten käytänteiden, säädösten kuin palveluiden kehittämistyössä. Lisäksi otan tutkimuksellani osaa sellaiseen keskusteluun, jolle on aiemmissa tutkimuksissa ilmaistu olevan tarvetta.

Tutkimuksessani on käsitelty haastateltavien henkilöiden ja joidenkin heidän vanhemmuuskumppaneidensa henkilötietoja. Henkilötiedot kerättiin haastateltavilta haastattelun yhteydessä ja ne tallennettiin haastattelutallenteelle. Haastateltavia on informoitu, että haastattelut tallennetaan ja haastattelut litteroidaan haastattelijan toimesta. Kun haastattelutallenteet on kokonaisuudessaan litteroitu, tallenteet tuhotaan. Vain litteroidut

versiot säilytetään. Säilytys tapahtuu tutkijan toimesta eikä ulkopuolisilla ole pääsyä litteroituun tutkimusaineistoon.

Olen huolehtinut haastateltavieni anonymiteetistä. Tällä tarkoitan sitä, että kaikki henkilöiden nimet ja työpaikat sekä asuinpaikkakunnat ja muut mahdollisesti tunnistamiseen johtavat tiedot on muutettu jo litteroituun aineistoon. Tutkimuksessa haastateltavista käytetään peitenimiä. Lisäksi tutkimuksessa käytettävät sitaatit on muutettu yleiskielelle, mikä osaltaan myös lisää anonymiteettia. Kaikki haastateltavat ovat saaneet lisäksi tarkistaa julkaistavat sitaattinsa ja ehdottaa niihin tehtäviä tarvittavia korjauksia. Asiantuntija esiintyy tutkielmassa asiantuntija-asemansa vuoksi omalla nimellään. Asiasta on sovittu hänen kanssaan heti aluksi ja myös hän on tarkistanut omat sitaattinsa ja kohdat, joissa hänen asiantuntemukseensa viitataan.

Koska kumppanuusvanhemmuus on perhemuotona vielä melko harvinainen, haastateltavien taustatietoja ei tutkimuksessa yksilöidysti julkaista. Myöskään heidän perherakenteitaan ja -muodostelmiaan ei avata sen tarkemmin. Taustatietojen ja perherakenteiden tarkemman yksilöinnin puuttuminen on siis tietoinen valinta ja näen sen välttämättömänä toimenpiteenä haastateltavien suojaamiseksi.

4 Näkymättömiä perheitä, tunnistamattomia vanhempia

Näkymättömyyden ja tunnistamattomuuden narratiivissa kumppanuusvanhemmuus näyttäytyy perhemuotona, joka täytyy erilaisin toimenpitein ja toimintatavoin tehdä näkyväksi.

Kumppanuusvanhemmuutta ei osata odottaa tai tunnistaa, ja kaikissa haastatteluissa haastateltavat kuvaavat sitä, kuinka kumppanuusvanhemmuuteen on ainakin jossain määrin sisältynyt perhemuodon selittämistä tai täsmentämistä. Jossain tilanteissa perhemuodon puolesta on jouduttu käymään myös kamppailua, kuten analyysiluvun viimeisessä osassa osoitan.

Selittämistä ja esille tuloista käytän analyysissäni ilmaisua ”esittäytyminen”. Esittäytymisen narratiivissa kuvataan, miten kumppanuusvanhemmat erilaisissa tilanteissa esittelevät perhemuotoaan tai millaisia täsmennyksiä he ulkopuolisten heihin kohdistamiin oletuksiin tekevät. Esittäytymisen narratiivissa olennaisessa osassa ovat kertomukset siitä, kuinka omaa vanhemmuutta tai omaa perhemuotoa tulee esitellä tai täsmentää, sillä se ei vastaa ympäröivän yhteiskunnan, yhteisön tai toimijan odotuksia. Näin ollen hahmotan esittäytymisen ja täsmentämisen sellaisina strategioina ja reaktioina, joiden kautta kumppanuusvanhemmuus *tehdään* näkyväksi ja joiden kautta kumppanuusvanhemmat *tulevat* näkyväksi. Lisäksi kuvaan luvussa sellaisia käytänteitä, jotka eivät tunnista kumppanuusvanhemmuutta ja jotka erilaisilla rajauksillaan uusintavat ja tuottavat kumppanuusvanhemmuuden näkymättömyyttä.

4.1 Ennakoiva esittäytyminen ja täsmentämisen tilanteet

Esittäytymisen tilanteet ovat moninaisia – esittäytymistä tehdään erilaisissa paikoissa ja erilaisina aikoina. Erilaisilla ajoilla viitataan siihen, miten esittäytymistä voidaan tehdä ennakoivasti tai jälkikäteen korjaavasti. Jälkikäteen korjaamista kutsun täsmentämiseksi. Ennakoivassa esittäytymisessä perhemuoto esitellään ennakkoon: ennen, kuin kukaan varsinaisesti on ehtinyt kysyä. Täsmentämisen narratiivissa sen sijaan painottuu jo ulkopuolisten esille tuomien virheellisten oletusten tai käsitysten oikominen.

Tiinan ja Annin kertomukset kuvaavat ennakoivaa esittäytymistä. Heidän kertomuksensa osoittavat, että ennakoivan esittäytymisen taustalla saattaa olla erilaisia syitä ja taustatekijöitä. Siinä missä Tiina halusi ennakoivalla esittäytymisellä ehkäistä mahdollisten ihmettelyiden vastaanottamista, Annin kertomuksessa korostuvat työn asettama paine raskauden julkistamiselle ja mahdollisesti sen kautta syntyvä esittäytymisen vaatimus.

Esimerkiksi kerroin töissä ihan lähityöyhteisölle, että minkälainen perhekuvio minulla on. Ajattelin, että jos en kerro, niin tulee ihmettelyä. Tai että haluan pystyä puhumaan, että lapsen isä sitä tai tätä ja ei asuta yhdessä ja muuta. – Tiina

Olen sellaisella alalla, jossa on joutunut paljastamaan olevansa raskaana heti kun on saanut tietää. Niin alkuun se oli vähän vaivaannuttavaa ja vastasin kysymyksiin hyvin varautuneesti ja arasti. Enkä paljastanut kaikkea suoraan. En esimerkiksi kertonut, että hänellä on puoliso. En suoraan paljastanut tällaisia asioita. - Anni

Muistan, että lapsen isän kanssa pohdimme, että sanommeko vaan neuvolassa, että me olemme parisuhteessa. Että ei tarvitse vastaila kysymyksiin tai jos joku ihmettelee. – Minna

Ennakoivassa esittäytymisessä taustalla näyttää vaikuttavan ulkopuolelta kohdistuva oletus tai haastateltavan oma oletus siitä, että ympäröivällä yhteisöllä tai toimijalla on tietynlaisia oletuksia. Ennakoiva esittäytyminen näyttäytyy toimintatapana, joilla ulkopuolisten oletuksista kumpuavia reaktioita, muun muassa ihmettelyä ja hämmästyä, pyritään ennakoimaan tai ennaltaehkäisemään.

Anni ja Minna kuvaavat kertomuksissaan, kuinka esittäytymiseen on heidän kohdallaan myös liittynyt jonkinlaista pohdintaa siitä, missä määrin esittäytymistä halutaan tehdä tai halutaanko sitä tehdä lainkaan. Esittäytymiseen liittyviä pohdintoja käydäänkin monista eri lähtökohdista käsin. Osa haastateltavista koki, ettei esittäytymiselle ole välttämättä tarvetta, ja osa taas epäröi esittäytymistä sen vuoksi, että he olisivat ympäristön suhtautuvan negatiivisesti. Esittäytymättä jättäminen saattoikin olla keino välttää ulkopuolelta kohdistuvia kyselyjä, ihmettelyä ja vaivaannuttavilta tuntuvia tilanteita. Minnan kertomus ilmentää juuri tällaista esittäytymisen tilanteeseen liittyvää pohdintaa.

Vaikka pelkona ei olisikaan ympäröivien ihmisten suhtautuminen tai vaivaannuttavat tilanteet, esittäytymisen tilanteisiin saattaa liittyä toistuvaa selittämistä ja selventämistä. Nämä ovat seurausta väärintunnistamisen tilanteista tai siitä, että kumppanuusvanhemmuuden suunnitelmallisuuteen ja vanhemmuuskumppanuuteen perustuvaa luonnetta ole ymmärretty aiemmista selvityksistä huolimatta.

Tiinan kertomus osoittaa, että jatkuvat esittäytymisen ja täsmentämisen tilanteet ovat väsyttäviä, ja näissä tilanteissa konkretisoituu myös vähemmistöstressin kokemus. Myös muut haastateltavat toivat esille vähemmistöstressiksi tunnistettavia tilanteita, muun muassa oman perhemuodon esittelyn ja vastaanottajan reaktion jännittämistä, vaikka he eivät tunnetta suoraan vähemmistöstressiksi sanoittaneetkaan. Vähemmistöstressin kokemuksessa

korostuukin, ettei vähemmistöstressi kytkeydy välttämättä sateenkaariperheyteen, vaan myös muunlaisen perhenormista poikkeamisen voidaan nähdä synnyttävän ja ylläpitävän vähemmistöstressiä.

Kumppanuusvanhempien kertomuksilla on myös yhtymäpintaa sateenkaariperheiden äitien kokemuksiin. Sateenkaariperheiden äitien kokemuksia käsittelevässä kirjallisuuskatsauksessa on todettu, että vähemmistöasemaan liittyvien ennakkokäsitysten kanssa elämisellä on moninaisia vaikutuksia. Näitä ovat muun muassa pelot ympäristön suhtautumisesta ja ennakkokäsitysten kanssa elävien ihmisten kohtaamisesta. (Apiainen ym. 2018.)

Ja sitten myös se, että aina ei jaksaisi avautua ja selittää. [...] Jos joku kysyy, niin selitän ja näin. Mutta aina ei vaan jaks. Se on sellaista vähemmistöstressiä myös.
– Tiina

Ennakoivan esittäytymisen kertomuksissa havainnollistuu näkemys siitä, että kerronta on tilanteista ja kerronnassa tehdään tietoisia valintoja. Kerronta ei vain tuota käsityksiä identiteetistä, vaan se toimii identiteettiä tuottavana. (Hyvärinen & Hatavara 2024, 122.)

Esittäytymisen tilanteissa kumppanuusvanhemmat ovat tehneet tilannesidonnaista pohdintaa, ja kertomuksissaan he kuvaavat, millaiset taustatekijät ovat vaikuttaneet heidän tekemiinsä ratkaisuihin esittäytymisen suhteen. Nämä kuvautuvat tietoisina valintoina, jotka osaltaan myös määrittelevät kumppanuusvanhemman osallisuutta ja tunnistamista niin nykyisessä tilanteessa, mutta myös tulevilla kohtaamisissa ja vuorovaikutustilanteissa. Esimerkiksi Tiina kuvaa, kuinka halusi esitellä perhemuotonsa työyhteisölleen, jotta hän voi tulevaisuudessa puhua perhemuodostaan vapautuneesti ja totuudenmukaisesti.

Samalla ennakoivan esittäytymisen kertomukset ilmentävät konstruktionismin ja sosiaalisen rakentumisen keskeisen ajatuksen siitä, että yksilön vuorovaikutus toisten kanssa uusintaa arkisen elämän todellisuutta. Samat sosiaaliset prosessit, joiden kautta ihminen sisäistää todellisuuden, saavat yksilön myös säilyttämään tuon todellisuuden ja omaksutun ajatuksen tietoisuudessa. (Berger & Luckmann [1966] 1994, 168.) Haastateltavien kertomuksissa ilmenee jo etukäteinen tietoisuus siitä, että heidän perhemuotonsa on perinteisestä perhenormista poikkeava. Tämä tietoisuus saa heidät muokkaamaan omaa toimintaansa ja *rakentamaan* perhettä tilannesidonnaisesti.

Ennakoivan esittäytymisen ja täsmentämisen narratiivit eroavat sen suhteen, että siinä missä ennakoivalla esittäytymisellä pyritään ehkäisemään väärintunnistamista, täsmentämisen kertomuksissa väärintunnistaminen on jo tapahtunut. Lähes kaikissa haastatteluissa haastateltavat toivat esille perheen tai vanhemmuuden väärintunnistamisen tilanteita, ja tilanteet olivat keskenään hyvin kirjavia.

Kumppanuusvanhemmat ja kumppanuusperheet oli väärintunnistettu muun muassa eroperheeksi, ydinperheeksi ja yksinodottajaksi. Miehen ja naisen kumppanuusperhe oli väärintunnistettu heteroydinperheeksi ja kahden naisen kumppanuusperhe puolestaan sateenkaariperheeksi.

Tosiaan se, että oletetaan naispariksi, niin sitä tulee vastaan. - Hanna

Väärintunnistamisen kokemukset myötäilevät ajatusta siitä, että yhteiskunnassamme on tyypillisesti ajateltu vanhemmuuden ja parisuhteen kytkeytyvään toisiinsa. Normatiivisen perhemallin perustana pidetään nykyäänkin vanhempien välistä parisuhdetta. Enää ei kuitenkaan välttämättä oleteta, että perhe välttämättä pohjautuu kahden eri sukupuolta olevan aikuisen avioliitolle. (Koulu ym. 2023, 16.) Aineistossa tämä näkyikin siinä, että kahden naisen kumppanuusvanhemmuus oli väärintunnistettu sateenkaariperheeksi. Vaikka kahden naisen yhteistä kumppanuusvanhemmuutta ei tunnistettu, heidän väärintunnistamisensa naispariksi ja sateenkaariperheeksi voidaan nähdä heijastelevan hetero-oletuksen ja heteronormin jonkin asteista rakoilua.

Lisäksi väärintunnistamisen kertomukset osoittavat myös ydinperheoletusten murenemista, sillä oletukset eronneista vanhemmista toistuvat myös kumppanuusvanhemmuuden kertomuksissa. Havainto on yhtenäinen Koljanderin (2020) tutkimustulosten kanssa, sillä Koljander havaitsi opinnäytetyössään, että kumppanuusvanhemmuuteen ja apilaperheisiin liitetään yleisesti käsitys eroperheistä ja eron jälkeisestä vanhemmuudesta.

Kumppanuusvanhempia oli väärintunnistettu myös itselliseksi vanhemmiksi ja yksinodottajiksi. Näissä tilanteissa haastateltavat täsmensivät, että heidän lapsellaan on myös toinen tai muitakin vanhempia. Eräs haastateltava kuvasikin, että hänen lähipiirissään oli todennäköisesti oletettu, että hän saisi lapsen itsellisenä äitinä. Hän kertoi kokeneensa, että enemmän lähipiirissä ihmetystä aiheuttikin se, että hänen lapsellaan oli toinen vanhempi.

Erilaiset väärintunnistamisen tilanteet osoittavat, että heteroydinperheestä poikkeavat perheen ja vanhemmuuden muodot tunnistetaan todennäköisesti aiempaa paremmin. Perheiden ja vanhemmuuden monimuotoiseen kirjoon näytetään tunnistettavan jo melko hyvin muun muassa naisparin vanhemmuus, eroperheet ja itsellinen äitiys. Ideologista ihannetta ydinperheestä, joka rakentuu vanhempien heteroseksuaalisen parisuhteen varaan, on pitkään perusteltu luonnollisuudella ja luonnollisilla perhesuhteilla (Nätkin 2003, 16), mutta tällaisen ajattelutavan ja argumentoinnin valtakausi näyttää olevan hiipumassa uudenlaisten perhemuotojen tullessa tunnistetuiksi.

4.2 Kaavakkeisiin ja kyselyihin kelpaamaton

Kumppanuusvanhemmuuden näkymättömyyttä havainnollistivat ja tuottivat myös terveydenhuollon erilaiset käytänteet. Erityisesti tämä korostui neuvolapalveluiden kohdalla. Mielenkiintoinen havainto on, että tunnistamista rajoittavat ja näkymättömyyttä tuottavat käytänteet vaikuttavat olevan enemmänkin erilaisissa rakenteissa, vakiintuneissa standardilomakkeissa ja kysymyspatteristoissa kuin kohtaamisissa hoitohenkilökunnan kanssa. Monet haastateltavat toivatkin esille, että kohtaamiset neuvolan terveydenhoitajien kanssa olivat hyviä, mutta strukturoidut kyselylomakkeet ja haastattelut eivät tunnistanee kumppanuusvanhemmuutta, vanhemmuuden moninaisuutta tai vanhemmuuden erillisyyttä parisuhteesta.

Neuvolapalveluiden kohdalla korostuikin, että monissa käytänteissä oli voimakas oletus enintään kahdesta vanhemmasta. Haastateltavat kuvasivat tilanteita, joissa esitettävät kysymykset koskivat vain syntyvän lapsen biologisia vanhempia tai kaikille vanhemmille ei löytynyt vastaanottotilanteessa tuolia. Näin sekä esitettävät kysymykset että vastaanottohuoneiden kalustus vahvistivat käsitystä kahden vanhemman perheestä ja tuottivat kolmannen vanhemman näkymättömyyttä hyvin konkreettisin käytännöin. Nämä kuvaukset ja käytännöt ovatkin täysin yhteneviä Kerppolan (2021) tutkimustulosten kanssa.

Että ehkä jonkun verran noissa neuvolan kyselyissä. Niin niissä puhutaan puolisosta. Se oli ehkä sellainen mikä minua lähtökohtaisesti ärsyttää. Kun perheet ovat kuitenkin niin hirveen erilaisia. [...] Mutta kaikki ihmiskohtaamiset ovat olleet todella arvostavia ja jotenkin sellaisia, että kukaan ei ole ihmetellyt. – Minna

Viime neuvolakäynnillä tuli joku voimavaralomake, mikä piti täyttää ja se oli sähköisenä. Siinä ei päässyt eteenpäin jollei täyttänyt niitä kaikkia kohtia. Vastannut niihin siis jotakin. Siinä ei voinut vastata avoimilla vastauksilla. Minun piti siellä laittaa vaikka sillä tavalla samaa mieltä – eri mieltä – asteikolla kaikkea tällaista että

”parisuhteemme voi hyvin”, ”meillä on tarpeeksi yhteistä aikaa”,
 ”seksuaalielämämme on hyvää”. Jotka ovat siis niin irrelevantteja tässä suhteessa.
 – Tiina

Neuvolan käytännöissä näyttääkin korostuvan varsin voimakkaasti ajatus perheestä ja vanhemmuudesta kahden biologisen vanhemman parisuhteeseen perustuvana. Kuten Tiinan ja Minnan kertomukset osoittavat, kumppanuusvanhemmat saattavat joutua vastaamaan kysymyksiin, jotka eivät heidän perhettään tai vanhemmuuttaan kosketa millään tavalla.

Toisaalta haastateltavat toivat myös esille, etteivät parisuhdeolettamaan perustuvat kysymykset ole epäolennaisia vain kumppanuusvanhemmuudessa. Haastateltavat huomauttivat, että perheet ovat erilaisia ja myös yksinodottajien, yksinhuoltajien ja itsellisten vanhempien tapauksessa puoliso- ja parisuhdeolettamat ovat epäolennaisia. Erilaisten lomakkeiden vastausvaihtoehtojen ulkopuolelle jääminen aiheuttaa näkymättömyyttä, kuten Kerppola (2021, 74) toteaa. Kerppolan mukaan näkyväksi tuleminen palveluissa on kytköksissä siihen, että henkilö saa itse määritellä niin itsensä, vanhemmuusroolinsa kuin perhemuotonsa erilaisissa palvelutilanteissa, lomakkeissa ja potilastiedoissa (emt.).

Siinä missä strukturoidut kysymyslomakkeet aiheuttavat ja uusintavat näkymättömyyttä, ne näyttäytyvät myös toimimattomina. Ne keskittyvät kysymään epäolennaisia kysymyksiä ja sivuuttavat asiat, joilla perheelle ja vanhemmille olisi tosiasiaalisesti merkitystä. Siinä missä lomakkeet ja kysymyspatteristot eivät huomioi sosiaalisten vanhempien olemassaoloa ja merkitystä, ne keskittyvät kyselemään sellaisten puolisoitten ja parisuhteiden perään, joita ei välttämättä ole edes olemassa. Näin ollen on oletettavaa, että huomiotta jää myös yhteisvanhemmuus ja sen osa-alueet.

Yhteisvanhemmuutta tutkineet Kekkonen ym. (2023, 163–164) ovatkin havainneet, että ammattilaisten keskuudessa yhteisvanhemmuus ja sen tehtävät on tyypillisesti hahmotettu osana parisuhdetta. He esittävätkin tutkimuksessaan, että perhetyössä tulisi tulevaisuudessa tunnistaa myös yhteisvanhemmuus, sillä sen kautta voitaisiin lähestyä kysymyksiä vanhempien välisestä työnjaosta, kasvatuksesta, keskusteluyhteydestä, luottamussuhteesta sekä osallisuuden tukemisesta ja vahvistamisesta.

Haastatteluiden perusteella näyttää siltä, että neuvolan erilaiset käytänteet ottavat perheen annettuna ja kyseenalaistamattomana. Sen lisäksi ne myös näyttävät uusintavan tuota käsitystä edelleen, vaikka erilaisten käytänteiden ulossulkevuudesta on ollut tietoa saatavilla jo yli 15 vuoden ajan (ks. Kuosmanen 2007, 202–203). Vaikka toisessa analyysiluvussa osoitan,

että näkymättömyyttä tuottaville käytänteille rakentuu vastanarratiivi terveydenhoitajien toiminnan kautta, on todettu, että työntekijöiden toimesta tapahtuva asiakkaan kokonaisvaltainen kohtaaminen ei välttämättä ole riittävää, mikäli palveluntarjoajan byrokraattinen työnjako, asiakirjat tai muut rakenteelliset seikat piilottavat perheiden moninaisuuden uudelleen (Jämsä 2008c, 21–22.). Tämä havainnollistui omassa aineistossani, sillä vaikka kohtaamiset neuvolassa olisivat olleet terveydenhoitajan toimesta hyviä ja perhemuoto olisi tunnistettu, sairaalan käytännöt vierailuiden ja tukihenkilöiden suhteen saattoivat piilottaa perheen uudelleen. Tällaisia olivat muun muassa kokemukset siitä, että kaikkien vanhempien läsnäolosta synnytyssalissa tai lapsivuodeosastolla oli jouduttu neuvottelemaan sairaalan henkilökunnan kanssa erikseen.

4.3 Laki mahdollistaa, käytäntö rajoittaa

Kertomukset kohtaamisista lastenvalvojien kanssa osoittavat, että vaikka lainsäädäntö mahdollistaisi kumppanuusvanhemmuudelle ja perheiden moninaisuudelle tavat toteuttaa ja jakaa vanhemmuutta, ammattilaisten puutteellinen osaaminen toteutuksessa ja toimeenpanossa saattaa muodostua vanhemmuutta rajoittavaksi tekijäksi. Vaikka laki mahdollistaisikin juridisen tunnistamisen, käytännöissä kumppanuusvanhemmuus saattaa olla näkymätön ja tunnistamaton.

Kohtaamiset lastenvalvojien kanssa tulivat vain osassa haastatteluita esille eikä kaikilla haastateltavilla ollut kokemusta lastenvalvojien kanssa asioimisesta. Kumppanuusvanhempi Tiinan ja asiantuntija Kaisa Niittynen kertomukset kuitenkin osoittavat, millaisia tunnistamattomuuden tilanteita kohtaamisiin on liittynyt ja kuinka omaa perhemuotoa on saatettu joutua jopa puolustamaan.

Kuulin yhdeltä toiselta kumppanuusäidiltä, että hänellä oli ollut lastenvalvojalla todella negatiivinen kokemus. Lastenvalvoja ei ollut yhtään ymmärtänyt, että mistä on kysymys, mikä on minusta ihan pöyristyttävää, koska käytännössä varmaan kaikki kumppanuusperheet käyvät lastenvalvojalla. Tai niin olettaisin. Niin että minun mielestäni heidän pitäisi olla kartalla. – Tiina

Nyt on näkynyt paljon lastenvalvojilla se, että lastenvalvojat tarvitsisivat todella paljon lisää tietoa kumppanuusvanhemmuudesta. Vuonna 2019 tuli lakiuudistus lapsen huollosta ja tapaamisesta, jossa haluttiin helpottaa huoltajuuden hakemista. Jos siis puhutaan oheishuoltajuudesta, johon ei liity juridista vanhemmuutta. [...] Lakimuutoksessa oli, että vanhemmat voivat mennä lastenvalvojalle sopimaan huoltajuudesta. [...] Mutta tässä on tullut aika isoja ongelmia, että lastenvalvojat eivät haluaisi vahvistaa kolmatta huoltajaa lapselle. Monesti perusteet ovat olleet, että eihän näin voi olla. Tavallaan ei jotenkin nähdä sitä perhekuvioita. – Asiantuntija Kaisa Niittynen

Anna Moring on todennut lakiuudistuksesta seuraavasti: ”Suomessa ollaan kulkemassa suuntaan, jossa perhelainsäädännön valmiita raameja avataan mahdollistamalla keskinäisten sopimusten tekeminen ohi lainsäädännön oletusratkaisujen tai oikeusistuimien harkinnan” (2020, 125). Näin yhteiskunnan voidaan nähdä laajentaneen perhekäsitystään ja tehneen perheiden monimuotoisuutta näkyväksi, sillä perheiden piiriin on juridisessa kontekstissa toivotettu tervetulleeksi myös uudenlaiset perheen tekemisen ja neuvottelun tavat. Haastateltavien kertomukset kuitenkin osoittavat, etteivät lain mahdollistamat tunnistamisen ja tunnustamisen tavat ole vielä juurtuneet käytäntöön.

Tunnistamattomuus ja näkymättömyys lastenvalvojen luona on yksi osoitus siitä, miten perheitä on mahdollista tutkia ja lähestyä myös yksityisen ja julkisen välisinä suhteina (Forsberg 2003). Tunnistamattomuuden narratiivi osoittaa, että perheellä itsellään ei välttämättä ole haasteita, mutta perheen oleminen haastetaan julkisen toimesta, kun se kyseenalaistetaan yhteiskunnan rakenteissa. Yhteiskunnan toimesta tapahtuva perheen kyseenalaistaminen tai näkymättömäksi tekeminen voivat myös toimia haasteita ja ongelmatilanteita synnyttävinä, kuten asiantuntija Kaisa Niittynen kertoo. Näin perheet itsessään ei ole ongelma, mutta yhteiskunta oman toimintansa puitteissa tuottaa niistä ongelman. Tämän seurauksena yhteiskunta saattaa myös tuottaa ongelmatilanteita perheisiin.

Millaisia arjen haasteita saatetaan kohdata, kun yksi [vanhempi] ei voikaan hoitaa kaikkia asioita ja miten ikävää saattaa olla lapselle se, että vaikei eriarvoisuus näkyisikään perhe-elämässä, mutta jos sitä sitten kyseenalaistetaan jossain palveluissa. [...] Tämä on sellainen, josta ihmiset ovat todella hämmästyneitä, kun sanotaan, että vanhemmat voivat mennä sopimaan asioista ja sitten siellä onkin viranomainen, joka sanookin, että ette te saa sopia näin. – Asiantuntija Kaisa Niittynen

Siellä ei jotenkin ehkä nähdä sitä, miten paljon se saattaa myös välttää riitoja. Että miten paljon voi tulla riitoja, jos yhdellä ei olekaan [huoltajuutta]. Meillä on idea, että olemme tasaveroisia vanhempia ja me toteutamme tätä, vaikka yksi ei voikaan olla juridinen vanhempi, mutta sillä ei myöskään ole oikeutta saada tietoja tai virallisesti päättää asioista. Se voi vaikuttaa siihen, miten se vanhempi loppupeleissä uskaltaa sitoutua lapseen. [...] Ja tietysti se on hyvää materiaalia riitatilanteisiin, sillä yksi on helppo sulkea pois, kun sillä ei ole mitään laillista. Että mikä sitten loppujen lopuksi on lapsen etu. -Asiantuntija Kaisa Niittynen

Kriittisen perhetutkimuksen piirissä on tunnistettu, että puheet ja tulkinnat lapsen hyvästä ovat muuttuvia ja neuvoteltavia (Nätkin 2003, 27) ja lastenvalvojien tulkinnat huoltajien määrän ja lapsen edun suhteesta voidaan nähdä kytkeytyvän käsityksiin lapsen hyvästä. Koska oheishuoltoon tulee olla lapsen edusta lähtevä tarve ja järjestelyn tulee olla lapsen edun mukainen (THL 2023), on tulkittavissa, etteivät lastenvalvojat ole tunnistaneet kumppanuusvanhemmuusjärjestelyä ja kolmatta huoltajaa lapsen edun mukaiseksi.

5 Kohdattu ja kiinnostava – ja silti aika tavallinen

Kumppanuusvanhemmuuden kertomuksissa näkymättömyydelle ja tunnistamattomuudelle rakentuu vastanarratiivi kertomuksista, joissa kumppanuusvanhemmuutta kuvataan yhteiskunnan toimesta kohdattuna ja kiinnostavana. Toisaalta kiinnostavuuteen liittyy myös kääntöpuolensa, sillä osa kumppanuusvanhemmista kuvasi, millaisia yksityiskohtaisia ja henkilökohtaisia kysymyksiä ihmiset olivat heille esittäneet.

Lisäksi analyysilukuun sisältyy myös narratiivi siitä, kuinka haastateltavat ovat kokeneet, että kumppanuusvanhemmuudella itsessään ei ole kaikissa tilanteissa merkitystä eikä sitä sen vuoksi tarvitse tuoda esille. Nämä kertomukset rakentavat narratiivia siitä, että kumppanuusvanhemmuus on tavallista eikä sitä kaikissa yhteyksissä tarvitse erikseen tuoda esille tai huomioida.

Lopuksi luvussa käydään läpi tavallisuuden narratiivia ja kertomuksia siitä, kuinka yhteiskunta erilaisissa käytännöissä tekee ja tuottaa kumppanuusvanhemmuudesta erilaisempaa ja erikoisempaa perhemuotoa kuin ehkä onkaan.

5.1 Arvostavat ammattilaiskohtaamiset

Ensimmäisessä analyysiluvussa kuvasin, kuinka neuvolan erilaiset käytänteet, kaavakkeet ja kysymyspatteristot eivät tunnista kumppanuusvanhemmuutta ja kuinka ne samalla tuottavat perhemuodon näkymättömyyttä. Näille kankeille rakenteille vastakertomuksina näyttäytyvät kuitenkin terveydenhoitajien ammatillisuus sekä heidän toimestaan tapahtuneet arvostavat kohtaamiset. Osa haastateltavista luonnehti näitä kokemuksia myös positiivisiksi yllätyksiksi ja odotukset ylittäväksi. Terveysdenhoitajien suhtautuminen kumppanuusvanhemmuuteen koettiin pääosin kaikissa tapauksissa positiivisena ja arvostavana riippumatta siitä, oliko terveydenhoitajilla aiempaa tietoa ja kokemusta kumppanuusvanhemmista neuvola-asiakkaina. Toisaalta osa kumppanuusvanhemmista asioi omasta tahdostaan vain yhden ja saman terveydenhoitajan kanssa ja osalle oli kertynyt kohtaamisia useamman eri terveydenhoitajan kanssa.

Hyvät kohtaamiset koettiin merkityksellisinä ja kumppanuusvanhempi Minna kuvaakin kohtaamisten vaikutuksia kauaskantoisina. Liisan kertomus puolestaan osoittaa, kuinka järjestelmän on mahdollista tarjota tukea ja tietoa niin, että se huomioi perheiden erityispiirteet. Tämä korostaakin osallisuutta palveluissa ja on yhtenäinen sen Kerppolan (2021) havainnon kanssa, että sateenkaariperheiden vanhemmat arvostavat, että heidän tarpeensa sateenkaari-

ihmisinä ja -perheinä huomioidaan yleisissä palveluissa. Kerppolan (2021) mukaan vanhemmat eivät toivo erillisiä palveluita, vaan sitä, että kaikille perheille suunnatut palvelut kykenevät huomioimaan myös sateenkaariperheiden tarpeet ja erityisyydet. Tällainen palveluiden joustavuus on sensitiivisyyttä, jota Saijankin kertomuksessa tuodaan esille.

Jos minua ei olisi kohdattu hyvin ensimmäisen kerran siellä neuvolassa, niin tähän kuvio voisi olla aivan erilainen. Jos olisin siellä sanonut, että me olemme parisuhteessa. Sehän vähän oli se suunnitelma. Että jos ensimmäinen terveydenhoitaja olisi ollut tosi vanhoillinen. [...] Koska se olisi voinut muuttaa tämän ihan koko narratiivin. [...] Että miten ne asenteet olisi vaikuttaneet tähän. Ja sitten mietin, että millaista hirveää kuormaa kantaisin tällä hetkellä, jos olisin koko tämän ajan valehdellut. – Minna

Ja kerran tuli todella positiivinen yllätys, kun terveydenhoitaja oli spontaanisti lähettänyt Maisa-viestillä meille YouTube-linkin luentoan aiheesta imetys kumppanuusperheessä. Ja minä olin ihan että mitä, julkinen terveydenhuolto proaktiivisesti hoitaa minua. – Liisa

Ihmiset ovat olleet ainakin terveydenhuollossa, neuvolasysteemissä ja ylipäättään muutenkin uteliaan kiinnostuneita ja kysyneet, että miten haluatte, että teitä nimitetään. Minusta tuntuu, että nykypäivänä ainakin pääkaupunkiseudulla on aika sensitiivistä tai että on nähty monenlaisia perheitä ja osataan kysyä. -Saija

Kerppolan (2021) tulosten mukaan vanhempien kokema osallisuus lapsi- ja perhepalveluissa liittyi nimenomaan näkyväksi tulemiseen. Vanhemmat kokivat, että osallisuutta vahvisti, kun heidät huomioitiin kokonaisvaltaisesti niin viestinnässä, lomakkeissa kuin käytännöissä. Omassa aineistossani korostuikin, että kumppanuusvanhemmat kokivat tulevansa näkyviksi ja tunnistetuiksi nimenomaan terveydenhoitajien kohtaamisten kautta. Vaikka lomakkeet ja käytänteet korostivat kumppanuusvanhemmuuden ja perheiden monimuotoisuuden näkymättömyyttä, kohtaamisella oli merkittävä vaikutus osallisuuden kokemiseen ja näkyväksi tulemiseen.

Erityisen merkittävänä tahona kumppanuusvanhempien vanhemmuuden ja perheen tukemisessa näyttäytyi Sateenkaariperheet ry. Kaikki haastateltavat olivat hyödyntäneet Sateenkaariperheet ry:n kumppanuusvanhemmuusmateriaaleja suunnitellessaan kumppanuusvanhemmuutta. Lisäksi osa haastateltavista oli osallistunut Sateenkaariperheet ry:n järjestämiin kumppanuusperheiden ja -vanhempien tapahtumiin. Useampi haastateltava oli myös hakenut Sateenkaariperheet ry:ltä tukea, ohjausta ja neuvontaa omaan perhemuotoonsa tai sen suunnitteluun liittyen. Haastateltavat kokivat kohdennetun ja juuri heille räätälöidyn tiedon olevan erittäin tärkeää. Haastateltavat kuvasivat, että ilman neuvontaa ja heille kohdistettua ohjausta he tuskin olisivat osanneet navigoida järjestelmässä ja sen

rajoitteissa yhtä sujuvasti. Myös Westerlundin (2020) opinnäytetyössä Sateenkaariperheet ry:n palvelut ja asiantuntemus saivat kumppanuusvanhemmilta paljon kiitosta.

Toisaalta yksi haastateltava toi esille, ettei hän käsittä omaa perhemuotoaan ja kumppanuusvanhemmuuttaan sateenkaariperheeksi eikä hän ollut myöskään osallistunut Sateenkaariperheet ry:n toimintaan. Haastateltava ei kuitenkaan maininnut tätä syyksi palveluiden käyttämättömyydelle, mutta on mielenkiintoista pohtia, missä määrin vanhempien omat identiteetit ja kokemukset ohjaavat heitä sen suhteen, millaista palvelua he hakevat ja mistä he sitä hakevat. Toisaalta asiantuntija Kaisa Niittysen toteamus osoittaa, että myös ei-sateenkaarevat, kumppanuusvanhemmuudesta haaveilevat ovat löytäneet Sateenkaariperheet ry:n materiaalit ja toiminnot hyvin, ja yhteydenotot erityisesti heiltä ovat lisääntyneet.

Mutta tavallaan se ohjelma [Lapsi tuntemattoman kanssa] viimeistään toi kumppanuusvanhemmuutta rivikansalaisten tietoon ja siitä eteenpäin kumppanuusvanhemmuuteen liittyvistä yhteydenotoista yhä suurempi osa on muita kuin sateenkaari-ihmisiltä. [...] Tällä hetkellä meidän kumppanuusperhe-toiminnoissamme, jos ihan kaikki yhteydenotot, kyselijät ja osallistujat lasketaan, niin varmaan sellainen 80 % on ei-sateenkaarevia ihmisiä. -
Asiantuntija Kaisa Niittynen

5.2 Kiinnostus ja kiinnostuksen kääntöpuoli: ”Millä tavalla teitte lapsen?”

Lähes kaikki haastateltavat totesivat, että he olivat saaneet positiivista huomiota ja kannustusta myös ulkopuolisilta ihmisiltä. Vaikka kumppanuusvanhemmuutta ei osata olettaa ja se on monille perhemuotona tuntematon, haastateltavien kokemusten mukaan se kuitenkin usein kohdataan avoimesti ja uteliaasti. Lisäksi erilaisia kumppanuusvanhemmuuteen liittyviä käytänteitä ja toimintatapoja, muun muassa suunnitelmallisuutta ja aiesopimuksen laatimista, oli ihailtu. Vaikka monet haastateltavat kuvasivat ensimmäisessä analyysiluvussa jännityksen ja kuormituksen tunteita esittäytymistilanteissa, kertomusten perusteella valtaosa kohtaamisista oli ollut positiivisia ja kumppanuusvanhemmuus oli kohdattu kiinnostuneesti.

Positiiviset kohtaamiset ja kokemukset olivat saaneet muun muassa Annin ja Minnan kertomaan omasta perhemuodostaan vapaammin ja avoimemmin. Minna, joka aiemmin pohti neuvolaan mennessä kumppanuusvanhemmuuden salaamista yhdessä vanhemmuuskumppaninsa kanssa, kertoi puhuvansa omasta perhemuodostaan ja vanhemmuudestaan ylpeydellä.

Vähän myöhemmin huomasin, että niihin [kysymyksiin] uskaltaa vastata paljon rennommin ja reippaammin. En olisi ehkä alkuraskaudesta uskaltanut lähteä tällaiseen haastatteluunkaan mukaan. Mutta mitä enemmän niihin kysymyksiin

vastaili, niin sai sitä ihan positiivista ja uteliasta vastaanottoa. Että ei sillä tavalla neutraalia tai että se ei ollut missään vaiheessa sellaista negatiivista. – Anni

Ehkä se on nyt kääntynyt vähän sellaiseen ylpeyteen. Nykyään kerron kyllä sillä tavalla, koska minulle on todella tärkeää se, että en halua, että ihmiset ajattelevat, että olen eronnut, vaikei siinä ole yhtään mitään hävettävää. Mutta en myöskään halua, että ihmiset ajattelevat, että olen eronnut. [...] Kertominen on myös ihan kivaa nykyään. Että tämä on ihan suunniteltu juttu, että asun lapseni kanssa kahdestaan ja lapsi on saanut alkunsa platonisesti. – Minna

Toisaalta kumppanuusvanhemmuuteen kohdistettu uteliaisuus oli saanut aikaan myös tilanteita, joissa kumppanuusvanhemmille on esitetty intiimejä ja henkilökohtaisia kysymyksiä. Nämä kysymykset olivat kohdistuneet muun muassa siihen, millä tavalla kumppanuusvanhempien lapsi oli saanut alkunsa ja millaisella aikataululla kumppanuusvanhemmat aikovat aloittaa raskautumisen yrittämisen.

Ulkopuolisten kumppanuusvanhempiin kohdistamissa uteluissa yhdistyvät niin sateenkaariperhepuheelle tyypilliset elementit (Moring 2013, 189) kuin heteronormatiivisuuden ja siihen liittyvän seksuaalisuuden rajan paikantamisen yritys. Moring on todennut, että heteronormatiivisessa kontekstissa harvemmin kysytään, kuinka pariskunta päätyi lapsiperheellistymään, mutta sateenkaariperheiden kohdalla huomio kiinnittyy usein siihen, että lapsia ylipäänsä on päätetty hankkia ja millä tavoin lapset on saatu alulle (emt.). Kumppanuusvanhemmuus kuitenkin näyttää asettuvan ristiriitaan niin heteronormatiivisen kuin sateenkaariperhepuheen kontekstien kanssa. Vaikka kumppanuusvanhemmuus tunnistettiin perheeksi, sen sijoittuminen heteronormatiivisuuden ulkopuolelle herätti ulkopuolisissa uteliaisuutta erityisesti lapsen alkuperää ja raskautumistapaa kohtaa.

Vielä tuosta lähipiiristä, niin ehkä enemmän jotkut uteliaat naapurit. He ovat saattaneet tulla kysymään tai sitten jotkut uteliaat mummot jossakin bussipysäkillä. He saattavat kysyä ihan suoraan, että millä tavalla teitte lapsen. Että ihan perinteisestikö. Sitten sanoin, että en tiedä kuuluuko tämä nyt ihan kauheasti teille, mutta voin kertoa, että koti-inseminaatiolla. Ei harrastettu seksiä. – Ella

Jotkut ovat kysyneet sellaisia todella yksityiskohtaisia kysymyksiä. Vaikka siinä vaiheessa, kun me olimme tutustumassa, niin kysyivät, että milloin aiotte yrittää sitä lasta. Ja olin sitten, että kysytkö tuota tosissasi, että kysyisitkö tuota heteroparilta. [...] Tai sitten on kysytty, että jos te ette kerran seurustele, niin miten tämä lapsi on saanut sitten alkunsa. Ja olen sitten vastannut, että koti-inseminaatiolla ja se toimii näin. Itsepähän kysyit. Harvemmin muut käyvät mitään siemennestekeskustelua, jos puhutaan jonkun lapsesta. – Liisa

Kuten aiemmin esitetty, kumppanuusvanhemmuus on romanttisesta suhteesta suunnitelmallisesti erillään toteutettavaa vanhemmuutta. Samalla se kuitenkin havainnollistaa myös vanhemmuuden ja erilaisten seksuaalisuuksien suhteita sekä niihin kytkeytyviä oletuksia. Konstruktionistisessa tutkimuksessa ollaankin kiinnostuneita siitä, millaisia normeja ja odotuksia eri seksuaalisuuksien sisälle rakentuu ja yksi keino tarkastella näitä on heteronormatiivisuuden käsite (Salonen, Venäläinen & Berg 2024, 189). Heteronormatiivisuuden käsite on kuitenkin ajoittain haasteellinen, sillä se olettaa heterouden yhtenäiseksi ja samanlaiseksi. Näin käsite, jonka kautta voidaan lähestyä yhteiskunnallisia sisäänlukuja ja ulossulkemisia, häivyttää erot erilaisten heteroseksuaalisuuden muotojen välillä. Sen sijaan normatiivisen heterouden käsitteen kautta voidaan havaita, että myös heterouden sisälle lukeutuu erilaisia normituksia. Normatiivisen heterouden ulkopuolelle sijoittuvina voidaan nähdä muun muassa heterolisääntymättömyys, parisuhde-elämästä kieltäytyvät henkilöt sekä vanhemman naisen ja nuoremman miehen välinen suhde. (Rossi 2015, 21, 23.)

Kumppanuusvanhemmuus on lapsiperheellistymisen tapa niin cis-heteroille kuin sateenkaari-ihmisille, joten heteronormatiivisuuden ja normatiivisen heterouden näkökulmista tapahtuva tarkastelu ei luonnollisestikaan kata kaikkia kumppanuusvanhempia tai -perheitä. Sen kautta voidaan kuitenkin havaita, millaisia käsityksiä naisen ja miehen kumppanuusvanhemmuuteen saattaa liittyä, olivat nämä tosiallisesti heteroita tai eivät. Heteronormatiivisuuden kautta on havaittavissa, että seksi ja lisääntyminen nähdään toisiinsa kytkeytyneinä (ks. myös Rossi 2015; Moring 2013). Sen sijaan parisuhteesta erillään tapahtuva lisääntyminen ei asetu normatiivisen heterouden muottiin. Miehen ja naisen välinen suunnitelmallinen vanhemmuus parisuhteesta erillään herättää ulkopuolisten uteliaisuuden, ja ihmiset pyrkivät kysymyksillään paikantamaan seksuaalisuuden ja lisääntymisen välistä suhdetta.

Seksuaalisten käytäntöjen kulttuurisidonnaisuus ja niiden piirissä tapahtuva kekseliäisyys osoittavat, etteivät ne olekaan biologisen ihmisluonnon, vaan sosiokulttuuristen prosessien lopputuloksia (Berger & Luckmann [1966] 1994, 62). Perheiden yksilöllistyminen ja kumppanuusvanhemmuus ovat osoituksia tästä, sillä ne todistavat, kuinka seksuaaliset käytänteet ja lisääntyminen voidaan erottaa toisistaan. Kriittisessä perhetutkimuksessa on osoitettu, kuinka yksilöllistyminen vaikutti erilaisten prosessien ja käsitteiden eriytymiseen. Avioliiton merkityksen muututtua niin parisuhde ja vanhemmuus, kuin seksuaalisuus ja lisääntyminen, alkoivat käsitteinä erota toisistaan. (Nätkin 2003, 20–21.) Erityisen mielekästä

onkin näiden käsitysten havainnointi kumppanuusvanhemmuuden kontekstissa, sillä erityisesti Ellan kertomuksessa korostuu, kuinka ulkopuolisten mielenkiinto kohdistui erityisesti seksuaaliseen ulottuvuuteen ja seksiin, vaikka edeltävästi heille oli kerrottu vanhemmuussuhteen perustumisesta vanhemmuuskumppanuuteen.

Siinä missä sateenkaariperhepuheessa seksuaalisuus ja lisääntyminen käsitteinä tunnustetaan erilliseksi, kumppanuusvanhemmuuden kohdalla ainakin nais-mies-kumppanuusvanhempiin ja heidän välisensä seksin mahdollisuuteen näyttää kohdistuvan jonkinlaista uteliaisuutta ulkopuolisten toimesta. Lisääntymiseen tähtäävä seksi nähdään naisen ja miehen väillä niin tavanomaisena, ettei nais-mies-kumppanuusvanhempien kohdalla välttämättä osata edes hahmottaa muita tapoja. Samanaikaisesti tämä osoittaa myös heteronormatiivisuuden ja normatiivisen heterouden rajat ja sen, kuinka ne kohdistuvat myös kumppanuusvanhemmuuteen.

Naisen ja miehen kumppanuusvanhemmuus saatetaankin hahmottaa heteronormatiivisuuden kautta riippumatta siitä, mikä tilanne tosiasiallisesti on. Tämä voi kuitenkin luoda hankaluutta kahteen suuntaan. Se olettaa, että nainen ja mies ovat halukkaita yhteiseen ”perinteiseen” (kts. Ellan kertomus) seksiin ja yhdyntään eikä huomioi, että henkilö tai henkilöt eivät välttämättä ole heteroseksuaaleja, he ovat muissa parisuhteissa tai he eivät halua seksisuhteita. Samalla se myös luo rajoituksia sille, mikä heteroseksuaalisuuden kontekstissa käsitetään hyväksytyksi raskaaksi tulemisen tavaksi. Se ei tunnista, että heteroseksuaalisuuden piirissä voisi olla muitakin raskautumisen tapoja kuin ”perinteinen”.

Toisaalta yksityiskohtaiset kysymykset ja ihmettelyt saivat osakseen myös ymmärrystä. Yksi haastateltava pohtikin, etteivät ihmiset esitä kumppanuusvanhemmuuteen kohdistuvia kysymyksiä pahantahtoisesti, mutta jonkinlainen asianmukaisuuden raja näyttää hämärtyvän uuden perhemuodon ja siihen kohdistuvan uteliaisuuden edessä. Kumppanuusvanhemmuus asettuu ulkopuolisten mielissä jonkinlaiseen epäselvään välimaastoon, jota he eivät osaa jäsentää.

5.3 Ei tarvetta tarkentamiselle: Me olemme ihan tavallisia

Osa kumppanuusvanhemmista kertoi tilanteista, joissa he olivat jättäneet korjaamatta tai täsmentämättä oman perhemuotonsa, mikäli se oli tunnustettu väärin. Haastateltavat kertoivat, etteivät he koe perhemuodon täsmentämistä kaikissa yhteyksissä tarpeelliseksi, sillä täsmentämisellä ei välttämättä ole merkitystä tilanteen tai lopputuloksen kannalta. Tämän vuoksi nämä kertomukset sisällytetäänkin kohtaamiseen narratiiviin: *perheet* ovat kokeneet

tulleensa kohdatuiksi *perheinä*, joten erityistä täsmentämisen tarvetta vanhempien välisen ihmissuhteen laadusta ei ole syntynyt. Haastateltavat eivät näissä yhteyksissä ilmaisseet näkymättömyyden tunnetta vaan korostivat, ettei oletuksen oikominen toisi tilanteeseen mitään lisäarvoa.

Se ei muuta asiaa joissakin tilanteissa, että oletetaanko naispariksi vai pitääkö päästä korjaamaan, että itseasiassa ei olla. Onhan paljon tilanteita, joissa se ei vaikuta lopputulokseen tai tähän hommaan, että onko oletus mikä tahansa. Ei se sinänsä itseä häiritse. - Saija

Enhä myös siksi, että me olemme yksi nainen ja yksi mies, niin esimerkiksi synnytysairaallasi niin kaikki vaan pitivät meitä pariskuntana. Emme me sitten siellä sanoneet mitään synnytysosaston kättilöille, koska ei sillä ole mitään väliä sen meidän siellä saaman hoidon kannalta. – Liisa

Osa haastateltavista myös ilmaisi ymmärrystä sen suhteen, etteivät ihmiset tunnista heidän perhemuotoaan ja he ilmaisivat, etteivät nämä tahattomat väärinymmärrykset haittaa heitä. Yksi haastateltavista pohti, että kahden naisen välisen kumppanuusvanhemmuusjärjestely on niin harvinainen, ettei olisi edes realistista odottaa, että ihmiset automaattisesti tunnistaisivat sen.

Lisäksi osassa kertomuksissa korostui myös tavallisuuden narratiivi. Osa haastateltavista koki, ettei heidän perhemuotonsa ole kovinkaan poikkeava eikä sen huomioimiselle ole kaikissa yhteyksissä edes erityistä tarvetta. Yksi haastateltavista myös kertoi, että perheytymisprosessin ja vanhemmuuden alussa hän määritteli vanhemmuuttaan enemmän kumppanuusvanhemmuuden kautta, mutta nykyään hän kokee, että kumppanuusperheestä tuli hyvin nopeasti ”ihan tavallinen perhe”.

Osa vertasi kumppanuusvanhemmuutta myös eroperheiden vanhemmuuteen. Haastateltavat, jotka asuivat eri kodeissa vanhemmuuskumppaninsa kanssa, kuvasivat, että käytännössä heidän järjestelynsä eivät eroa juuri miltään osin eroperheiden vanhemmuudesta ja vanhemmuuden toteuttamisesta. Minnan kertomuksessa myös korostuu, kuinka lapset eivät todennäköisesti koe kumppanuusvanhemmuutta mitenkään erikoisena perheen elämisen tapana, sillä monet lapset ovat eroperheiden yleisyyden vuoksi tottuneet käsittämään, että vanhemmat elävät eri kodeissa.

Eihän lapsi myöskään kun hän tästä kasvaa, niin eihän hän eroa millään tavalla niistä, joiden vanhemmat ovat eronneet. [...] Mutta eihän lapset sitä kysele, että ai,

sinun vanhempasi eivät asu yhdessä, että eivätkö ne ole koskaan olleet yhdessä. - Minna

Ajattelen, että me ei olla jääty vaille mistään, mitä parisuhteessa olevat ihmiset olisivat saaneet. [...] Että ei ole mitään, mikä mielestäni meiltä puuttuisi, mitä vaikka joku eronnut perhe saisi. [...] Saan sen yksinhuoltajalisän, kun asun yksinään ja ajattelen, että siinä on sellainen taloudellinen ylimääräinen etuus. Ja ne perhevapaat tosiaan saa jakaa vaikkei asuta yhdessä. - Minna

Minnan kertomusta lasten oletetusta ajatusmaailmasta voidaankin lähestyä konstruktivismin näkökulmasta, joka korostaa kertomusten sisäsyntyisyyttä (Hyvärinen & Hatavara 2024, 138). Edeltävästi on hahmoteltu normien ja käsitysten vuorovaikutuksellista sosiaalista rakentumista, mutta konstruktivismin kautta voidaan huomio kiinnittää erityisesti siihen, miten ihmiset, ja tässä tapauksessa erityisesti lapset, hahmottavat todellisuutta oman kokemusmaailmansa kautta. Kun lapsi näkee erilaisia tapoja olla ja elää perhettä, ne tulevat hänelle luontevaksi osaksi todellisuutta. Tämä korostaakin perhemuodon tavallisuutta, sillä kumppanuusvanhemmuus näyttäytyy lapsille luontevana ja tavallisena tapaa elää perhettä.

Konstruktivismin kautta onkin mahdollista lähestyä myös perheiden tavallisuutta ja samankaltaisuutta. Vaikka kumppanuusvanhemmuuden kertomuksissa todetaan kumppanuusvanhemmuuden näkymättömyys ja perhemuodon erityisyyksien tunnistamisen tarve, toisaalla korostetaan, että perhemuoto on tavallinen. Vaikka jotkin tukimuodot ja palvelut eivät välttämättä ole suoraan kumppanuusvanhemmille kohdennettu, ne saattavat silti olla hyödyllisiä myös kumppanuusvanhemmuudessa ja kattaa myös kumppanuusvanhemmuuden. Minnan toinen kertomus osoittaaakin, kuinka esimerkiksi yksinhuoltajalisä voidaan nähdä yhtenä yhteiskunnan keinona tukea myös kumppanuusvanhemmuutta. Lisäksi asiantuntija Kaisa Niittynen totesi, että esimerkiksi monet eroperheille tuotetut vuoroasumisen materiaalit ovat hyvin käyttökelpoisia myös eri kodeissa asuville kumppanuusvanhemmille. Monet käytännöt ja vuoroasumisen kysymykset ovat samoja niin ero- kuin kumppanuusvanhemmuusperheissä.

Kuitenkin materiaalien ja palveluiden tuottaminen ja nimeäminen vain eroperheille sulkee kumppanuusvanhemmat ulos, vaikka ne sisällöltään olisivat erinomaisia myös kumppanuusvanhemmille. Konstruktionistisesta näkökulmasta ajateltuna perheet saattavat olla erilaisia, sillä ne on *rakennettu* ja *tuotettu* erilaisissa prosesseissa. Konstruktivistinen näkökulma taas saattaa havaita niiden samankaltaisuuden ja tätä kautta yhteiskunnallisen tavallisuuden, sillä niitä ajankohtaisesti koetaan ja eletään samalla tavalla. Kun keskitytään

tarkastelemaan kokemuksellisuutta, havaitaan, että käytännöt voivat olla samanlaisia riippumatta siitä, miten ja miksi tietynlaiset käytännöt on perheen arkeen neuvoteltu.

Lisäksi Liisa kuvaa kokemustaan siitä, kuinka haastavaa oli löytää keskusteluapua *perheeseen* liittyvissä asioissa. Häntä ohjattiin olemaan yhteydessä useampiin eri tahoihin, sillä asiantuntijat toisensa jälkeen totesivat, ettei asiakkaan tuentarve liittynyt heidän asiantuntemuksensa alaan tai työnkuvaan. Lopulta kumppanuusperhe ohjattiin perheneuvolaan, jossa myös aluksi suhtauduttiin epäilevästi siihen, onko heillä tarjota tarvittavaa osaamista.

Menimme sinne todella matalilla odotuksilla, mutta sitten heillä olikin todella kovaa asiantuntemusta juuri tästä asiasta. [...] Sieltä tuli juuri meille sopivaa palvelua. Tuntuu, että nuo neuvolamateriaalit ovat usein sellaisia common sense. [...] Mutta minun huolessani oli juuri se, että halusin, että joku miettii tätä vähän niin kuin akateemisesti. Ja sitten sain juuri sitä ja jäi todella hyvä fiilis siitä käynnistä. Siellä tuli ihan konkreettisia juttuja. - Liisa

Liisan kertomus osoittaa, miten perheiden yhteiskunnallisesti käsitetyt rajat asettavat haasteita palveluiden saatavuudelle, vaikka todellisuudessa palveluissa saattaisi olla juuri sellaista ammattitaitoa ja osaamista, joita asiakkaat ja asiakasperheet ovat vailla. Se luo haasteita aidolle kohtaamiselle ja saakin kysymään, hahmotetaanko perheitä enemmän erojen kuin yhtäläisyyksien kautta. Tavallisuuden narratiivi korostaa kumppanuusvanhemmuuden tavallisuutta ja yhtäläisyyttä, ja osoittaa, että myös erilaisten palveluiden piirissä näkökulma olisi mahdollista kääntää erilaisuudesta tavallisuuteen.

6 Perhepolitiikka rajoittamassa ja mahdollistamassa

Kolmannessa analyysiluvussa esittelen sellaisia rakenteita, joista kumppanuusvanhemmuuden kertomuksissa erottuu monipuolisimmin niin mahdollisuuksien kuin rajoittavuuden narratiiveja. Narratiivit osoittavat, kuinka samat ilmiöt ja rakenteet saatetaan kokea kumppanuusvanhemmuuden kontekstissa eri tavoin. Ne voidaan käsittää myös kumppanuusvanhemmuuden monimuotoisuuden seurauksena. Koska kumppanuusvanhemmuus valitaan lapsiperheellistymisen tavaksi hyvin erilaisista syistä ja perheitä rakennetaan erilaisin tavoin, myös erilaiset perheisiin kohdistuvat sääntelyt ja säädökset koskettavat kumppanuusvanhempia ja -perheitä eri tavoin.

6.1 Hedelmöityshoidot perheytymisprosessissa

Kaikissa kumppanuusvanhempien haastatteluissa sateenkaariperhepuheellekin tyypilliset kuvaukset siitä, millä tavoin lapsi tai lapset on hankittu (Moring 2013), ja millä tavoin kumppanuusperhe on syntynyt. Kaikissa kertomuksissa hedelmöityshoidot tai toive niistä ei kuitenkaan esiintynyt. Sen sijaan narratiivit, joita hedelmöityshoidoista kerrottiin, olivat erilaisia ja jopa päinvastaisia.

Mahdollisuuksien narratiivissa hedelmöityshoidot näyttäytyivät hoitoina, jotka mahdollistivat haaveen toteutumisen ja joiden piirissä kumppanuusvanhemmat oli kohdattu asiantuntevasti. Yksi haastateltavista kertoi, että henkilökunnan tieto ja osaaminen kumppanuusvanhemmuudesta oli ajankohtaista ja laajaa. Lisäksi toinen haastateltava toi esille, että hedelmöitysklinikalla oli erillisiä esitteitä kumppanuusvanhemmuudesta, mikä ihan konkreettisella tasolla teki kumppanuusvanhemmuutta näkyväksi. Osalle hedelmöityshoidot olivat myös ainoa keino kumppanuusvanhemmuuteen, joten heidän kohdallaan hedelmöityshoitojen mahdollistamisen narratiivi oli erityisen voimakas.

Sen sijaan rajoittavuuden narratiivia rakensivat kumppanuusvanhempien rajaaminen ulos julkisen puolen hedelmöityshoidoista, yksityisten hedelmöityshoitoklinikoiden korkeat hinnat sekä tunnistamattomat kumppanuusvanhemmuusryhmät. Vaikka narratiivit kokonaisuutena kohdistuvatkin hedelmöityshoitoihin, on tärkeä huomata, että hedelmöityshoidot jakautuvat vielä julkisessa terveydenhuollossa ja yksityisillä klinikoilla toteutettaviin hedelmöityshoitoihin. Lisäksi eroa on myös sillä, onko hedelmöityshoidoissa tarvetta luovutetuille sukusoluille vai voidaanko käyttää vanhempien omia sukusoluja. Näillä on vaikutusta myös narratiivien ymmärtämiseen.

Jonkun verran tässä lähivuosina on ryhdytty muodostamaan kumppanuusperheitä niin, ettei siinä ole isää. Että on kahden naisen perustama kumppanuusperhe. [...] Käytännössä perheessä ei ole yhtään siittiöllistä henkilöä. Näissä on jonkin verran lakitekniisiä juttuja, kun tavallaan jos he eivät ole suhteessa, he eivät voi saada hedelmöityshoitoja. [...] Että se on sellainen haavoittuva eikä niin itsestään selvä ryhmä. – Asiantuntija Kaisa Niittynen

Kun kumppanuusvanhempia ei hoideta julkisella sektorilla, niin sekin oli vähän niin, että ei sinne [yksityiselle] hirveen mielellään lähtenyt. Meillä kesti kaksi vuotta yrittää. Niin ei oltu ihan heti valmiita sinne lähtemään, kun se on kuitenkin todella arvokasta. – Anni

Kumppanuusvanhempi Annin ja asiantuntija Kaisa Niittynen kertomuksissa hahmottuu kaksi keskenään erilaista tilannetta, mutta molemmissa tilanteissa kyseenalaistus ja rajoittavuus perustuu kumppanuusvanhempien väliseen suhteeseen. Hedelmöityshoitojen rajauksessa nimittäin rajoitteeksi muodostuu vanhempien välisen suhteen laatu, joka poikkeaa romanttisesta parisuhteesta.

Naiskumppanuusvanhempia ei lain mukaan voida hoitaa lahjoitetuilla siittiösoluilla, sillä naiset eivät ole keskenään parisuhteessa. Näin ollen vaikka yksityiset klinikat sinänsä mahdollistavat kumppanuusvanhempien hoidon, rajoitteeksi tulee luovutettujen sukusolujen käyttö. Annin kertomuksessa parisuhteettomuus taas oli haaste siksi, että se esti vanhempien pääsyn julkisen terveydenhuollon hedelmöityshoitojen piiriin. Mikäli vanhemmat olisivat olleet keskenään parisuhteessa, se olisi ollut mahdollista. Vaikka hedelmöityshoidot olisivatkin olleet mahdollisia yksityisellä, niiden korkeat kustannukset loivat kuitenkin rajoittavuutta.

Rajoittavuuden narratiivin kautta onkin mahdollista lähestyä yhteiskunnallisten rakenteiden ja käytänteiden tuottamaa ja uusintamaa käsitystä romanttisen parisuhteen ensisijaisuudesta muunlaisiin ihmissuhteiden sisältämiin tunteisiin verrattuna. Esimerkiksi julkisen sektorin rajaaminen hoitaa naispareja ja itsellisiä äitejä, mutta ei kumppanuusvanhempia, rakentavat mallia vain tietynlaisiin ihmissuhteisiin ja tunteisiin perustuvista perheistä. Havainto on sinänsä mielenkiintoinen, sillä hedelmöityshoitolaissa (1237:2002, muut. 20.4.2018/254) todetaan hoitoa saavalla tarkoitettavan ”sellaista naista, joka ei elä avioliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa.” Näin julkisen sektorin käytänteet sekä lain kirjaukset tuottavat sellaista käsitystä, jossa perheeksi tai vanhemmaksi tullaan joko

parisuhteen kautta tai täysin itsellisesti. Ne eivät näytä tunnistavan muunlaisia vanhemmuus- tai perhesuhteita, mikä puolestaan häivyttää vanhemmuuskumppanuuteen perustuvan vanhemmuuden täysin näkymättömiin.

Hedelmöityshoitojen kautta hahmottuvaa perhettä purkamalla havaitaan, että käsityksiin perheestä kytkeytyvät ajatuksesta tietynlaisesta tunneyhteydestä ja erilaisten tunteiden erilaisesta arvottamisesta. Tämä on yhteydessä ajatukseen, että tunteilla on henkilökohtaisen ulottuvuuden lisäksi myös sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet, ja nämä ulottuvuudet voivat kytkeytyä myös juridisiin prosesseihin ja näkökulmiin (Eerola & Pirskanen 2018, 317).

Kumppanuusvanhemmuuden kohdalla näyttääkin tapahtuvan juuri näin: kumppanuusvanhempien väliset tunteet eivät ole vain henkilökohtaisia tai kumppanuusperheiden sisäisiä, vaan niistä tulee erilaisten arvottavien prosessien ja arvioiden kohteita. Lisäksi Annin kertomus osoittaa, että kumppanuusvanhemmuuden kontekstissa tunteilla saattaa olla myös taloudellinen ulottuvuus. Yksityisten hedelmöityshoitoklinikoiden korkeat hinnat saattavat hidastaa joidenkin kumppanuusperheiden hoitoon hakeutumista ja lapsitoiveen toteutumista.

Kumppanuusvanhemmuus haastaakin käsitystä parisuhteesta ja parisuhteiden institutionaalisista muodoista lainsäädännöllisessä kontekstissa. Hannan toteamus siitä, että kumppanuusvanhemmuus voitaisiin lainsäädännössä käsittää avioliitonomaiseksi suhteeksi, osoittaa niin avioliiton kuin muiden ihmissuhteiden muuttuvat merkitykset ja kontekstuaaliset käsitykset. Samalla se kysyy, mitä avioliitolla ja avioliitonomaisella olosuhteella tosiasiallisesti tarkoitetaan ja millaisten kriteerien kautta niiden nähdään toteutuvan.

Laissa sanotaan, että sukusoluja voidaan luovuttaa vain sellaisille pariskunnille, jotka ovat rekisteröidyssä parisuhteessa, avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa. Nyt me voimme todennäköisesti argumentoida oikein hyvin, että olemme avioliiton kaltaisissa olosuhteissa, kun asumme yhdessä ja meillä on yhteinen lapsi. – Hanna

Onkin mielenkiintoinen kysymys, missä määrin avioliiton tai avioliitonomaisten olosuhteiden oletetaan rakentuvan romanttisten suhteiden varaan vai riittävätkö esimerkiksi yhteinen lapsi ja yhteinen koti perustaksi näille olosuhteille. Yksityiset tavat ja valinnat elää perhettä kohtaavat julkisen asettamat raamit, jolloin käytänteiden suhteen joudutaan toteuttamaan jonkinlaista yhteensovittelua ja neuvottelua.

Lisäksi on osoitettu, että, yksityisen ja julkisen suhteita sekä perheen julkista ulottuvuutta on tulkittu ja tulkitaan eri tavoin kontekstista riippuen. Käsiteellä ”avioliitonomaisessa suhteessa elävät henkilöt” on tyypillisesti viitattu lainsäädännössä avoliitossa eläviin aikuisiin sekä heidän yhteisessä kodissaan asuviin ja huollettaviin lapsiin (Nieminen 2013, 57). Sosiologi Heikki Sarmaja (2009) on kuitenkin todennut, että eri viranomaisten käsitykset avioliitonomaisesta suhteesta ja avioliitosta ovat toisistaan poikkeavia, sillä esimerkiksi sosiaaliviranomaiset ja oikeusviranomaiset ovat tulkinneet näitä suhteita eri tavoin. Siinä missä avioliittolaki määrittää avioliiton pätevyyden ja sen oikeudelliset vaikutukset, avioliitonomaisessa suhteessa painoarvo on ihmisten välisissä tunnesiteissä. Avioliittolaki sen sijaan ei ota kantaa puolisoiden tosiasialliseen suhteeseen.

Pohdinnat osoittavat kumppanuusvanhemmuuden ja perheiden olevan tulkittavissa yhteiskunnan eri järjestelmissä hyvin kontekstuaalisesti. Perheelle annetaan erilaisia merkityksiä ja sille asetetaan erilaisia kriteerejä riippuen asiayhteydestä ja palvelusta. Toisaalla tunteilla on valtava painoarvo ja toisaalla taas avioliiton instituutionaalisella rakenteella voidaan ohittaa tunteiden merkitys. Erilaiset ihmissuhteiden määrittelyt eivät yhteiskunnan näkökulmasta olekaan yhdenmukaisia, sillä suhteet ja tunteet sekä niistä tuotetut merkitykset ovat yhteydessä yhteiskunnalliseen tunnistamiseen. Näin yksityisestä tulee jälleen julkista.

6.2 Vanhempainvapaita ja valinnanvapautta

Myös perhevapaauudistuksen ja vanhempainvapaiden jaon suhteen kumppanuusvanhemmuuden kertomuksissa näyttäytyy kaksi erilaista narratiivia: vanhempainvapaajärjestelmä mahdollisuuksia luovana ja vanhempainvapaajärjestelmä rajoittavana tekijänä. Kun perhevapaauudistus nähdään mahdollisuuksia luovana, painotetaan vanhempien tasa-arvoisen osallistumisen ja aktiivisen vanhemmuuden mahdollisuutta. Uudistukset vanhempainvapaita koettiin tärkeinä tasa-arvoisen vanhemmuuden tukemisessa sekä työn ja vanhemmuuden joustavassa yhteensovittamisessa. Sen sijaan perhevapaauudistuksen rajoittavuuden narratiivissa pohditaan, että perhevapaauudistus ei mahdollista perheiden yksilöllisten tilanteiden huomioimista ja se rajoittaa perheiden omaa valinnanvapautta.

Mielenkiintoinen havainto narratiivien välillä on se, että kumppanuusperheiden asumisratkaisut olivat sidoksissa siihen, miten vanhempainvapaita oli perheissä jaettu ja miten vanhempainvapaajärjestelmä koettiin. Samassa kodissa asuvat kumppanuusvanhemmat olivat jakaneet vanhempainvapaita tasaisemmin kuin eri kodeissa asuvat. Samassa kodissa asuvilla

vanhemmilla oli ollut ajatus, että lähtökohtaisesti vanhempainvapaat jaetaan tasan. Sen sijaan kaikki eri kodeissa asuvat kumppanuusvanhemmat olivat puolestaan päätyneet ratkaisuun, jossa isä oli luovuttanut äidille kaikki luovutettavissa olevat 63 päivää.

Rajoittavuuden narratiivissa ilmenee, että eri kodeissa tai eri paikkakunnilla asuminen ja imetyksen yhdistäminen luovat haasteita vanhempainvapaiden jakamiselle ja isän vanhempainvapaiden pitämiselle. Imetystoive ja imetyssuositukset sekä näiden yhteensovittamisen hankaluus vanhempainvapaiden järjestämisessä, kun vanhemmat asuvat eri kodeissa, nousivat esille kolmessa haastattelussa. Osa haastateltavista toikin esille, että he olisivat halunneet jakaa vanhempainvapaat eri tavoin, mutta toiselle vanhemmalle kiintiöidyt ja korvamerkit vanhempiin vapaat eivät tätä mahdollistaneet.

Isä luovutti minulle niin paljon kuin mahdollista ja olisi halunnut luovuttaa enemmänkin, mutta hän ei pystynyt. Se tekee haastavaksi tuossa vanhempainvapaassa, kun imetän vielä. Niin vaikeaa se on, että hän [lapsi] menisi yhtäkkiä kuukaudeksi isänsä luokse toiselle paikkakunnalle. Tässä ei ole huomioitu imetyksen tai kiintymyssuhteen tukemista. Nämä vanhempainvapaan jaot ei tue sitä. – Ella

Rajoittavuuden narratiiviin lukeutuvat myös kertomukset siitä, millainen vaikutus on sillä, ettei toinen vanhempi käytä hänelle kiintiöityjä vanhempainvapaapäiviä eikä niiden luovuttaminen ole mahdollista. Kertomuksissa tällaiset tilanteet olivat johtaneet esimerkiksi tarkkaan taloudellisen tilanteen tarkasteluun, sillä kun vanhempi on käyttänyt oman vanhempainvapaakiintiönsä ja hänelle luovutetut vanhempainvapaapäivät, seuraava mahdollinen etuus on kotihoidontuki. Kotihoidontuki koostuu hoitorahasta ja hoitolisästä. Hoitorahan määrä kuukaudessa yhdestä alle 3-vuotiaasta on 377,68 euroa, jokaisesta muusta alle 3-vuotiaasta 113,07 euroa ja jokaisesta yli 3-vuotiaasta, mutta alle kouluikäisestä lapsesta 72,66 euroa. Hoitolisää sen sijaan maksetaan vain yhdestä lapsesta ja se on enintään 202,12 euroa kuukaudessa. (Kela 2025b.)

Osa haastateltavista totesi, ettei heidän ole taloudellisesti mahdollista jäädä kotihoidontuelle. Yksi haastateltavista ilmaisi pettymyksensä siitä, että osa vanhempainvapaista jää käyttämättä, sillä lapsen isän ei ole niitä mahdollista käyttää. Toisaalta haastatteluhetkellä kaikissa perheissä ei vielä ollut lopullista varmuutta siitä, aikovatko isät vielä pitää vanhempainvapaata ja jos aikovat, niin minkä verran.

Osa haastateltavista oli suunnitellut ratkaisuja, joissa isä jäisi vanhempainvapaalle ja lapsi olisi päivät isän luona, kun äiti palaa töihin. Järjestelyssä lapsi olisi äidin kodissa illat ja yöt. Yksi

haastateltava toi esille, että järjestely saattaisi silti olla raskas, sillä kokonaisvaltainen hoitovastuu ja yöheräämiset koettiin raskaana yhdistelmänä työelämän kanssa. Haastateltava huomautti, että yhdessä asuvat perheet voivat luontevasti jakaa hoitovastuita, mutta eri kodeissa asuvilla vanhemmilla hoitovastuu on aina hyvin kokonaisvaltainen.

Sen sijaan mahdollisuuksia luovassa narratiivissa korostettiin isien aktiivisempaa vanhemmuutta, tasa-arvoista vanhemmuutta sekä työn ja vanhemmuuden joustavaa yhdistämistä. Myös osa haastateltavista, jotka kuvasivat kiintiöityjä vanhempainvapaita rajoittavuuden kautta, toivat esille myös perhevapaa uudistuksen mahdollisuuksia luovaa puolta. Kiintiöidyt vanhempainvapaat käsitettiin siis kontekstista riippuen eri tavoin: teoreettisesti ja arvojen kautta tarkasteltuna ne saattoivat tuntua hyvältä, mutta omassa vanhemmuusjärjestelyssä ne olivat haastavia tai ne aiheuttivat ylimääräistä suunnittelua.

Mahdollisuuksia luovassa narratiivissa haastettiin myös perinteiseksi muodostunutta ajatusta äidistä ensisijaisena hoivaajana. Eräs haastateltava kuvasi vanhempainvapaita historiallisina äitien etuoikeuksina, joista luopuminen saattaa yksilötasolla hetkellisesti tuntua pahalta, mutta jotka tosiasiallisesti edistävät vanhempien ja vanhemmuuden tasa-arvoa. Myös asiantuntija Kaisa Niittynen totesi, kuinka perhevapaa uudistuksen vaikutukset heijastuvat erityisesti isien mahdollisuuksiin olla aktiivinen vanhempi. Niittynen kuvasi, kuinka isät ovat jo lähtökohtaisesti innoissaan siitä, että vanhempainvapaita ja hoivaa voidaan jakaa aiempaa tasapuolisemmin vanhempien välillä. Erityisen vaikuttavana perhevapaa uudistuksen mahdollisuuksia luova vaikutus on näyttäytynyt useamman vanhemman apilaperheissä.

Iso joukkohan on tällaisia kolmiapilaperheitä, että siellä on synnyttäjä ja sitten on miespari. Niin näkee, että todella isossa osassa tällaisia perheitä tehdään sitä jakoa, että molemmat isät ovat siellä kotona. Selvästi merkittävä osa perheistä haluaa, että kaikki saavat sen oman osansa [vanhempainvapaista]. – Asiantuntija Kaisa Niittynen

Perhevapaa uudistuksen voidaankin siis nähdä *purkaneen* yhteiskunnallista käsitystä perheistä, jolloin perheiden erilaisia rakenteita, roolia ja käytäntöjä on voitu tarkastella. Purkamisen keinoin havaittiin perheen rajoittuneisuus, mikä tarkoitti perheen rajautumista käsittämään vain tietynlaisia perheitä. Aiemmassa perhevapaamallissa käytössä olivat muun muassa termit äiti ja isä, jotka omalta osaltaan ilmensivät ja tuottivat käsitystä heteroseksuaalisesta perheestä, mutta myös vahvistivat sukupuolistuneita hoivan ja työnjaon käytänteitä nimeämällä tiettyjä vapaajaksoja joko äidille tai isille kuuluviksi. Sen sijaan perhevapaa uudistuksen myötä

käyttöön otettu sukupuolineutraali termi vanhempi ei sukupuolita vapaajaksoja tai tee oletuksia vanhempien sukupuolista.

Purkamisen jälkeen perhevapaauudistus onkin rakentanut uudenlaisia yhteiskunnallisia käsityksiä perheistä ja niiden käytänteistä. Siinä missä aiemmat perhevapaamallit tulivat tuottaneeksi käsitystä äidistä ensisijaisena hoivaajana, uudistus kiinnitti huomiota myös toiseen tai toisiin vanhempiin. Vaikka aiemmissa perhevapaamalleissa olikin jaettavissa näennäisesti vapaavalintainen vanhempainvapaajakso, on todettu, että käytännössä perinteinen sukupuolten työnjaon historia vaikutti perhevapaiden pitämiseen, sillä tulkinta perhevapaiden kuulumisesta nimenomaan äideille on elänyt voimakkaasti niin perheissä kuin työelämässä (Lammi-Taskula & Salmi 2016, 182). Näin ollen perhevapaauudistuksen voidaankin nähdä tuottavan uudenlaista käsitystä perheistä niin yhteiskuntaan kuin myös itse perheisiin. Se näyttäytyykin samanaikaisesti aiempia käsityksiä murtavana ja uusia rakentavana, mutta myös edelleen niinä lainsäädännöllisinä rajoina, joissa perhesuhteita ja niiden elämistä neuvotellaan. Toisin sanoen nämä ovat juuri ne samaiset narratiivit, jotka haastateltavieni kertomuksissakin esiintyvät.

Mahdollisuuksia luovassa narratiivissa korostettiin myös sitä, että vanhempainvapaat eivät ole riippuvaisia vanhempien yhdessä asumisesta tai siitä, ovatko vanhemmat keskenään parisuhteessa vai eivät. Näin ollen perhevapaauudistuksen *perheen* laajentaminen ei rajoitu vain sukupuolioletusten ja sukupuolitapausten purkamiseen, vaan se myös tunnistaa sellaista läheis- ja ihmissuhteiden monimuotoisuutta, joka monissa muissa institutionaalisissa kohtaamisissa jää tunnistamatta.

Hannan kertomus myös osoittaa, että kumppanuusvanhemmuuden myötä vanhempainvapaiden jakamista tulee tarkasteltua tasavertaisemmin ja oikeudenmukaisemmin niin hoivan, mutta myös talouden, näkökulmasta. Hän myös korostaa, että vanhempainvapaajärjestelmän jouston mahdollisuudet ovat yhtäläiset myös parisuhteessa eläville, mutta perinteisimmissä perhejärjestelyissä pohdinnat ja laskelmat eivät välttämättä saa yhtä paljon huomiota.

Sanoisin, että nämä mahdollisuudet ovat olemassa jokaiselle perheelle riippumatta siitä, ovatko he kumppanuusvanhempia vai ihan normivanhempia. Mutta ehkä se, että normiperheessä näitä ei ehkä edes ajatella. Ehkä osittain siksi, että perheellä on kokonaan yhteinen talous mutta meillä on erilliset taloudet. -Hanna

Suomessa onkin ollut perinteisesti vallalla kahden työssäkäyvän vanhemman perhemalli ja on osoitettu, että suhtautuminen sukupuolten työnjakoon on ennustanut isien vanhempainvapaiden käyttöä. Isät, jotka käsittivät perheen elatuksen olevan miehen vastuulla, pitivät todennäköisesti vähemmän vanhempainvapaata. (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 75-82.) Kumppanuusvanhemmuudessa tämä ajatus tulee helpommin kyseenalaistetuksi, sillä kumppanuusvanhempien raha-asiat ja taloudet ovat pääosin erilliset. Perhevapaauudistuksen mahdollistamat joustavat ratkaisut näyttäytyivätkin hyvin näissä tilanteissa, sillä ne mahdollistivat joustavan työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisen. Osa haastateltavista korostikin, että vanhempainvapaajärjestelmä ja sen jouston mahdollisuudet mahdollistivat aidosti tasa-arvoisempien neuvotteluiden käymisen sekä yksilöllisten ratkaisujen tekemisen.

Perhevapaauudistus voidaankin nähdä melko merkittävänä perheiden monimuotoisuuden tunnistajana ja monimuotoisuuden tukijana. Näin ollen sen piirissä oleva perhekäsitys on myös monin tavoin poikkeava monista muista yhteiskunnallisista perhekäsityksistä.

Perhevapaauudistuksen perhe onkin voimakas vastanarratiivi muun muassa neuvolan lomakkeiden ja lastenvalvojakohtaamisten perheille.

Perhevapaauudistus onkin osoitus siitä, miten eri tavoin perhettä voidaan yhteiskunnan eri järjestelmissä ja konteksteissa tulkita, ja miten eri tavoin sitä myös eri käytännöissä rakennetaan. Perhevapaauudistuksen kontekstissa risteilevät myös kahdenlaiset käsitykset yksilöllisyydestä ja valinnanvapaudesta, ja niitä voidaankin käyttää sekä perhevapaauudistuksen kannattamisessa että sen kritisoinnissa. Siinä missä toisissa kertomuksissa aiempaa tasaisempien vanhempainvapaiden voidaan nähdä rajoittavan valinnanvapautta ja yksilöllisten ratkaisujen tekoa, toisissa kertomuksissa sen nähdään nimenomaan mahdollistavan ne.

7 Normin ulkopuolinen vapaus

Kumppanuusvanhemmuus näyttää tuovan perhesuhteisiin ja perheisiin uudenlaisia muotoja, jotka voidaan nähdä vapauttavina ja uudenlaisia mahdollisuuksia tarjoavina. Kutsun tätä narratiivia normin ulkopuoliseksi vapaudeksi. Tämä normin ulkopuolinen vapaus näyttää nimensä mukaisesti vapauttavan ihmiset erilaisista odotuksista ja rooleista, joita perheenjäsenten välisiin suhteisiin ja perherakenteisiin usein kohdistuu.

Normin ulkopuolisen vapauden narratiivin voidaankin nähdä korostavan kumppanuusvanhempien omaa aktiivista toimijuutta ja sen seurauksena tapahtuvaa vapautumista. Siinä missä monet aiemmat narratiivit ovat olleet rajoittavia, ja kumppanuusvanhemmuus on näyttäytynyt yhteiskunnan silmissä vaikeatulkintaisena, normin ulkopuolisessa vapaudessa korostuvat mahdollisuudet elää ja valita toisin. Narratiivin normin ulkopuolisesta vapaudesta voidaankin nähdä nojaavan vahvasti ajatukseen yksilöllistymisestä, sillä narratiivissa korostuvat henkilökohtaiset valinnat ja neuvotellut perhesuhteet.

Narratiivissa korostuu perinteisten vanhemmuusroolien ja -normien kyseenalaistaminen, joka on mahdollistanut uudenlaiset perheet ja vanhemmuuden tavat. Roolien on nähty edustavan instituutiojärjestelmää ja kaiken instituutioituneen käyttäytymisen on nähty olevan sidoksissa rooleihin. Näin roolit on nähty käyttäytymistä kontrolloivina. (Berger & Luckmann [1966] 1994, 88.) Vapautuminen käyttäytymistä kontrolloivista rooleista on näin ollen mahdollistanut uudet perheen rakentamisen ja elämisen tavat.

7.1 Laajat ja neuvotellut perheet

Monissa kumppanuusvanhempien haastatteluissa esillä on laaja perhekäsitys, jossa perhe käsitetään usein tavanomaista perhenormin mukaista ydinperhettä laajempänä kokonaisuutena. Perheellä viitataan monenlaisiin kokoonpanoihin, ja perheeseen kuulumisen ehtona eivät ole biologiset siteet tai sukulaisuussuhteet. Laajat perheet näyttäytyvät monissa kertomuksissa rikkautena, jonka ansiosta lapsella on useita välittäviä läheisiä ihmisiä elämässään. Yhtäläisiä tuloksia on löydetty ”Laki ja monimuotoisuus” (Koulu ym. 2023, 66) selvityksessä, jossa kumppanuusvanhemmuuden ja usean kodin ja vanhemman nähtiin lisäävän lapsen turvaverkkoa tai ainakin olevan lapsen kannalta neutraali asia.

Haastateltavien perheet ja perhesuhteet eivät myöskään aina rajautuneet biologisiin suhteisiin tai kumppanuusvanhemmuuteen, sillä perheeseen luettiin kuuluvaksi myös muun muassa ystäviä ja samassa taloudessa asuvia yhteisön jäseniä.

Lapsi tietää isona, että häntä on varmasti haluttu. Hänellä on paljon rakastavia ihmisiä ympärillä. Hänellä on kolmesta eri suvusta ihmiset, jotka välittävät ja haluavat olla mukana hänen elämässään ja ovat ottaneet hänet innokkaasti vastaan. Se on myös eräänlainen lahja. Ei lapsella ole koskaan liikaa turvallisia aikuisia. -Anni

Ehkä tämä kumppanuusvanhemmuus on yksi tapa laajentaa perhekäsitystä. Koen, että monet tällaiset asiat olisivat meidän yhteiskunnassamme sellaista arvokasta sosiaalista pääomaa, josta me olemme luopuneet, kun olemme kaventuneet ajattelemaan, että yhden katon alla asuvat vain isä, äiti ja lapset. Mielestäni se on hirveän surullista. - Hanna

Perherakenteiden ja perhekäsitysten monimuotoisuus näyttäytyy kertomuksissa rikkautena ja voimavarana. Näin ollen poikkeaminen yhteiskunnallisesta normista ei näyttäyty vanhemmuutta tai perhettä rajoittavana vaan vaikutus on oikeastaan jopa päinvastainen. Kun perhesuhteita ja -rakenteita ei otettu annettuina, vaan niitä rakennettiin neuvotellen, niiden oli mahdollista laajentua ja kattaa useampia eri henkilöitä. Narratiivissa korostuu myös valinnanvapauden merkitys läheissuhteissa, sillä perheeseen katsotaan kuuluvaksi henkilöitä, jotka on itse perheeseen valittu.

Osassa kumppanuusvanhemmuuden kertomuksia haastateltavat toivat ilmi, miten he olivat vanhemmuuskumppanin kanssa keskustelleet etukäteen tilanteista, jotka saattavat tuoda muutoksia perheen rakenteeseen tai kokoonpanoon. Tällaisia ovat esimerkiksi tilanteet, joissa jompikumpi tai joku vanhemmuuskumppaneista ryhtyy tahollaan romanttiseen suhteeseen ja lapsen elämään tulee vanhemman uusi puoliso ja tämän mahdolliset lapset. Perhesuhteiden elävyys ja muuttuvuus tunnistettiin jo kumppanuusperhettä perustettaessa ja siinä voidaan nähdä samankaltaista liikkuvuutta ja muutosta kuin sateenkaariperhepuheessa (ks. Moring 2013, 243).

Myös erotilanteissa tarvitaan uudenlaisia neuvotteluja perheestä ja perhe-elämän järjestämisestä. Erotilanteet ja uudet puoliset sekä näiden pohjalta käytävät neuvottelut perheestä koskettavat myös romanttiseen suhteeseen perustuvia parisuhteita ja ydinperheitä, mikäli ydinperhe muuttuu eroperheeksi. Kumppanuusvanhemmuuden joustavissa perherakenteissa uudenlaisten perhesuhteiden muodostuminen näyttäytyy kuitenkin melko luonnollisena ja joissain kertomuksissa jopa erittäin toivottavana asiana. Tällaisia olivat esimerkiksi tilanteet, joissa henkilö ei toiveistaan huolimatta ollut löytänyt itselleen parisuhdetta ja toivoi, että tulevaisuudessa vielä löytäisi romanttisen kumppanin.

Siinä missä kumppanuusvanhemmuudessa perhesuhteiden muutokset näyttäytyvät jopa toivottavilta, ydinperheissä näin ei välttämättä ole. En esitä tai arvota eroja ja päättäneitä romanttisia suhteita huonoiksi asioiksi, mutta harvemmin perinteisten ydinperheiden perustamisvaiheessa tavoitellaan tai suunnitellaan tämän kaltaista perhesuhteiden uudelleenjärjestelyä.

Toisaalta osa haastateltavista toi esille myös toisenlaisia näkemyksiä kumppanuusvanhemmuuden perhesuhteista: yksi haastateltavista koki, ettei hänen vanhemmuuskumppaninsa varsinaisesti kuulunut hänen perheeseensä, mutta yhdessä he muodostavat heidän yhteisen lapsensa perheen. Eräs haastateltava taas pohti, että hän elää kahta eri perhettä päällekkäin: toiseen perheeseen kuuluvat samassa kodissa asuvat henkilöt ja toiseen taas laajempi kumppanuusperhe. Bower-Brown ym. (2023) totesivat myös omassa tutkimuksessaan, etteivät kaikki välttämättä käsitä vanhemmuuskumppania perheenjäseneksi, jolloin kumppanuusvanhemmuutta ei välttämättä esitetäkään perheenä.

7.2 Vapaus valita ja tehdä toisin

Kumppanuusvanhemmuuden luonteeseen kuuluva romanttisen parisuhteen ja vanhemmuuden erillisyyks näyttäytyvät kertomuksissa voimavarana ja perhemuodon suurena etuna. Narratiivissa normin ulkopuolisesta vapaudesta kohtaavatkin hyvin erilaiset kertomukset siitä, minkä vuoksi kumppanuusvanhemmuuteen on päädytty ja millaisia perheen elämisen ja järjestämisen tapoja se on mahdollistanut. Yhteistä niille on kuitenkin mahdollisuus tehdä juuri omaan elämään ja omiin toiveisiin sopivat ratkaisut.

Saijan ja Hannan kohdalla vanhemmuus ja parisuhde ovat erillisiä kokonaisuuksia. He jakavat vanhemmuutta kumppanuusvanhempina, mutta molemmat ovat tahoillaan parisuhteessa. Sekä Saijan että Hannan kertomuksissa korostuu, miten romanttisen suhteen ja vanhemmuuden toteuttaminen toisistaan erillään on koettu hyvänä ratkaisuna, sillä kumppanuusvanhemmuuteen ei liity samanlaisia odotuksia ja tunnelatauksia kuin romanttiseen parisuhteeseen perustuvalle vanhemmuudelle. Tämä näkyy muun muassa toimivana kommunikaationa, tasapuolisena vastuunkantona ja mahdollisuutena toteuttaa myös muita elämässä tärkeäksi kokemiaan asioita. Vanhemmuuden ja parisuhteen erillisyyks näyttäytyy vanhemmuutta helpottavana ja arkea keventävänä asiana. Tiinan kertomuksessa puolestaan kumppanuusvanhemmuutta ja sen toteuttamista taas verrataan eroperheiden vanhemmuuteen ja niihin tunnesiteisiin, joita eroperheissä on aiemmin ollut tai on edelleen olemassa.

Ajattelen, että tämä kumppanuusvanhemmuus keventää pikkulapsiarkea. [...] Sellaista vapautta, kun vastuunjako on tehty aika proaktiivisesti ja molemmat kantavat vastuunsa. Se mahdollistaa molempien harrastukset ja ajanvieron kumppaneiden kanssa. [...] Mitä nyt olen ymmärtänyt lehtien palstoilta ja tutkimuksistakin, niin yleensä parisuhteen suurimmat riidat ovat lastenhoito, talous ja kotityöt. Niin ehkä tässä asiat on paljon paremmin etukäteen suunniteltu ja kartoitettu järjestelmällisesti. - Saija

On paljon helpompi pitää nämä asiat asioina, kun ei ole sellaista romanttista tunnesidettä toiseen. Että kun aletaan puhumaan jostakin lapsen käytännön asioista, niin siihen ei tule sellaista isompaa tunnekuormaa mukaan, mikä helposti tulee romanttisissa suhteissa. - Hanna

Vaikka on niin kuin eroperhe, että on kaksi kotia ja on ne kahden kodin hankaluudet, mutta että siinä on juuri se ero, että siinä ei ole sitä edeltävää samanlaista tunnesidettä, mikä voi olla välillä hankalakin, jos on ollut parisuhde ja sitten on erottu. [...] Nyt voi ajatella, että me molemmat toimitaan oikeasti lapsen parhaaksi. - Tiina

Romanttisen suhteen ja vanhemmuuden erillisyys mahdollistaa vanhemmuuden myös henkilöille, jotka ovat tahoillaan parisuhteessa, mutta parisuhteen osapuolten kesken toiveet tai mahdollisuudet yhteisestä lapsesta eivät kohtaa. Osa haastateltavista toi esille tällaisia tilanteita oman kumppanuusvanhemmuusperheensä kohdalla. Osa haastateltavista puolestaan kertoi, miten heidän aiemmat parisuhteensa olivat päättyneet sen vuoksi, etteivät lapsitoiveet kumppanin kanssa kohdanneet.

Annin kertomuksessa konkretisoituu se, millaisia mahdollisuuksia kumppanuusvanhemmuus tuo sellaisiin parisuhteisiin, jossa osapuolten lapsitoiveet eivät ole yhtenevät. Toisaalla vanhemmuuden ja parisuhteen erillisyys mahdollistavat sen, ettei parisuhdetta tarvitse päättää kohtaamattomien lapsitoiveiden vuoksi ja toisaalla sen, ettei henkilön tarvitse etsiä tai yrittää ylläpitää epämieluisalta tuntuvaan parisuhdetta täyttääkseen lapsitoiveensa.

Me saamme kaikki toteuttaa omia unelmiamme ilman, että joudumme tallomaan omia ikäviä tunteita jalkoihin. Minulla se olisi se, että en halua niitä parisuhteita. Jos olisin halunnut tai väkisin toteuttanut lapsihaaveeni parisuhteen kautta, niin joutuisin kamppailemaan siinä parisuhteessa ja yrittää ikään kuin sietää sitä lapsen vuoksi. [...] Ja sitten taas, jos he eivät olisi lähteneet, niin sitten jompikumpi olisi joutunut luopumaan omasta haaveestaan. Että toinen olisi joutunut lapsihaaveesta ja toinen hyväksymään sen lapsihaaveen, vaikka ei itse olisi enää halunnut lapsia. - Anni

Osa haastateltavista korosti, että kumppanuusvanhemmuus on heille täydellinen vaihtoehto, sillä he eivät ole kiinnostuneita romanttisista suhteista eivätkä he tavoittele parisuhdetta lainkaan. He kuvasivat, kuinka he olivat aiemmin elämässään yrittäneet saada parisuhteita toimimaan, sillä he olivat käsittäneet vanhemmuuden toteutuvan vain parisuhteen kautta. Näin parisuhde oli näyttäytynyt heille ainoana realistisena keinona ja vaihtoehtona lapsiperheellistymiseen. Tämä ilmentääkin Ian Hackingin käsitystä sosiaalisesta rakentumisesta vapauttavana ([1999] 2009), sillä sosiaalisen rakentumisen tunnistaminen osoittaa normien rajoittuneisuuden ja vapauttaa ihmisen ajattelemaan ja toimimaan toisin.

7.3 Erontekoja ydinperheeseen

Lähes kaikki haastateltavat vertailivat kumppanuusvanhemmuutta ja ydinperhettä keskenään useammassa eri asiayhteydessä. He toivat esille kokemuksia ja arkisia havaintoja tilanteista, joissa he ovat kokeneet huojennusta tai ylpeyttä omasta perhemuotovalinnastaan. Vaikka osa haastateltavista koki, että kumppanuusvanhemmuuteen liittyi yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteita ydinperheoletuksiin rakentuvassa yhteiskunnassa, esimerkiksi erilaiset keskustelufoorumit olivat tarjonneet kumppanuusvanhemmille kurkistusikkunan ydinperheiden elämään.

Kun tulin raskaaksi, niin menin kaikkiin Facebookin vauvaryhmiin. Nyt siellä on alkanut tulla näitä, että parisuhteessa on ongelmia tai että isä ei olekaan sellainen, kun oletti, tai hommat ei jakaudu tasapuolisesti. Tai sitten erotaan ja näin. Ei minulle hyvä olo niistä tule, mutta sellainen tulee, että tämä ratkaisu on kuitenkin sellainen, että meidän lapsemme ei koskaan joudu riitojen keskelle tai jotenkin sellaiseen huolto-tapaamis-taisteluun. Että sellaisia positiivisia puolia nähnyt tässä. -Minna

Kun lukee tuolta vauvavalstoilta kaikkea sitä, että mies ei osallistu lapsenhoitoon tai ravaa baarissa joka viikonloppu, mutta en voi erota, koska syyt x, y ja z. Tai että on erottu ja nyt on hirveä huoltajuuskiista ja tässä vain tapellaan. Tai että mies on alkoholisti ja ei uskalleta jättää häntä lapsen kanssa yksin. Tai riidellään joka päivä, koska on hankalia asioita. Tai jotain ihan mitä vaan. Niin sitten olen niin, että ei se heteroydinperhe ole mikään onnen tae todellakaan. - Tiina

Haastateltavien suorittamat vertailut ydinperheeseen ilmentävät Yesilovan toteamusta siitä, että ydinperheen kautta mahdollistuu perhesuhteiden erilaisten perhesuhteiden käsittäminen (2009). Ydinperhe on normi, jonka kautta omaa perhemuotoa hahmotetaan, ja johon oma kerronta ja kertomukset myös rakentavat eroa. Konstruktionististen ajattelun mukaan tämä voidaan nähdä juuri sinä sosiaalisena toimintana, joka rakentaa ja uusintaa myös ydinperhettä, ja sen kautta myös ydinperheen ja kumppanuusvanhemmuuden välistä eroa.

Yesilova on myös todennut ydinperhettä tutkiessaan, että normi ei ole vain rajaava – se on myös synnyttävä. Hän toteaa, että ydinperhe on synnitetty historiallisesti ja aluksi perhe rajattiin ydinperheeksi kodin seinien avulla (2009, 35–36). Vaikka Yesilovan toteamus onkin osittain historialliseen kehityskulkuun viittaava, sen voidaan nähdä yhä pätevän kumppanuusvanhemmuuden vastanarratiivimaisessa olemuksessa. Siinä missä ydinperhenormi ja sen yhteiskunnallinen ensisijaisuus on rajannut muunlaiset perheet itsensä ulkopuolelle, se on myös synnyttänyt uudenlaisia perheitä ja tapoja olla perhe. Normin ulkopuolisessa vapaudessa kumppanuusvanhemmuus on tietoista toisin valitsemista ja toisin rakentamista. Siinä missä ydinperhe syntyi erilaisten rajausten seurauksena, kumppanuusvanhemmuus asettuu haastamaan ja jopa rikkomaan näitä rajoja.

Rajojen haastaminen näkyy erityisesti siinä, millä tavoin kumppanuusvanhemmat kuvaavat omia vanhemmuuden ja perheen toteuttamisen tapoja. He kuvasivat näiden tapojen olevan ydinperheestä tai parisuhteesta poikkeavia. Vastaavasti he saattoivat myös kokea näiden tapojen painoarvon merkityksellisempänä kuin ydinperheissä tai parisuhteissa. Poikkeavat tavat kuvautuivatkin narratiivissa kumppanuusvanhemmuuden erityisinä vahvuuksina.

Kaikki haastateltavat kertoivat käyttäneensä Sateenkaariperheet ry:n aiesopimusta tutustumisen ja neuvotteluiden pohjana. Suurin osa haastateltavista oli laatinut kirjallisen aiesopimuksen vanhemmuuskumppanin tai -kumppaneiden kanssa, mutta osa oli käyttänyt aiesopimusta vain keskustelun pohjana ilman, että he olivat kirjallista sopimusta laatineet. Bower-Brown ym. (2023) käsittävät erilaisten sopimusten laatimisen perheen dokumentoimisena ja näkevät sen diskursiivisena perheen *esittämisen* käytäntönä, mutta omassa aineistossani aiesopimuksen laatiminen keskittyy ehkä enemminkin perheen *luomiseen*. Haastateltavat kokivat aiesopimuksen hyväksi tutustumisen tueksi ja neuvotteluiden pohjaksi.

Kumppanuusvanhemmuuden kertomuksissa esillä olivat kuvaukset siitä, kuinka vanhemmuuteen valmistautuminen oli ollut pidempi prosessi. Omaa päätöstä valita kumppanuusvanhemmuus lapsiperheellistymisen tavaksi oli saatettu miettiä pitkäänkin, ja

haastateltavat olivat pohtineet erilaisia lapsiperheellistymisen vaihtoehtoja. Lisäksi vanhemmuuskumppanin valinta oli tehty huolellisesti, ja vanhemmuuskumppanin valintakriteereissä painotettiin erityisesti samanlaisia arvoja ja kasvatusnäkemyksiä sekä kommunikaation sujuvuutta. Yksi haastateltavista myös korosti, että oli tärkeää, ettei vanhemmuuskumppani herättänyt romanttisia tunteita, jotta vanhemmuuden oli aidosti mahdollista perustua vanhemmuuskumppanuuteen.

Nämä toimintatavat ovat yhtäläisiä Moringin (2019) esittelemien keskeisten toimijuuden piirteiden, tietoisuuden ja vastuun, kanssa. Tulokset ovat yhtäläisiä myös Bower-Brown ym. (2023) havaintojen kanssa, sillä heidän mukaansa vanhemmuuskumppanin valinta arvojen ja kasvatusnäkemysten perusteella edustaa modernia perheen rakentamisen tapaa.

Neuvottelun narratiivissa on tunnistettavissa myös yhteisvanhemmuuden neljä osa-aluetta: yhteisymmärrys lapseen liittyvissä asioissa, työnjako vanhemmuudessa, vanhemmuuskumppanin tukeminen sekä vuorovaikutus (Feinberg 2003). Siinä missä yhteisymmärrys lasta koskevissa asioissa ja työnjako korostuivat erityisesti tutustumisvaiheessa ja aiesopimusta laadittaessa, tukeminen ja vuorovaikutus korostuivat myöhemmin vanhemmuuden toteuttamisessa. Tiinan kertomuksessa korostuu, kuinka sitoutuminen vuorovaikutukseen on tietoisia ja kuinka vuorovaikutuksessa tulee pyrkiä ymmärtämään toista.

Se on myös sitoutumisesta kiinni. Me olemme sitoutuneet siihen, että vuorovaikutamme toistemme kanssa asiallisesti ja panostamme siihen. Olemme valmiita keskustelemaan asioista ja olemme ottaneet vaikeitakin asioita puheeksi. [...] Kaikkea ei tarvitse ottaa hyväksyen, mutta pitäisi pystyä ymmärtämään sen toisen ihmisen vaikuttimia ja syitä käytöksen takana. Tämä on kuitenkin loppuelämän mittainen ihmissuhde jollain tapaa. Jos on parisuhde, niin sitä voi aina erota. Mutta lapsen isästä ei sinänsä voi. - Tiina

Useat haastateltavat toivat myös esille, kuinka parisuhteissa ei välttämättä aidosti neuvotella asioista ja toiminta perustuu erilaisiin oletuksiin. Osa haastateltavista kokikin kumppanuusvanhemmuuteen valmistautumisen olevan parempaa kuin ”keskimääräisesti” tai ”parisuhteessa”. Vaikka kumppanuusvanhempien tutustumiseen käytetty aika saattoi olla parisuhteeseen verrattuna melko lyhyt, tutustumisen koettiin olevan syvällistä ja tavoitteellista.

Narratiivissa korostuu neuvottelun monipuolisuus, syvyys ja jatkuvuus suhteessa parisuhteisiin ja parisuhteissa käytäviin neuvotteluihin. Haastateltavat korostivat, että parisuhteissakin on

monenlaisia neuvottelutapoja, mutta he kuitenkin toivat esille, yhä useampien ydinperheissä elävien kannattaisi hyödyntää järjestelmällistä ja eksplisiittistä neuvottelua. Monet haastateltavat suosittelivatkin aiesopimuksen pohjalta käytävää keskustelua ja neuvottelua myös parisuhteissa ja ydinperheissä eläville.

Minusta tuntuu, että molemmat on keskimääräistä enemmän ottanut asioista selvää etukäteen ja sillä tavalla jo etukäteen sitoutunut. Lähtenyt tarkoituksella lapsen hankintaan. Ja aiesopimusta tehdessä tuli keskusteltua aika paljon kaikenlaista erilaisista asioista. -Tiina

En usko, että samalla tavalla tulee edes riitoja, kun asiat on sovittu aika pitkälti etukäteen. Asioista on puhuttu tosi laajasti ja vielä sellaisilla tavoilla, joilla parisuhteessa ei tulisi edes mieleen keskustella. – Anni

Yllättävän vähän ihmiset avioliitoissaan ajattelee muun muassa avioehtoja ja taloutta. Tai osa ajattelee, mutta yllättävän vähän. Että miten kulut jaetaan, miten tehdään asiat oikeudenmukaisesti ja selkeästi. Ja sama varmaan koskee myös lastenhoitoa. Tässä koko homma on lähtenyt aiesopimuksesta liikkeelle. [...] Varmaan tekisi myös romanttisissa parisuhteissa oleville ja perheellisille hyvää käsitellä asiat asioina eikä vaan niin, että ollaan tässä yhtä perhettä ja yhtä taloutta, mutta sitten kuitenkin on jatkuvasti ristiriitoja, kun ei ole sovittu. - Saija

Me voimme sopia asioista niin kuin me haluamme niistä sopia. [...] Nyt me asutaan tässä [yhdessä], mutta se ei tarkoita, että me emme voisi muuttaa tästä erikseen. - Liisa

Yksi keskeisistä neuvottelun aiheista olivat asumisratkaisut, ja haastateltavien kumppanuusvanhempien perheissä oli päädytty hyvin moninaisiin ratkaisuihin. Erityistä neuvottelun alaisuutta osoittivat samassa kodissa asuvien kumppanuusvanhempien ratkaisut. Kummankaan samassa kodissa asuvan kumppanuusperheen alkuperäisenä tarkoituksena ei ollut muuttaa yhteiseen kotiin, mutta ratkaisuun oli päädytty erilaisten neuvotteluiden, mutta myös käytännön kokemuksen tuloksena. Kaikki samassa kodissa vanhemmuuskumppaninsa kanssa asuvat haastateltavat toivat esille, että asumisratkaisu on toistaiseksi voimassa oleva ja sitä jatketaan niin kauan kuin se kaikista osapuolista hyvältä tuntuu.

Asumisratkaisuilla näytti olevan vaikutusta siihen, millä tavoin hoivaa ja vanhemmuutta oli neuvoteltu jaettavaksi. Kumppanuusperheet, jotka asuivat samassa kodissa, jakoivat hoivaa ja vanhemmuutta tasaisemmin kuin ne, jotka asuivat eri kodeissa. Jadvä ym. (2015) havaitsivat omassa tutkimuksessaan, että useimmat kumppanuusperheiden äidit halusivat lapsen asuvan heidän kanssaan, kun taas miehistä puolet toivoi lapsen asuvan yhtä paljon molempien

vanhempien luona. Näin kumppanuusvanhemmuuden nähtiin myötäilevän perinteisiä yhteiskunnallisia rooleja ja toimintatapoja, joissa naiset hoitavat lapsia enemmän kuin miehet. Toisaalta omassa aineistossani haastatteluhetkellä eri kodeissa asuvien lasten äidit toivat esille, että lapsen lähivanhemmuus oli heidän toiveensa. Yksi haastateltava myös kertoi, että lähivanhemmuus oli hänelle ehdoton kriteeri myös siksi, että hänellä oli aiemmin ollut suunnitelmissa myös itsellinen äitiys, ja hän olisi voinut valita myös sen lapsiperheellistymisen keinoksi.

Tulokseni ovatkin yhtäläisiä Bower-Brown ym. (2023) tulosten kanssa, sillä myös he havaitsivat tutkimuksessaan, että äidit toimivat yleensä ensisijaisina huoltajina. He myös totesivat monien äitien toteuttavan niin kutsuttua intensiivistä äitiyttä ja ”portinvartijuutta”, jolla he viittasivat äidin merkittävämpään rooliin vanhempien välisessä päätöksenteossa. Heidän mukaansa isät näyttäytyivät etäisimpinä vanhempina ja heidän vanhemmuutensa nähtiin äidin apuna toimimisena. Vastaava narratiivi näyttäytyi myös omassa aineistossani joidenkin haastateltavien kohdalla, mutta toisaalta heistä osa myös korosti, että haastatteluhetkellä lapset olivat pieniä, ja tulevaisuudessa vanhemmuutta ja hoivaa on tarkoitus jakaa tasaisemmin.

Normatiiviset käsitykset perheestä ja vanhemmuudesta vaikuttavat erilaisiin perheisiin, ja perinteiseksi miellettyjen ja sukupuolistuneiden toimintatapojen on nähty olevan läsnä myös cis-heteroiden kumppanuusvanhemmuusjärjestelyissä (Bower-Brown 2023). Omassa aineistossani nämä järjestelyt kuitenkin näyttäytyivät neuvoteltuina ja itse valittuina, vaikka niiden voidaan samalla nähdä myös edustavan perinteistä hoivan ja vanhemmuuden jakoa. Eli vaikka ratkaisuilla saattaa olla yhtymäpintoja normiin, ne samalla sijoittuvat normin ulkopuoliseen vapauteen ollessaan itse tehtyjä päätöksiä.

Toisaalta seuraavat Liisan, Hannan ja Annin kertomukset asettuvat vastakkain Jadvä ym. (2015) ja Bower-Brown (2023) havaintojen kanssa, sillä kertomukset kyseenalaistavat perinteiset roolit jo kumppanuusvanhemmuutta suunniteltaessa. Annin ja Hannan kertomuksissa kuvataan, kuinka kumppanuusvanhemmuutta on saatettu jo lähtökohtaisesti suunnitella tai toteuttaa perinteisistä rooleista poikkeavalla tavalla, sillä kumppanuusvanhemmuutta on toteutettu tai harkittu toteutettavaksi toisen naisen kanssa.

Vaikka kumppanuusvanhemmuus itsessään jo voidaan nähdä jonkinlaisena perheen purkamisena, nämä kertomukset heijastelevat sitä erityisen hyvin. Rooleista (kts. Berger & Luckmann [1966] 1994) vapautuminen on mahdollistanut vapautumisen institutionaalisesta

perheestä, mikä puolestaan on mahdollistanut aivan uudenlaiset tavat käsittää vanhemmuuden ja kyseenalaistaa sukupuolien tapaisuudet.

Kun oli tullut ajatus siitä kumppanuusvanhemmuudesta, niin todella nopeasti tuli se ajatus kumppanuusvanhemmuudesta toisen naisen kanssa. – Hanna

Kaipasin lapsen näkökulmasta siihen sitä toistakin osapuolta. Että lapselle olisi kiva, että hänellä olisi isä myös. Tai toinen vanhempi. Sekään ei ollut täysin poissuljettua, että se toinen vanhempi olisi ollut nainen. [...] Mutta alkuajatuksena kuitenkin, että siinä olisi se toinenkin vanhempi. – Anni

Ei voi koskaan vedota siihen, että kun sinä nyt olet kumppanini niin sinun pitää tehdä näin tai kun sinä olet se isä täällä, niin sinun täytyy hoitaa tämä. Tai että minä äitinä hoidan. Tai siis kai noin voi tehdä, mutta ajattelen, että me olemme irtisanoutuneet tuollaisesta neuvottelusta siinä kohtaa, kun aloimme puhua tästä yhteisestä lapsesta. Jotkut saattavat aika isoissakin kysymyksissä vedota siihen, kun ne ovat äitejä, että kyllä ne tietävät parhaiten. Mutta minä en voi. -Liisa

Sateenkaariperheiden pari- ja monisuhteiden kohdalla on todettu, että vaikka niissä on paljon yhtäläisyyksiä muunlaisiin suhteisiin, niiden erityisenä voimavarana voidaan nähdä valmiiden mallien puuttuminen. Valmiiden mallien puuttuminen mahdollistaa tilan ja vapauden luoda oma tapa elää suhteita. Näin ollen ihmiset saattavat olla vapaampia esimerkiksi sukupuolitapaisista rooleista ja normeista. Tämä puolestaan synnyttää uusia suhteessa olemisen tapoja. (Väisänen 2020, 251–252.) Vaikka edellä mainittu pohdinta viittaakin rakkaussuhteisiin, sitä voidaan erinomaisesti myös soveltaa vanhemmuuteen.

Kumppanuusvanhemmuuden erityinen vahvuus ja voimavarat näyttävätkin kytkeytyvän nimenomaan normeista vapautumiseen ja valinnanvapauteen. Kumppanuusvanhemmuus itsessään on purkanut perhettä ja antanut perheenjäsenille mahdollisuuden luoda, rakentaa ja neuvotella oma perheensä. Se osoittaa perheiden lisäksi myös vanhemmuuden sosiaalisen rakentumisen venyttämällä niiden rajoja ja tuomalla uudenlaisia tunteita, ihmissuhteita ja arjen järjestämisen tapoja niiden piiriin.

8 Yhteenveto

Ensimmäisessä alaluvussa esittelen tutkimustulokseni vastauksina tutkimuskysymyksiini. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni kuului ”Millaisia kumppanuusvanhemmuuteen vaikuttavia rajoja ja mahdollisuuksia kumppanuusvanhemmuuden narratiivit kuvaavat?” ja toinen ”Miten narratiivit asettuvat suhteessa yhteiskunnallisiin perhekäsityksiin ja kumppanuusvanhemmuuden institutionaaliseen tunnistamiseen?”

Toisessa analyysiluvussa arvioin tutkielmani luotettavuutta sekä reflektoin omaa toimintaani ja tekemiäni valintoja tutkimusprosessin aikana. Samalla nostan esille tutkielmani rajoitukset ja rajoitteet sekä esitän, millä tavoin aihepiiriä olisi mielekästä tutkia lisää.

8.1 Tutkimustulosten yhteenveto

Tutkimushaastattelujen perusteella kumppanuusvanhemmuus on monimuotoinen lapsiperheellistymisen tapa ja perhemuoto, ja tämän monimuotoisuuden ansiosta myös kumppanuusvanhemmuuden narratiivit olivat monipuolisia, erilaisia ja ajoittain jopa ristiriitaisia. Haastateltavien kumppanuusvanhempien perherakenteet, asumisjärjestelyt ja muut henkilökohtaisen elämän järjestämisen tavat olivat keskenään erilaisia, ja useassa kohdassa oli havaittavissa, että näillä taustatekijöillä oli vaikutusta kumppanuusvanhempien kokemuksiin ja kumppanuusvanhemmuuden narratiiveihin.

Kumppanuusvanhemmuuteen vaikuttavia rajoja ilmentävät erityisesti näkymättömyyden, tunnistamattomuuden ja rajoittavuuden narratiivit. Kumppanuusvanhemmuus on sellainen perheen tai vanhemmuuden muoto, joka vanhemman tulee itse esitellä ja tehdä näkyväksi. Kumppanuusvanhemmat tekevät itseään, vanhemmuuttaan ja perhettään näkyväksi ennakoivan esittäytymisen ja täsmentämisen keinoin. Ne ovat toimintatapoja tilanteissa, joissa vanhemmat olettavat tai tietävät, että heidän perhemuotonsa tullaan tunnistamaan väärin tai se on jo tunnistettu väärin. Oman perhemuodon näkyväksi tekeminen ja selittämisen vaatimus aiheuttivat myös vähemmistöstressiä. Vähemmistöstressi ilmeni myös esittäytymistilanteiden jännittämisenä ja pohdintana siitä, missä määrin esittäytymistä tai täsmentämistä haluttiin tehdä.

Näkymättömyyttä ja tunnistamattomuutta sekä niiden vanhemmuutta rajoittavaa vaikutusta osoittivat myös terveydenhuollon kankeat kysymyslomakkeet ja käytänteet sekä kohtaamiset lastenvalvojien kanssa. Neuvoloiden lomakkeet ja strukturoidut kyselykaavakkeet eivät tunnistaneet perhemuotojen moninaisuutta. Kumppanuusvanhemmuus ei tullut tunnistetuksi,

sillä lomakkeissa puhuttiin puolisosta ja sähköisessä kyselylomakkeessa oli pakollista vastata kysymyksiin, jotka koskettivat vanhempien välistä parisuhdetta ja seksuaalielämää. Tulokset ovat yhtäläisiä Kerppola (2021) ja Kuosmanen (2007) havaintojen kanssa. He ovat aiemmin todenneet, monet neuvoloiden käytänteet ja lomakkeet perustuvat heteroseksuaaliseen ydinperheoletukseen ja uusintavat käsitystä tällaisen perhemuodon ensisijaisuudesta.

Erityinen näkymättömyyden ja tunnistamattomuuden narratiivi liittyi kohtaamisiin lastenvalvojien luona. Vaikka laki on vuodesta 2019 tunnistanut aiempaa paremmin perheiden ja perhesuhteiden moninaisuutta mahdollistamalla vanhempien keskinäisen sopimisen lapsen huoltajuudesta, lastenvalvojat eivät monissa tapauksissa ole kolmatta huoltajaa lapselle vahvistaneet.

Hedelmöityshoitoihin liittyvän lainsäädännön ja käytänteiden kohdalla ilmeni niin rajoittavuuden kuin mahdollistamisen narratiivit. Osalle kumppanuusvanhemmista hedelmöityshoidot olivat ainoa mahdollinen keino kumppanuusvanhemmuuteen, jolloin hedelmöityshoitoja kuvattiin mahdollistamisen kautta. Rajoittavuuden narratiivissa puolestaan esille nousivat julkisen sektorin linjaus olla hoitamatta kumppanuusvanhempia sekä hedelmöityshoitolainsäädäntö, joka luovutettuja sukusoluja koskevassa sääntelyssä ei tunnista kumppanuusvanhemmuutta.

Kumppanuusvanhemmuus sijoittuukin mielenkiintoiseen välimaastoon, sillä yhteiskunnan toimesta rajoittavuus ja tunnistamattomuus liittyy nimenomaan kumppanuusvanhempien välisen suhteen laatuun. Kumppanuusvanhemmilta rajataan pääsy julkisen puolen hedelmöityshoitoihin ja lahjasoluhoitoihin, sillä vanhempien välinen suhde ei ole rakkaussuhde, vaan se perustuu vanhemmuuskumppanuuteen. Tämä korostaa näkemystä, että tunteet eivät ole yksityisiä vaan niillä on myös juridisissa prosesseissa (Eerola & Pirskanen 2018, 317). Hedelmöityshoitojen rajoittavuuden narratiivi rakentui myös taloudellisesta näkökulmasta: vaikka hedelmöityshoidot omilla sukusoluilla ovat kumppanuusvanhemmille mahdollisia yksityisellä puolella, ne ovat huomattavasti kalliimpia kuin julkisen terveydenhuollon hedelmöityshoidot.

Myös perhevapaauudistuksen kohdalla esiintyivät niin mahdollistavuuden kuin rajoittavuuden narratiivit. Kokemukset perhevapaauudistuksesta ja ratkaisut siitä, kuinka perheet olivat vanhempainvapaista sopineet, olivat sidoksissa kumppanuusperheiden asumisjärjestelyihin. Kumppanuusvanhemmat, jotka asuivat samassa taloudessa, olivat lähtökohtaisesti suunnitelleet pitävänsä vanhempainvapaat tasan. Eri kodeissa asuvat vanhemmat olivat päätyneet ratkaisuihin, joissa isä oli luovuttanut omasta vanhempainvapaakiintiöstään äidille.

kaikki luovutettavissa olevat vanhempainvapaapäivät. Tuloksella on mielenkiintoinen yhteys Bower-Brown ym. (2021) havaintoihin, sillä he havaitsivat, että samalla kun kumppanuusvanhemmat toteuttavat vanhemmuutta ja perhettä uudennaisilla tavoilla, perinteiset käsitykset vanhemmuudesta ja sukupuolistuneet vanhemmuuden roolit saattavat elää vahvoina.

Rajoittavuuden narratiivissa vanhempainvapaajärjestelmä koettiin haastavana imetyksen ja imetykseen liittyvien toiveiden kannalta. Eri kodeissa asuminen, vanhempainvapaiden tasainen jako sekä imetystoiveiden ja -tavoitteiden yhdistäminen koettiin haastavina. Toisaalta eri kodeissa asumisen huomioiminen koettiin myös mahdollistavuuden kautta, sillä vanhempainvapaiden saaminen ja jakaminen eivät ole sidoksissa siihen, asuvatko vanhemmat yhdessä vai eivät. Lisäksi vanhempainvapaajärjestelmän nähtiin mahdollistavan aidosti tasa-arvoisempaa vanhemmuutta sekä lisäävän neuvotteluiden ja yksilöllisten ratkaisujen mahdollisuutta. Useamman vanhemman perheissä perhevapaauudistus myös mahdollistaa sen, että kaikki vanhemmat saavat käyttää vanhempainvapaita.

Jonkinlaisina vastanarratiiveina tunnistamattomuudelle ja näkymättömyydelle piirtyivät narratiivit kohdatusta, kiinnostavasta ja tavallisesta perhemuodosta. Kohdatuksi tulemisen narratiivissa painottuivat erityisesti kohtaamiset ja kokemukset terveydenhoitajien ja Sateenkaariperheet ry:n kanssa. Kokemukset terveydenhoitajien kanssa ovat erityisen mielenkiintoinen havainto, sillä näkymättömyyden ja kohtaamattomuuden narratiivit liittyivät myös neuvolakohtaamisiin. Siinä missä kaavakkeet ja käytänteet tekivät kumppanuusvanhemmuudesta näkymättömäksi, kohtaamiset terveydenhoitajien kanssa tekivät perhemuotoa näkyväksi ja vahvistivat kumppanuusvanhempien osallisuutta.

Oman tutkielmani tulokset eroavatkin siinä mielessä aiemmista sateenkaariperheitä koskettavista tutkimustuloksista ja havainnoista (Kerppola 2021; Kuosmanen 2007; Jämsä 2008d), että ennakkoluulot ja asenteet ovat juurtuneet enemmänkin rakenteisiin ja käytänteisiin kuin ammattilaisiin. Toisaalta aiemmat tutkimukset ja selvitykset keskittyvät nimenomaan sateenkaariperheisiin, joten sateenkaarevan monimuotoisuuden tuntemista ja kumppanuusvanhemmuuden kohtaamista ei voi suoraan vertailla keskenään, vaikka palvelukokemuksissa ja niitä koskettavissa haasteissa suuria yhtymäkohtia onkin.

Kiinnostavuuden narratiivissa puolestaan kuvataan tilanteita, joissa kumppanuusvanhemmuuteen kohdistetaan positiivista kommentointia ja uteliaisuutta. Vaikka monet haastateltavat olivat kokeneet vähemmistöstressiä, heidät oli pääosin erilaisissa yhteisöissä ja yhteyksissä kohdattu positiivisesti ja kannustavasti. Utelaisuudella tosin oli myös

tilannetajuton ulottuvuuteensa, sillä kumppanuusvanhemmille oli osoitettu hyvin yksityiskohtaisia kysymyksiä lisääntymistavoista ja -aikataulusta.

Tavallisuuden narratiivissa puolestaan korostuivat kumppanuusvanhempien omat kokemukset siitä, kuinka perhemuoto koetaan melko tavallisena eikä sitä ole tarpeellista kaikissa asiayhteyksissä täsmentää. Kumppanuusvanhemmuutta verrattiin muun muassa eroperheisiin ja eroperheiden käytänteisiin. Haastateltavat kuvasivat myös tilanteita, joissa he ovat jättäneet perhemuodon kertomatta ja esittelemättä, koska sillä ei olisi tilanteen kannalta merkitystä.

Kumppanuusvanhemmuuteen liittyvät mahdollisuudet hahmottuivat pääosin normin ulkopuolisen vapauden kautta. Vaikka tunnistamattomuus ja näkymättömyys näyttivät johtuvan kumppanuusvanhemmuuden sijoittumisesta yhteiskunnallisten perhekäsitysten ja -normien ulkopuolelle, tuo samainen sijainti normin ulkopuolella näyttäytyi myös kumppanuusvanhemmuuden etuna sekä toimintamahdollisuuksia lisäävänä.

Huolellinen valmistautuminen vanhemmuuteen, neuvottelut ja aiesopimuksen laatiminen, erilaisten elämäntilanteiden yhteensovittaminen ja omannäköisen elämän eläminen nähtiin kumppanuusvanhemmuuden mahdollisuuksina. Huolellinen valmistautuminen, neuvottelut ja aiesopimuksen laatiminen ovat tuttuja myös aiemmista kumppanuusvanhemmuutta käsittelevistä opinnäytetöistä (Westerlund 2020; Koljander 2020; Pihlajamäki 2021) ja tutkimuksista (Foley, Jadvan & Golombok 2025; Bower-Brown ym. 2023). Ne myös ilmentävät Moringin (2013) sateenkaariperhepuheessa havaitsemia toimijuuden piirteitä – vastuuta ja tietoisuutta. Kumppanuusvanhempien neuvottelut ja perheen rakentaminen voidaan myös hahmottaa yhteisvanhemmuuden osa-alueiden (ks. Feinberg 2003) kautta. Yhteisymmärrys lasta koskevissa asioissa ja neuvottelut työnjaosta korostuivat erityisesti tutustumisvaiheessa ja aiesopimuksen laatimisessa. Sen sijaan tukeminen ja vuorovaikutuksen ylläpitäminen korostuivat myöhemmissä vanhemmuuden vaiheissa.

Kumppanuusvanhemmuus mahdollisti vapaaehtoisesti rakkaussuhteettoman elämän sekä vanhemmuussuhteen ja rakkaussuhteen erillisyyden. Vastaava kokemus vapaudesta, joka syntyy vanhemmuuden ja romanttisen suhteen erillisyydestä, on todettu myös Bower-Brown ym. (2023) tutkimuksessa.

Kumppanuusvanhemmuus nähtiin myös tietynlaisena rooleista ja odotuksista vapautumisena, mikä mahdollisti aitojen neuvotteluiden käymisen ja asioiden sopimisen eksplisiittisesti. Vastaavia toimintatapoja haastateltavat suosittelivat myös ydinperheissä ja parisuhteissa eläville perheille. Tutkimustuloksissa on yhtäläisyyttä muun muassa Foleyn, Jadvan ja

Golombokin (2025) tuloksiin, sillä he havaitsivat, että kumppanuusvanhemmat olivat kokeneet ystävyyden, keskinäisen kunnioituksen, selkeän kommunikaation ja suunnitelmallisuuden kumppanuusvanhemmuuden positiivisiksi puoliksi. He myös havaitsivat, että kumppanuusvanhempien vanhemmuus oli toimivampaa kuin eronneiden vanhempien vanhemmuus keskimäärin.

Kumppanuusvanhemmuuden erityinen vahvuus näyttääkin kytkeytyvät nimenomaan normeista vapautumiseen ja valinnanvapauteen. Kumppanuusvanhemmuus on itsessään purkanut perhettä ja antanut perheenjäsenille mahdollisuuden luoda, rakentaa ja neuvotella oma perheensä. Lisäksi se osoittaa perheiden sosiaalisen rakentumisen lisäksi myös vanhemmuuden sosiaalisen rakentumisen. Se venyttää niin *perheen* kuin *vanhemmuuden* rajoja tuomalla uudenlaisia tunteita, ihmissuhteita ja arjen järjestämisen tapoja niiden piiriin.

Narratiivit kumppanuusvanhemmuuteen vaikuttavista rajoista ja mahdollisuuksista heijastelevat hyvin erilaisia ja tilannesidonnaisia yhteiskunnallisia perhekäsityksiä ja institutionaalisen tunnistamisen tapoja. Tunnistamattomuuden ja näkymättömyyden narratiivit osoittavat, etteivät käsitykset perheistä juuri kata romanttisten suhteiden ulkopuolella solmittua suunnitelmallista vanhemmuussuhdetta, mutta sen sijaan kumppanuusvanhempien kohtaamat väärintunnistamisen tilanteet osoittavat, että perheiksi tunnistetaan kuitenkin aiempaa moninaisempi joukko erilaisia perhemuotoja, sillä kumppanuusvanhemmat oli väärintunnistettu muun muassa sateenkaariperheiksi, eronneiksi vanhemmiksi, itsellisiksi äideiksi ja yksinodottajiksi. Väärintunnistamisen eri muodot osoittavatkin niin perheen sosiaalisen, historiallisen ja kulttuurillisen rakentumisen kuin sen myötä tapahtuvan perhekäsityksen laajenemisen.

Toisaalta kumppanuusvanhempiin kohdistetut utelut lisääntymistavoista heijastelivat niin heteronormatiivisuutta kuin normatiivisen heterouden muotin ahtautta.

Heteronormatiivisuuden oletus näkyi siinä, kuinka naisen ja miehen välisessä kumppanuusvanhemmuudessa ulkopuoliset olivat kiinnostuneita seksin mahdollisuudesta ja saattoivat olettaa, että vanhemmat olisivat halukkaita keskinäiseen lisääntymiseen tähtäävään seksiin. Normatiivisen heterouden oletus näkyi puolestaan siinä, kuinka vanhemmuuden ja rakkaussuhteen välistä eroa ei tunnistettu. Käsitykset normatiivisesta heteroudesta eivät tunnista, että heteroseksuaalisuudenkin piirissä vanhemmuutta ja rakkaussuhdetta voidaan toteuttaa suunnitelmallisesti erillään. Tällaisen käsityksen voidaan nähdä osoittavan, että oletukset vanhemmuuden, romanttisen suhteen ja seksuaalisuuden yhteenkietoutumisesta

elävät edelleen joissakin yhteyksissä vahvana. Samalla ne uusintavat käsitystä vain tietynlaisesta heterouudesta ja heteroperheen tavoista.

Perheiden tai perheen monimuotoisuuden tunnistaminen näyttäytyi hyvin tilannesidonnaisena. Erilaiset asiayhteydet ja kohtaamiset osoittivat, että perhettä tulkitaan ja sitä tuotetaan hyvin monimuotoisin tavoin. Siinä missä neuvoloiden lomakkeet ottivat perheen annettuna, uusinsivat käsitystä parisuhteeseen perustuvasta perheestä ja sulki erilliset perhemuodot ulos, perhevapaauudistus tunnisti hyvinkin joustavasti erilaiset perhesuhteet ja niiden monimuotoisuuden. Perhevapaauudistuksen välittämässä ja rakentamassa perhekäsityksessä muun muassa tunnistetaan, että vanhemmat saattavat asua eri osoitteissa ja he eivät välttämättä ole parisuhteessa keskenään. Se havaitsee, että lapsella saattaa olla useita tosiasiallisia vanhempia ja kaikkien vanhempien vanhemmuutta tuetaan joustavalla vanhempainvapaajärjestelmällä.

Myös lakiuudistus lapsen huoltoa ja tapaamista koskien mahdollistaa aiempaa paremmin erilaiset perhesuhteiden neuvottelut ja näin ollen myös tunnustaa, että perhesuhteita on olemassa muidenkin kuin juridisten vanhempien ja lapsen välillä. Toisaalta yksittäisten viranomaisten tai terveydenhuollon ammattilaisten rooli perhekäsityksen ilmentämisessä ja tuottamisessa on suuri. Siinä missä neuvolan lomakkeet tuottavat näkymättömyyttä ja tunnistamattomuutta, terveydenhoitajien ammattimaiset kohtaamiset vahvistavat perheiden osallisuutta ja näkyväksi tulemistä. Sen sijaan lastenvalvojien tunnistamattomuus useamman vanhemman perheistä ja perhesuhteista osoittaa, että vaikka juridiset valmiudet perheiden monimuotoiselle tunnistamiselle ja tunnustamiselle olisi olemassa, ne eivät ole riittävät. Perhekäsitykset eivät ole vain juridisia kirjauksia tai kirjaamislomakkeita – ne ovat myös kohtaamisia.

Käsitykset perheestä ovat siis hyvin kontekstuaalisia, mutta niitä myös tuotetaan ja rakennetaan perheiden itsensä toimesta hyvin tilannesidonnaisesti. Näihin vaikuttavat myös vanhempien ja perheiden omat aiemmat kokemukset ja näkemykset. Haastateltavat rakensivat haastatteluissa aktiivisesti eroa ydinperheeseen ja muihin perhemuotoihin, mikä samanaikaisesti oli sekä oman perhemuodon rakentamista että erottautumista muista perheistä. Havainto onkin yhtenäinen Moringin (2013) havaintojen kanssa. Moring on esittänyt, että perhettä määritellään ja perheen ideaa rakennetaan tilanteissa, jossa perhe yhtäaikaaisesti sekä tunnistetaan perheeksi että erotetaan tavanomaisesta perheestä. Hän on todennut performatiivisen perheen rakentamisen olevan prosessi, joka samanaikaisesti tuottaa ja ylläpitää normeja, mutta myös radikaalisti uudelleen tulkitsee ja purkaa niitä rakenteita, joiden puitteissa se pyrkii itsensä esittämään

(Moring 2013, 12, 193). Myös Bower-Brown ym. (2023) havaitsivat, että kumppanuusvanhemmat sekä samanaikaisesti toistivat että uusinsivat perinteistä perhekäsitystä ja -ihannetta.

Ehdottomasti yksi keskeisimmistä tutkimustuloksista kuitenkin on, että perheiden monimuotoisuuden kirjossa myös kumppanuusvanhemmuus on todella monimuotoista. Sitä ei tule lähestyä yhtenäisenä perhemuotona tai olettaa, että kumppanuusvanhemmuuden kokemukset ja narratiivit olisivat yhtäläisiä tai edes samankaltaisia. Vanhemmat kokevat, rakentavat ja elävät perheitään eri tavoin ja samanaikaisesti myös erilaiset yhteiskunnalliset käytänteet tulkitsevat, rakentavat ja uusintavat perheitä eri tavoin. Samat palvelut, instituutiot ja rakenteet saattavat näyttäytyä samanaikaisesti sekä mahdollisuuksia luovina että rajoittavina.

Vaikka narratiivinen tutkimusote voidaan käsittää konstruktivistisena lähestymistapana (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006), mikä näkyy siinä, kuinka haastateltavat kuvaavat todellisuutta oman kokemusmaailmansa kautta, tutkielmassani konkretisoituu erinomaisesti todellisuuden sosiaalisen rakentumisen dialektiikka (Berger & Luckmann [1966] 1994). Kumppanuusvanhemmuuden narratiivit ovat osoitus siitä, kuinka monet käsitykset perheistä ja tavat olla perhe ovat sosiaalisesti rakentuneita, ja miten ne voitaisiin myös käsittää, tehdä ja järjestää toisin.

Tutkimustulosten perusteella näyttääkin siltä, että kriittistä tarkastelua niin perheistä kuin perhesuhteista kannattaa harjoittaa lähes kaikissa asiayhteyksissä, jotta tilanteita, joissa oletettu perhe asettuu rajoittamaan todellista perhettä, voidaan havaita. Itse olen tässä tutkielmassani osoittanut muutamia tällaisia tilanteita ja käytänteitä, mutta aiheesta tarvitaan lisää tutkimusta ja selvitystä, jotta kaikki perheet tulevat aidosti tunnistetuiksi ja tunnustetuiksi.

8.2 Arviointi, reflektointi ja jatkotutkimusaiheet

Laadullisen tutkimuksen ja haastattelun arviointiin liittyy omat erityispiirteensä. Siinä missä määrällisessä tutkimuksessa luotettavuutta arvioidaan tulosten yleistettävyydellä, laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta arvioidaan kyseisen tutkimuksen antamissa kehyksissä ja työssä käytettyjen laadullisten menetelmien kautta. Tämä määrällisestä poikkeavaa käytäntöä toteutetaan sen vuoksi, ettei luotettavuutta voida laadullisessa tutkimuksessa ilmasta minkään objektiivisten tai määrällisten mittareiden mukaisina. Sen sijaan laadullisen tutkimuksen uskottavuutta lisäävät tutkijan tiedostavuus oman subjektiivisuuden sekä sellaisten arvojen, jotka ovat merkityksellisiä tutkimuksen kulun ja lopputuloksen kannalta, suhteen. (Aaltio & Puusa 2021, 178–179.)

Luotettavuuden tarkastelussa käytetään tyypillisesti käsitteitä validius ja reliaabelius. Nämä termit kuitenkin käsitetään ja niitä sovelletaan määrällisessä ja laadullisessa tutkimuksessa eri tavoin. Validiutta voidaan laadullisessa tutkimuksessa soveltaa tarkastelemaan tutkimuskohteena olevan ilmiön eheyttä ja sitä voidaan ilmentää muun muassa osoittamalla, miten tutkimuksen päättelyketjut on tehty ja toteutettu. (Emt., 180.)

Tutkimuksen reliaabeliutta puolestaan lisää, mikäli kaksi arvioijaa päätyy samanlaiseen tulokseen, kahdella rinnakkaisella tutkimusmenetelmällä saadaan sama tulos tai kahdella eri tutkimuskerralla saadaan sama tulos. Kuitenkin ihmistieteellisessä tutkimuksessa tämä on haasteellista, sillä ihmisen käytös on kontekstisidonnaista. (Emt., 180.)

Olen tiedostanut tämän huomion haastattelututkimuksessani, sillä haastattelutilanteet ovat ainutlaatuisia ja perustuvat vuorovaikutukseen. Näin ollen omalla roolillani ja vuorovaikutuksellani haastattelutilanteessa on ollut merkitystä. Se on vaikuttanut siihen, millaiseksi haastateltavat ovat haastattelutilanteen kokeneet ja miten luotettavaksi he ovat ilmapiirin tunteneet. Lisäksi olen haastattelurungon kysymyksillä pyrkinyt saamaan haastateltavilta sellaisia kertomuksia, jotka koskettavat tiettyjä asioita tai ilmiöitä.

Haastateltavat ovat myös tienneet, millaista tutkimusta teen, ja mitkä ovat ne teemat, joihin tutkielmassani kiinnitän huomiota. Nämä ovat saattaneet vaikuttaa siihen, millä tavoin he ovat asioista kertoneet ja millä tavoin heidän kertomuksensa ovat rakentuneet. Tämä on myös osa narratiivisen tutkimusotteen perusajatusta siitä, että kertominen on aktiivista tekemistä, narratiivit ovat kertojansa merkityksellistämiä ja että ne syntyvät vuorovaikutuksessa (McLeod 2024). Tiedostan, että haastateltavat ovat tienneet, minkälaisesta näkökulmasta heidän kertomaansa tarkastelen, ja tämä on luonnollisesti saattanut vaikuttaa siihen, millä tavoin he ovat kokemuksistaan kertoneet. Lisäksi tilannesidonnaisuutta kuvaa se, että narratiiveissa ovat esillä juuri sen hetkiset tilanteet ja kokemukset. Saattaa olla, että mikäli suorittaisin samat haastattelut haastateltavilleni uudelleen, narratiivit olisivat joltain osin muuttuneet. Tästä käytännön osoituksena yhden haastateltavan toteamus siitä, että aluksi kumppanuusvanhemmuus tuntui erilaiselta perhemuodolta, mutta pian se muuttui kertojansa mielestä hyvin tavanomaiseksi perheeksi ja perheen elämisen tavaksi.

Lisäksi olen huomionut, että haastateltavien taustatiedot ovat tärkeitä ja ne vaikuttavat siihen, että kertomukset ymmärretään oikein ja oikeassa kontekstissa. Kertomukseen vaikuttavat niin haastateltavan kulttuuri, asenteet, arvot kuin aiemmat kokemukset. (Emt., 187.) Luotettavuutta tämän osalta olen analyysissä pyrkinyt esittelemään taustatietoja tarvittavilta osin. Näitä ovat muun muassa asumisjärjestelyt ja niiden vaikutus vanhempainvapaiden käyttöön ja

kokemuksiin perhevapaauudistuksesta. Taustatietojen julkaisu tai esittely kokonaisuudessaan ei kuitenkaan ole anonymiteetin vuoksi mahdollista, sillä kumppanuusvanhemmuusperheet ovat ryhmänä vielä toistaiseksi melko pieni.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus ja sen arviointi ilmenevät tutkimusprosessin eri vaiheissa eri tavoin. Tutkimuskohteen ja tutkimusongelmien valinta kytkeytyvät ainakin osittain tutkijan omaan motivaatioon ja omiin näkemyksiin. (Emt., 181.) Tutkimuksen kohteena oleva lapsiperheellistymisen tapa, kumppanuusvanhemmuus, onkin itselleni merkityksellinen ja mielenkiintoinen. Tämän vuoksi minulla oli aiheesta tietoa jo ennakoon ja tiesin melko hyvin, millaisia keskusteluja aiheen ympärillä käydään. Muun muassa monet termit ja käytänteet olivat minulle entuudestaan tuttuja. Toisaalta tähän liittyivät myös haasteet ja suurimmat oivallukseni, sillä olin aiemmin lähestynyt aihetta ja siitä käytäviä keskusteluja henkilökohtaisesta perspektiivistä käsin. Tietojen kerääminen ja tulkinta perustuvat aina jonkinlaisiin esioletuksiin todellisuuden luonteesta (emt., 182), joten tutkijan rooliin asettuessani pyrin tietoisesti tarkastelemaan omia ennakkokäsityksiäni ja -kokemuksiani.

Tutkielmani menetelmävalintoihin (puolistrukturoitu haastattelu, narratiivinen analyysi ja konstruktionistinen tutkimusote) olen tyytyväinen, sillä ne kommunikoivat hyvin niin keskenään kuin teoreettisena lähestymistapana olleen kriittisen perhetutkimuksen kanssa. Tutkielmassani ei jää epäselväksi se, että tutkielmani ja lähestymistapani hyväksyvät useamman eri todellisuuden olemassaolon eikä sen näin ollen ole edes tarkoitus tuottaa yleistettävää tietoa.

Toisaalta niin menetelmävalinnoissani, teoriassa kuin tutkimuskysymyksessäni toistuu sama teema: laajuus. Ne kaikki mahdollistavat hyvin laajat lähestymistavat ja soveltavat otteet. Kuten todettu, niin narratiivinen analyysi, sosiaalinen konstruktionismi kuin kriittinen perhetutkimuskin ovat monitulkintaisia, ja ne voidaan tavallaan hahmottaa jonkinlaisina kattokäsitteinä. Tutkija voi monipuolisesti soveltaa niitä, mikä saattaa johtaa haasteisiin rajauksen kanssa. Myös tutkimuskysymykseni on laaja, mikä omalta osaltaan on täysin perusteltua, mutta samalla se mahdollistaa entistä monipuolisemmin aiemmin mainittujen menetelmien ja teorian soveltamisen. Tiukempi rajausta olisi saattanut johtaa helpommin hallittavaan kokonaisuuteen ja selkeärajaisimpiin analyysilukuihin. Nyt tutkimustulokset jäävät pintaraapaisuksi, mutta toisaalta niiden avulla onnistuin pääsemään niihin perhekäsitysten ja kumppanuusvanhemmuuden kohtauspisteisiin, jotka tutkielmallani toivoin tavoittavani.

Aineiston analyysissä olen pyrkinyt yksityiskohtaisuuteen ja perusteluihin, mikä on tärkeää luotettavuuden kannalta. Tuloksiin on tavanomaista sisällyttää aineistolainauksia, jotta lukijan on mahdollista seurata päättelyketjua. Näin ollen sitaateilla on dokumentoivaa merkitystä,

vaikka ne itsessään sellaisenaan eivät todista mitään. (Emt., 184.) Olen analyysissä esitellyt sitaatteja monipuolisesti ja lisäksi sanallisesti kuvaillut aineistoa. Kaikissa aineistoviittauksissa en ole käyttänyt haastateltavien peitenimiä vaan käytän sen sijaan muun muassa nimityksiä ”eräs haastateltava” tai ”jotkut haastateltavista”. Tämä on osa haastateltavien anonymiteetin vahvistamista.

Toisaalta tiedostan myös tutkielmani rajoitukset ja rajoitteet. Vaikka haastateltavien perheet ja kumppanuusvanhemmuuden toteutustavat olivat hyvin erilaisia, monenlaisia kumppanuusvanhemmuuden muotoja ja tapoja jäi myös tutkielmani ulkopuolelle. Haastattelut toteutettiin lähivanhemmille, joten tutkielmani narratiiveissa korostuvat nimenomaan lähivanhempien kokemukset ja havainnot. Etävanhempien tai muiden vanhempien narratiivit saattaisivat olla erilaisia.

Tutkielmassani oli tietoinen valinta jättää kysymättä seksuaalista suuntautumista.

Haastateltavista yksi viittasi seksuaaliseen suuntautumiseensa haastattelun aikana, mutta muut eivät sitä tuoneet esille. Sen sijaan yksi haastateltavista toi esille, ettei koe perhettään sateenkaariperheeksi. Osa haastateltavista myös kertoi, että heillä oli ollut tai oli parhaillaan rakkaussuhde eri sukupuolta olevaan henkilöön.

Rajauksen ansiosta oli mahdollista tarkastella kumppanuusvanhemmuutta omanlaisena perhemuotona vanhempien seksuaalisesta suuntautumisesta tai identiteetistä riippumatta. Toisaalta tällä saattaa olla myös vaikutusta tulosten tarkasteluun, sillä on esimerkiksi todettu, että sateenkaari-ihmisten keskuudessa vähemmistöstressin kokemus on yleistä ja he ovat kokeneet yleisesti jääneensä näkymättömiksi sosiaali- ja terveyspalveluissa (Aarnio ym. 2020, 10–11, 20). Näin ollen voitaisiin nähdä, että seksuaalinen suuntautuminen olisi yksi narratiivisen analyysin kannalta olennainen taustatekijä, jonka ymmärtäminen ja tietäminen mahdollistaisi kokemuksen ja kontekstin paremmin ymmärtämisen (Aaltio & Puusa 2021, 187), mutta toisaalta sen kysymättömyyteen liittyy myös vahvuutensa. Sen voidaan nähdä tukevan narratiivista ja konstruktionistista lähestymistapaa, jossa haastateltavat itse *kertovat* itsensä.

Haastatteluaineistosta puuttuvat kokonaan muiden sukupuolten äänet, vaikka asiantuntija Kaisa Niittysen haastattelun kautta myös miesten kokemuksia tutkielmassa sivutaan. Miesten näkymättömyydellä aineistossa voidaan olettaa olevan merkitystä, sillä miesten asemasta kumppanuusvanhemmuuden kuin perheellistymispolitiikan kentällä on käyty keskustelua. Tässäkin tutkielmassa jo aiemmin esitellyssä Sateenkaariperheet ry:n, Simpukka ry:n ja Monimuotoiset perheet – verkoston yhteisessä tiedotteessa (2024) todetaan, että kumppanuusvanhemmuus on itsellisille cis-miehille ja miespareille yleisin

lapsiperheellistymisen tapa, ja tällä hetkellä kaikki ne hedelmöityshoitopalvelut, itselliset cis-miehet ja miesparit tarvitsisivat, on rajattu julkisen terveydenhuollon ulkopuolelle.

Lisäksi useammat haastateltavat korostivat, että he olivat harkinneet lapsiperheellistymisen tavoiksi myös muita vaihtoehtoja. Tämän huomioiminen onkin tärkeää, sillä naisille vaihtoehtoja on enemmän saataville kuin miehille. Siinä missä naisille saattaa olla tarjolla useampia vaihtoehtoja lapsiperheellistymiseen, miehille vaihtoehdot ovat rajatummalla. Tällä asetelmalla saattaisi olla vaikutusta myös kokemuksiin ja narratiiveihin.

Huomautan, että tutkielmassani ei ole käsitelty muita mahdollisia lapsiperheellistymisen tapoja, mm. adoptiota ja sijaissyntytysjärjestelyjä, joista ajankohtaisesti myös käydään yhteiskunnallista keskustelua. Sijaissyntytysjärjestelyjä ja pohdintaa sijaissyntytysjärjestelyjen ja kumppanuusvanhemmuuden välillä on kuitenkin avattu selvityksessä ”Laki ja perheiden monimuotoisuus” (Koulu ym. 2023).

Näin ollen myös miesten kokemuksia kumppanuusvanhemmuudesta olisi arvokasta kuulla, ja se olisikin yksi tärkeistä jatkotutkimusaiheista. Isyystutkija ja kasvatustieteiden tohtori Jouko Huttunen on todennut, että mikäli lapsiperheellistymistä arvostetaan yhteiskunnan jatkuvuuden turvaajana, kaikki tulisi asettaa keskenään samanarvoisiksi vanhemmiksi. Huttunen toteaaakin, ettei esimerkiksi homoparien vanhemmaksi tuloa ole nähty yhtä arvokkaana, eikä sitä ole tuettu samalla tavalla kuin heteroparin vanhemmuutta. (2014, 192.)

Myös vuoden 2022 Perhebarometrissä todettiin, että yleisin syy lapsiperheellistymisen lykkäämiselle 35–45-vuotiaiden lapsettomien miesten keskuudessa oli sopivan kumppanin puute. Se vaikutti lapsettomista miehistä jopa puolen lapsiperheellistymisaikeisiin. Sopivan kumppanin puute vaikutti naisten kohdalla neljänneksen aikeisiin. (Sorsa, Lehtonen & Rotkirch 2023, 58–59.) Näin ollen huomion kiinnittäminen myös miesten erilaisiin kokemuksiin ja kertomuksiin olisi mielekästä, sillä täyttymätön lapsitoive ja rajalliset lapsiperheellistymisen mahdollisuudet koskettavat myös moninaisten miesten joukkoa. Heidän narratiivinsa saattavat erota niistä narratiiveista, joissa tuottajina ovat henkilöt, joille lapsen synnyttäminen myös itsenäisesti on mahdollista.

Toinen ehdottoman mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi syvällisempi perhevapaauudistuksen vaikutusten tarkastelu erilaisissa kumppanuusvanhemmuusperheissä. Tässä tarkastelussa olisi mielekästä kiinnittää huomiota perheiden asumisjärjestelyihin, sillä ainakin oman tutkielmani perusteella niillä on vaikutusta hoivan jakamiseen ja vanhempainvapaiden käyttämiseen. Perhevapaauudistuksen vaikutusten tarkempi seuranta on

mielekästä myös siksi, että kumppanuusvanhemmilla on erilliset taloudet. Olisi mielekästä tutkia tarkemmin, millaiset tekijät vaikuttavat vanhempien tekemiin ratkaisuihin vanhempainvapaiden käyttämisestä. Olisi tärkeä kytkeä erillisten talouksien tarkastelu myös sen tarkasteluun, millaiset asemat vanhemmilla on työelämässä ja millaisia neuvotteluresursseja se mahdollistaa. Omassa tutkielmassani en päässyt näihin kysymyksiin pureutumaan, mutta aineistoni antoi viitteitä siitä, että vanhemmilla oli erilaisia mahdollisuuksia neuvotella erilaisista työaika- ja perhevapaajärjestelyistä työpaikoillaan.

Tulevissa tutkimuksissa kumppanuusvanhemmuutta olisi mielekästä tutkia myös alueellisesti. Kaikki haastateltavat asuivat Etelä-Suomen alueella ja osa haastateltavista totesikin, että heidän kotikaupungeissaan ja lähiyhteisöissään on jo lähtökohtaisesti totuttu kohtaamaan moninaisuutta.

Tutkielmani avulla kumppanuusvanhemmuutta ilmiönä ja sen sijoittumista yhteiskunnallisiin perhekäsityksiin on mahdollista hahmottaa hyvin laajasti. Siltikin se jättää paljon asioita, kokemuksia ja näkökulmia näkymättömiin. Se kuitenkin tarjoaa arvokasta tietoa niistä kohdista, joissa kumppanuusvanhemmuutta ei tunnisteta tai joissa sen kohtaamiseen liittyy haasteita. Samalla tulokseni osoittavat, miten kontekstuaalisia erilaiset perhekäsitykset ovat ja miten eri tavoin *perheitä* eri tilanteissa tuotetaan. Tutkimustulosteni avulla on mahdollista osallistua ajankohtaisen keskusteluun ja osoittaa, millaisen perheiden monimuotoisuuden monet yhteiskunnalliset käytänteet sulkevat ulos. Samalla ne kuitenkin myös osoittavat, millaisia käytänteitä ja tapoja myös institutionaaliset rakenteet voisivat kumppanuusvanhemmuudesta ja normin ulkopuolisesta vapaudesta oppia.

9 Lähteet

Aaltio, Iiris ja Anu Puusa. 2021. ”Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?” Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, toim. Anu Puusa ja Pauli Juuti. Helsinki: Gaudeamus, 177–188

Aarnio, Kia, Annukka Lahti, Jenni Kerppola ja Anna Moring. 2020. ”Johdanto: Moninaisia perheitä ja läheisiä sateenkaaren alla.” Teoksessa *Perhe- ja läheissuhteet sateenkaaren alla*, toim. Annukka Lahti, Kia Aarnio, Anna Moring ja Jenni Kerppola. Helsinki: Gaudeamus, 9–30

Apiainen, Riikka, Päivi Åstedt-Kurki, Mira Palonen ja Jari Kylmä. 2018. ”Sateenkaariperheiden äitien kokemuksia perheensä elämästä ja siihen yhteydessä olevista tekijöistä – integratiivinen kirjallisuuskatsaus” *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 2018:55, 225–242.

<https://journal.fi/sla/article/view/74423/36058?acceptCookies=1>. Luettu: 17.8.2025

Beck, Ulrich ja Elisabeth Beck-Gernsheim. 2002. *Individualization: Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*. SAGE Publications. ProQuest Ebook Central. Kirjan online – versio.

Berger, Peter L ja Thomas Luckmann. [1966] 1994. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Kääntänyt Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus

Bower-Brown Susie, Sarah Foley, Vasanti Jadv ja Susan Golombok. 2023. ”Grappling with Tradition: the Experiences of Cisgender, Heterosexual Mothers and Fathers in Elective Co-parenting Arrangements”. *Journal of Family Studies* 30:1, 82–103.

<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13229400.2023.2209060>. Luettu: 1.10.2025

Eduskunta. 2022. *Vanhemmuuslaki*. Verkkosivu.

https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/vanhemmuuslaki.aspx. Luettu: 4.10.2025.

Eerola, Petteri ja Henna Pirskanen. 2018. ”Jälkikirjoitus: Monenmoiset perheet ja tunteiden kavalkadi” Teoksessa *Perhe ja tunteet*, toim. Petteri Eerola ja Henna Pirskanen. Gaudeamus, 317–322

Feinberg, Mark E. 2003. ”The Internal Structure and Ecological Context of Coparenting: A Framework for Research and Intervention.” *Parenting: Science and Practice*, 3:2, 95–131.

https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1207/S15327922PAR0302_01. Luettu: 3.10.2025

- Foley, Sarah, Vasanti Jadva ja Susan Golombok. 2025. Elective co-parenting with someone already known versus someone met online: implications for parent and child psychological functioning. *Reproductive BioMedicine Online*, 50:5.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1472648324009362>. Luettu: 11.10.2025
- Forsberg, Hannele. 2003. ”Johdanto: Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä.”, Teoksessa *Perhe murroksessa – Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*, toim. Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin. Helsinki: Gaudeamus, 7–15
- Forsberg, Hannele. 2014. ”Konstruktionistinen lähestymistapa perheeseen”. Teoksessa *Perhetutkimuksen suuntauksia*, toim. Riitta Jallinoja, Helena Hurme ja Kimmo Jokinen. Helsinki: Gaudeamus, 123–138
- Hacking, Ian. [1999] 2009. *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on*. Kääntänyt Inkeri Koskinen. Tampere: Vastapaino
- Heino, Anna ja Gissler Mika. 2025. *Hedelmöityshoidot 2023–2024 – Hedelmöityshoitojen määrä pysynyt tasaisena*. THL – Tilastoraportti 21/25.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/151369/Hedelm%C3%B6ityshoidot%202023_2024.pdf?sequence=8. Luettu: 3.10.2025
- Holstein, James A. ja Jaber F Gubrium. ”What is Family? Further Thoughts on a Social Constructionist Approach. *Marriage and Family Review* 29(3), 3-20.
https://www.researchgate.net/publication/292867730_What_is_family_Further_thoughts_on_a_social_constructionist_approach. Luettu: 12.10.2025
- Huttunen, Jouko. 2014. ”Isyyden muutos ja tulevaisuus” Teoksessa *Isän kokemus*, toim. Petteri Eerola ja Johanna Mykkänen. Helsinki: Gaudeamus, 178–198
- Huuska, Maarit. 2023. ”Vähemmistöstressi ja resilienssi sukupuoli- ja sateenkaarikirjolla” Teoksessa *Traumainformoitu työote*, toim. Johanna Linner Matikka ja Tiia Hipp. Jyväskylä: Ps-Kustannus, 116–128
- Hyvärinen, Matti ja Mari Hatavara. 2024. ”Konstruktionismi kertomusten tutkimuksessa” Teoksessa *Sosiaalinen konstruktionismi – Miten tarkastella tulkintojen ja todellisuuden sosiaalista rakentumista*, toim. Miira Niska, Satu Venäläinen, Antero Olakivi ja Jose A. Cañada. Tampere: Vastapaino, 119–140

Hyvärinen, Matti ja Varpu Löyttyniemi. 2005. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa *Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*, toim. Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula. Tampere: Vastapaino, 189–222

Hyvärinen, Matti, Eero Suoninen ja Jaana Vuori. 2021. ”Haastattelut”. Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*, toim. Jaana Vuori. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metodit/metodit/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/haastattelut/>. Luettu: 17.10.2025

Hyvärinen, Matti. 2017. Kertomushaastattelu. Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toim. Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvuori. Tampere: Vastapaino, 174–192

Hyvärinen, Matti. 2025. ””Narratiiveja” vastaan!” *Tieteessä tapahtuu* 43:2. <https://journal.fi/tt/article/view/160834>. Luettu: 15.10.2025

Jadva, Vasanti, Tabitha Freeman, Erika Tranfield ja Susan Golombok. 2015. ”Friendly Allies in Raising a Child’: a Survey of Men and Women Seeking Elective Co-parenting Arrangements via an Online Connection website”. *Human Reproduction* 30(8): 1896–190. <https://academic.oup.com/humrep/article/30/8/1896/949757>. Luettu 3.10.2025

Jallinoja, Riitta, Helena Hurme ja Kimmo Jokinen. 2014. ”Johdanto” Teoksessa *Perhetutkimuksen suuntauksia*, toim. Riitta Jallinoja, Helena Hurme ja Kimmo Jokinen. Helsinki: Gaudeamus, 7–17

Jallinoja, Riitta. 2000. *Perheen aika*. Helsinki: Otava.

Jokinen, Kimmo ja Jana Mikats. 2018. ”Läheissuhteet lasten arjessa” Teoksessa *Perhe ja tunteet*, toim. Petteri Eerola ja Henna Pirskanen. Helsinki: Gaudeamus, 49–66

Jokinen, Kimmo. 2014. ”Perhekäytäntöjen sosiologia” Teoksessa *Perhetutkimuksen suuntauksia*, toim. Riitta Jallinoja, Helena Hurme ja Kimmo Jokinen. Gaudeamus, 167–191

Jokinen, Kimmo. 2017. ”Ydinperheistä monimuotoisiin perheisiin.” Teoksessa *Perhe ja avioliitto muutoksessa*, toim. Maarit Hytönen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 127. Kirkon tutkimuskeskus, 126–146

Julkunen, Raija. 2010. *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino

Juntunen, Jenni. 2023. Perhevapaat jaetaan tasan vanhempien kesken – näin uudistus vaikuttaa perheisiin. *Elämässä – media Kelan asiakkaille*. <https://elamassa.fi/koti-ja-perhe/perhevapaat->

jaetaan-tasan-vanhempien-kesken-nain-tuleva-uudistus-vaikuttaisi-perheisiin/. Luettu: 1.10.2025.

Jyväskylän yliopisto. 2025. *Narratiivinen analyysi*. Verkkosivu.

<https://sites.app.jyu.fi/mehu/fi/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/narratiivinen-analyysi>. Luettu: 15.10.2025

Jämsä, Juha. 2007. "Oikeudellinen ja yhteiskunnallinen asema" Teoksessa *Suomalaiset sateenkaariperheet sosiaali- ja terveyspalveluissa ja koulussa*, toim. Paula Kuosmanen ja Juha Jämsä. Työministeriö, 74–95

Jämsä, Juha. 2008a. "Suomalaiset sateenkaariperheet" Teoksessa *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi – Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville*, toim. Juha Jämsä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 26–47

Jämsä, Juha. 2008b. "Juridinen ja yhteiskunnallinen tilanne". Teoksessa *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi – Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 60–69

Jämsä, Juha. 2008c. "Mitä moninaisuuden kohtaaminen vaatii ja antaa" Teoksessa *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi – Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville*, toim. Juha Jämsä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 20–25

Jämsä, Juha. 2008d. "Sateenkaariperheiden kokemuksia palveluista" Teoksessa *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi – Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville*, toim. Juha Jämsä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 86–97

Kekkonen, Marjatta, Malinen, Kaisa Moilanen Johanna ja Anna Rönkä. 2023. "Perhekeskusten työntekijöiden käsitykset yhteisvanhemmuudesta." *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 60(2). <https://journal.fi/sla/article/view/117870>. Luettu: 1.10.2025

Kela. 2024. *Perhevapaaudistus on tuonut toivottuja tuloksia – yhä useammat isät hoitavat lasta kotona aiempaa pidempään*. Tiedote 7.11.2024.
<https://www.kela.fi/ajankohtaista/perhevapaaudistus-on-tuonut-toivottuja-tuloksia-yha-useammat-isat-hoitavat-lastat-kotona-aiempaa-pidempaan>. Luettu: 1.10.2025

Kela. 2025a. *Hedelmöityshoidoista saa jatkossa Kela-korvauksen*. Verkkosivu.
<https://www.kela.fi/ajankohtaista/hedelmoytyshoidoista-saa-jatkossa-kela-korvauksen>. Luettu: 3.10.2025.

Kela. 2025b. *Kotihoidontuki*. Verkkosivu 30.9.2025. <https://www.kela.fi/kotihoidontuki>. Luettu: 10.10.2025

Kerppola, Jenni. 2020. ”Sateenkaarivanhemman osallisuus lasten ja perheiden palveluissa” Teoksessa *Perhe- ja läheissuhteet sateenkaaren alla*, toim. Annukka Lahti, Kia Aarnio, Anna Moring ja Jenni Kerppola. Helsinki: Gaudeamus, 90–103

Kerppola, Jenni. 2021. *Parental empowerment in child and family services*. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. <https://erepo.uef.fi/server/api/core/bitstreams/e4f0c5cc-404b-44e6-a01b-4082b2962d85/content>. Luettu: 30.9.2025

Kiilakoski, Tomi (toim). 2021. *Kestävää tekoa – Nuorisobarometri 2021*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja. ISSN 2489-947X (verkkojulkaisu), nro 69. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2022/03/nuorisobarometri-2021-web.pdf>. Luettu: 14.10.2025

Kinnunen, Anu, Johanna Lammi-Taskula, Anneli Miettinen, Johanna Närvi ja Miia Saarikallio-Torp (toim). 2024. *Perhevapaat ja työn ja perheen yhteensovittaminen muuttuvassa työelämässä*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 165. Kela. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/6adc6cd8-e35c-419a-87ea-d290f89acf16/content>. Viitattu: 1.10.2025

Kiviniemi, Annabella. 2025. Kouvolaalainen Jussi, 21, on poikkeus ikäistensä joukossa – Harvinaista Suomessa. *Iltalehti*. Verkkojulkaisu. 17.8.2025. <https://www.iltalehti.fi/perheartikkelit/a/72631d93-6138-4180-a863-684cb8036739>. Luettu: 13.10.2025

Koljander, Vilma. 2020. *Ihanaa kun on monta vanhempaa” – Apilaperheiden kokemuksia kumppanuusvanhemmuudesta*. Opinnäytetyö Sosionomi (YAMK). Jyväskylän Ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/353997/Opinnaytetyo_Koljander_Vilma_YSYST19.pdf?sequence=2. Luettu: 1.10.2025.

Koulu, Sanna, Ella Sihvonen, Kia Aarnio ja Anna Moring. 2023. *Laki ja perheiden monimuotoisuus*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 23:22. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164824/VNTEAS_2023_22.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 27.9.2025

Kumppanuusvanhemmaksi. 2025a. ”Mitä on kumppanuusvanhemmuus?” Verkkosivu.
<https://kumppanuusvanhemmaksi.fi/tietoa/mita-on-kumppanuusvanhemmuus/>. Luettu
 4.10.2025

Kumppanuusvanhemmaksi. 2025b. ”Asiaa byrokratiasta, lasten oikeuksista ja
 vanhempainetuuksista” Verkkosivu.
<https://kumppanuusvanhemmaksi.fi/tietoa/lainsaadantoasiat/>. Luettu 5.10.2025.

Kumppanuusvanhemmaksi. 2025c. ”Koti-inseminaatio”. Verkkosivu.
<https://kumppanuusvanhemmaksi.fi/wp-content/uploads/2022/11/Koti-inseminaatio.pdf>.
 Luettu: 5.10.2025

Kumppanuusvanhemmaksi. 2025d. ”Neuvontapalvelu”. Verkkosivu.
<https://kumppanuusvanhemmaksi.fi/tukea/neuvontapalvelu/>. Luettu: 17.10.2025

Kuosmanen, Paula. 2007. ” ’Mitäs ehkäisy te käytitte?’ – Asiakaskäytäntöjä ja ensimmäisten
 lesbojen taktiikoita äitiyshuollon tiloissa” Teoksessa *Perhetyön tieto*, toim. Jaana Vuori ja Ritva
 Nätkin. Vastapaino, 168–204

Kylmä, Jari, Riikka Apiainen, Tiina Tuovila ja Päivi Åstedt-Kurki. 2021. ”Sateenkaaren alla on tilaa
 moninaisille perheille.” Teoksessa *Yhdessä perheen kanssa – Perheiden ja terveydenhuollon
 kohtaamisia*, toim. Eeva Harju, Mira Palonen ja Nina Sarell. Gaudeamus, 115–134

Laki hedelmöityshoidoista 2006/1237. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2006/1237>

Lammi-Taskula, Johanna ja Minna Salmi. 2013. ”Perhevapaat ja sukupuolten tasa-arvo”
 Teoksessa *Työ, talous ja tasa-arvo*, toim. Marjut Pietiläinen. Tilastokeskus, 187–194.
[https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/184212/ytytata_201300_2013_10369_net.pdf?se](https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/184212/ytytata_201300_2013_10369_net.pdf?sequence#page=1)
 quenc#page=1 89. Luettu: 1.12.2024.

Lammi-Taskula, Johanna ja Minna Salmi. 2014. ”Isät, työ ja perhe”, Teoksessa *Isän kokemus*,
 toim. Petteri Eerola ja Johanna Mykkänen. Helsinki: Gaudeamus, 75–90

Lammi-Taskula, Johanna ja Minna Salmi. 2016. ”Perhe, työ ja sukupuoli” Teoksessa
Sukupuolikysymys, toim. Marita Husso ja Risto Heiskala. Helsinki: Gaudeamus, 161–186

Lehtonen, Noora, Tiia Sorsa ja Anna Rotkirch. 2023. *Kaikki tykkää perheistä – Suomalaisten
 perhepoliittiset tavoitteet. Perhebarometri 2023*. Helsinki: Väestöliitto ja Väestöntutkimuslaitos.
[https://www.vaestoliitto.fi/uploads/sites/1/2023/11/e3f454b8-kaikki-tykkaa-perheista-](https://www.vaestoliitto.fi/uploads/sites/1/2023/11/e3f454b8-kaikki-tykkaa-perheista-netti.pdf)
 netti.pdf. Luettu: 30.9.2025

McLeod, Saul. 2024. Narrative Analysis In Qualitative Research. *Simply Psychology*.
https://www.researchgate.net/publication/381926283_Narrative_Analysis_In_Qualitative_Research. Luettu: 15.10.2025

Monimuotoiset perheet. 2024. *Perhejärjestöt: Lapsia ei synny vain ydinperheisiin tai parisuhteisiin*. Verkkosivu 1.11.2024. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/70636028/perhejarjestot-lapsia-ei-synny-vain-ydinperheisiin-tai-parisuhteisiin?publisherId=62530848&lang=fi>. Luettu 3.10.2025

Monimuotoiset perheet. 2025a. *Ehdotukset hallitusohjelmakirjauksiksi 2023–2027*. Verkkosivu. [https://www.monimuotoisetperheet.fi/perhepolitiikka/poliittiset-tavoitteet-2023-2027/](https://www.monimuotoisetperheet.fi/perhepolitiikka/poliittiset-tavoitteet-2023-2027/ehdotukset-hallitusohjelmakirjauksiksi-2023-2027/). Luettu 5.10.2025

Monimuotoiset perheet. 2025b. *Poliittiset tavoitteet 2023–2027*. Verkkosivu. <https://www.monimuotoisetperheet.fi/perhepolitiikka/poliittiset-tavoitteet-2023-2027/>. Luettu 5.10.2025

Moring, Anna. 2013. *Oudot perheet – Normeja ja ihanteita 2000 – luvun Suomessa*. Väitöskirja Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/c6a21cf9-58a1-42fa-9b8a-fef67b9d02aa/content>. Luettu: 2.10.2025

Moring, Anna. 2020. ”Sateenkaarevat perhe- ja läheissuhteet lainsäädännössä.” Teoksessa *Perhe- ja läheissuhteet sateenkaaren alla*, toim. Annukka Lahti, Kia Aarnio, Anna Moring ja Jenni Kerppola. Helsinki: Gaudeamus, 115–131

Mäkinen, Arja. 2008. *Oikeesti aikuiset – Puheenvuoroja yksineläjänäisten normaaliudesta, hyväksyttävyydestä ja aikuisuudesta*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67891/978-951-44-7450-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu: 10.10.2025

Nieminen, Liisa. 2013. *Perus- ja ihmisoikeudet ja perhe*. Talentum. [https://verkkokirjahylly-almainsights-fi.ezproxy.ulapland.fi/teos/JAJBBXTBBAEC#kohta:PERUS-\(\(20\)JA\(\(20\)IHMISOIKEUDET\(\(20\)JA\(\(20\)PERHE\(\(20](https://verkkokirjahylly-almainsights-fi.ezproxy.ulapland.fi/teos/JAJBBXTBBAEC#kohta:PERUS-((20)JA((20)IHMISOIKEUDET((20)JA((20)PERHE((20)

Niittynen, Kaisa. 16.5.2023. ”Kumppanuusvanhemmuus – Ajatuksia nousevasta ilmiöstä”. https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2023/04/adcec166-niittynen-kaisa_synty-seminaari-16052023.pdf. Luettu 1.10.2025.

Niska, Miira, Satu Venäläinen, Antero Olakivi ja Jose A. Cañada. ”Esipuhe” Teoksessa *Sosiaalinen konstruktionismi – Miten tarkastella tulkintojen ja todellisuuden sosiaalista rakentumista*, toim. Miira Niska, Satu Venäläinen, Antero Olakivi ja Jose A. Cañada. Tampere: Vastapaino, 7–10

Niska, Miira, Satu Venäläinen, Antero Olakivi ja Jose A. Cañada. ”Sosiaalisen konstruktionismin juuret ja versiot” Teoksessa *Sosiaalinen konstruktionismi – Miten tarkastella tulkintojen ja todellisuuden sosiaalista rakentumista*, toim. Miira Niska, Satu Venäläinen, Antero Olakivi ja Jose A. Cañada. Tampere: Vastapaino 13–60

Nuuttila, Sakari. 2024. Railo repesi nuorten naisten ja miesten arvomaailmojen välille – tutkija näkee taustalla huolestuttavan kehityksen. *YLE*. Verkkojulkaisu 7.2.2024. <https://yle.fi/a/74-20073201>. Luettu: 14.10.2025

Nätkin, Ritva ja Jaana Vuori. 2007. ”Perhetyön tieto ja kritiikki – Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään.” Teoksessa *Perhetyön tieto*, toim. Jaana Vuori ja Ritva Nätkin. Vastapaino, 7–38

Nätkin, Ritva. 2003. ”Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä” Teoksessa *Perhe murroksessa – Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*, toim. Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin. Helsinki: Gaudeamus, 16–38

Oikeusministeriö. 2019. ”*Lapsenhuoltolakiin muutoksia 1. joulukuuta 2019*” Verkkosivu. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/lapsenhuoltolakiin-uudistuksia-1-joulukuuta-2019>. Luettu: 3.10.2025

Palveluvalikoima. 2023. *Esiselvitys hedelmöityshoitoja ja muita lisääntymislääketieteen menetelmiä koskevien suositusten pohjaksi*. Hyväksytty 12.6.2024/Palkon neuvosto. <https://palveluvalikoima.fi/esiselvitys-hedelmöityshoitoja-ja-muita-lisaantymislaaketieteen-menetelmia-koskevien-suositusten-pohjaksi>. Luettu: 1.10.2025

Pihlajamäki, Sari. 2021. *Kumppanuusvanhempien yhteistyön rakentuminen neuvotteluina ja tekoina perhearjessa*. Pro – gradu tutkielma. Helsingin yliopisto. <https://helda-test-22.hulib.helsinki.fi/items/1faf8e0d-fb44-4952-8b04-711a9fae022a>. Luettu: 6.10.2025

Pirskanen, Henna ja Petteri Eerola. 2018. ”Johdanto: Tunteet perhe- ja läheissuhteissa” Teoksessa *Perhe ja tunteet*, toim. Petteri Eerola ja Henna Pirskanen. Helsinki: Gaudeamus, 7–30

Puusa, Anu, Vilma Hänninen & Kaarina Mönkkönen. 2021. Narratiivinen lähestymistapa organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, toim. Anu Puusa ja Pauli Juuti. Helsinki: Gaudeamus, 216–227

Puusa, Anu. 2021. ”Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet” Teoksessa *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, toim. Anu Puusa ja Pauli Juuti. Helsinki: Gaudeamus, 103–117

Ranta, Minna. 2025. *Yhteisvanhemmuuden kehitys- ja oppimisprosessit siirtymävaiheessa vanhemmuuteen*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_99643. Luettu: 30.9.2025.

Rossi, Leena-Maija. 2015. *Muuttuva sukupuoli*. Helsinki: Gaudeamus.

Rotkirch, Anna. 2018. ”Esipuhe”. Teoksessa *2020 – luvun perhepolitiikkaa. Perhebarometri 2018*, toim. Osmo Kontula. Helsinki: Väestöliitto ja Väestötutkimuslaitos.

https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/d62c37b5-2020-luvun-perhepolitiikkaa_baro2018.pdf. Luettu: 30.9.2025

Rotkirch, Anna. 2025. *20 ehdotusta lapsitoiveiden tukemiseksi – Selvitys syntyvyyden laskusta Suomessa*. Valtioneuvoston julkaisuja 2025:22.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/166137/VN_2025_22.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu: 5.10.2025

Ruuska, Anu. 2022. *Yhteisvanhemmuuden juurilla: lapsuudenperheen mallit ja yhteisvanhemmuuden rakentuminen odottavilla vanhemmilla*. Pro gradu – tutkielma.

Kasvatustieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.

https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_81527. Luettu: 1.10.2025.

Ruusuvuori, Johanna ja Liisa Tiittula. 2017. ”Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus” Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toim. Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvuori.

Tampere: Vastapaino, 46–86

Saaranen-Kauppinen, Anita ja Anna Puusniekka. 2006. *Narratiiviset tarkastelutavat*. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Luettu

9.1.2025. Saatavilla: https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_4.html

Salminen, Jarkko, Pauliina Lehtonen, Sanna Rikala, Anna-Kaisa Kuusisto, Henna Luoma-Halkola, Eeva Puumala, Liina Sointu, Antti Wallin ja Liisa Häikiö. 2021. Osallisuuden kehät:

Näkökulmia hyvinvoinnin muotoutumiseen. *Focus Localis* 49(3), 80-93

<https://journal.fi/focuslocalis/issue/view/7929/1264>. Luettu: 3.10.2025

Salonen, Marko, Satu Venäläinen ja Päivi Berg. 2024. "Sosiaalitieteellisiä näkökulmia sukupuolen ja seksuaalisuuksien rakentumiseen" Teoksessa *Sosiaalinen konstruktionismi – Miten tarkastella tulkintojen ja todellisuuden sosiaalista rakentumista*, toim. Miira Niska, Satu Venäläinen, Antero Olakivi ja Jose A. Cañada. Tampere: Vastapaino, 183–201

Sarmaja, Heikki. 2019. "Avioliitonomainen suhde" *Yhteiskuntapolitiikka* 74:3, 334–337.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100784/sarmajaheikki.pdf?sequence=1>. Luettu: 15.8.2025

Sateenkaari-ihmisten perhesuhdekeskus. 2025. *Ammattilaisille – Sensitiivinen kohtaaminen*. Verkkosivu. <https://perhesuhdekeskus.fi/ammattilaisille/sensitiivinen-kohtaaminen/>. Luettu: 14.10.2025

Sateenkaariperheet ry. 2024. "Miten lapsia tehdään?" Verkkosivu.

<https://sateenkaariperheet.fi/tietoa-ja-koulutusta/miten-lapsia-tehdaan/>. Luettu: 6.10.2025.

Sateenkaariperheet ry. 2025b. "Sateenkaariperheiden hallitusohjelmataavoitteet 2027".

Verkkosivu. <https://sateenkaariperheet.fi/sateenkaariperheiden-hallitusohjelmataavoitteet-2027/>. Luettu 5.10.2025

Sateenkaariperheet ry. 2025c. "Hedelmöityshoitolaian ja -suositusten kehittämistavoitteet.

Verkkosivu: <https://sateenkaariperheet.fi/hedelmoytyshoitolakitavoitteet/>. Luettu: 5.10.2025

Sateenkaariperheet ry. 2025d. "Lapsenhuoltolain uudistus astuu voimaan 1.12.2019"

Verkkosivu. <https://sateenkaariperheet.fi/tietoa-ja-koulutusta/perheen-byrokratia/lapsenhuoltolain-uudistus-astuu-voimaan-1-12-2019/>. Luettu: 4.10.2025

Sateenkaariperheet. 2025a. "Vanhemmuuskumppanuus." Verkkosivu.

<https://sateenkaariperheet.fi/tietoa-ja-koulutusta/vanhemmuuskumppanuus/>. Luettu 4.10.2025

Sevón, Eija ja Marianne Notko. 2008. "Perhesuhteiden omalakisuus." Teoksessa *Perhesuhteet puntarissa*, toim. Eija Sevón ja Marianne Notko. Helsinki: Gaudeamus, 13–26

Simpukka ry. 2024. "Järjestöt: Hedelmöityshoitojen tiukka rajaaminen on syrjivää ja heikentää syntyvyyttä. *Tarinoita lapsettomuudesta – blogi*. Blogikirjoitus 17.4.2024.

<https://simpukkary.fi/blogi/hedelmoityshoidot-tiukka-rajaaminen-on-syrjivaa-ja-heikentaa-syntyvyytta/>. Luettu: 2.10.2025

Siukola, Reetta, Anne Sahrio, Johanna Vihtari ja Sonja Soronen. 2024. *Yhdenvertaisuuden edistäjän opas*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/149833/URN_ISBN_978-952-408-339-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu: 30.9.2025.

Sorsa, Tiia, Noora Lehtonen ja Anna Rotkirch. 2023. *Kuka haluaa lapsia 2020-luvulla? Perhebarometri*. Katsauksia E57/2023. Helsinki: Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos.

https://www.vaestoliitto.fi/uploads/sites/1/2023/12/edef6e4d-kuka-haluaa-lapsia-2020-luvulla_perhebarometri-2022_saavutettava.pdf. Luettu: 3.10.2025

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2022. *Perhevapaauudistus tähtää molempien vanhempien perhevapaiden käyttöön*. Verkkosivu. <https://stm.fi/perhevapaauudistus>. Luettu: 30.9.2025

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2025. *Lapset, nuoret ja perheet*. Verkkosivu. <https://stm.fi/lapset-nuoret-perheet>. Luettu: 1.10.2025.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. 2023. *”Lapsen huolto, tapaaminen ja asuminen”* Verkkosivu. <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/perheoikeudelliset-palvelut/lapsen-huolto-tapaaminen-ja-asuminen>. Luettu: 5.10.2025

Tilastokeskus. 2025. *Syntyvyys laski tilastohistorian matalimmalle tasolle vuonna 2024*. Verkkojulkaisu 29.4.2025. <https://stat.fi/julkaisu/cm1kgb0io92hk07w7910ibw3b>. Luettu: 14.10.2025

Tuomisto, Suvi. 2025. Meidän kaikkien yhteinen. *Suomen Kuvalehti*. Verkkojulkaisu. 28.8.2025. Saatavilla: <https://suomenkuvalehti.fi/paajutut/nailla-pikadeiteilla-ei-haeta-kumppania-romanttisessa-mielessa-vaan-ihmista-tai-ihmisia-jakamaan-vanhemmuutta/>. Luettu: 13.10.2025

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa – Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. ISSN 2669-9427. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2019.pdf. Luettu: 14.10.2025

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittelyminen Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023..

https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf Luettu: 10.1.2025

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2025. *Perhevapaat*. Verkkosivu. <https://tem.fi/perhevapaat>. Luettu: 2.10.2025.

Vanhemmuuslaki 2022/775. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/2022/775>

Vuori, Jaana. 2021. Tutkimusetiikka ihmistieteissä. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetiikka-ihmistieteissa>. 12.1.2025

Väisänen, Terhi. 2020. ”Sateenkaarevat pari- ja monisuhteet pari- ja perhetyössä” Teoksessa *Perhe- ja läheissuhteet sateenkaaren alla*, toim. Annukka Lahti, Kia Aarnio, Anna Moring ja Jenni Kerppola. Helsinki: Gaudeamus, 243–254

Westerlund, Mikael. 2020. *Apilaperheiden osallisuus – vailla vertaistaan*. Opinnäytetyö Sosionomi (AMK). Metropolia Ammattikorkeakoulu.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/347515/Westerlund_Mikael.pdf. Luettu: 1.10.2025

Yesilova, Katja. 2009. *Ydinperheen politiikka*. Gaudeamus.

Ylöstalo, Hanna. 2022. Perhevapaaudistus määrittelee sukupuolten asemaa yhteiskunnassa.

Politiikasta verkkolehti 5.8.2022. <https://politiikasta.fi/perhevapaaudistus-maarittelee-sukupuolten-asemaa-yhteiskunnassa/>. Luettu: 1.10.2025

10 Liitteet

10.1 Liite 1. Tutkimussopimukset

10.1.1 Haastateltavien kumppanuusvanhempien tutkimussopimus

Tämä tutkimussopimus on laadittu Roosa Suonpään pro gradu – tutkimukseen.

Tutkimus käsittelee kumppanuusvanhempien kokemuksia vanhemmuuden rakentumisesta, hoivan neuvotteluista ja perhepolitiikasta. Tutkimuksen keskeinen tavoite on myös selvittää, miten kumppanuusvanhemmuus tunnistetaan erilaisissa yhteiskunnan järjestelmissä ja rakenteissa.

Tutkimus on haastattelututkimus ja haastattelut toteutetaan Teams – yhteydellä. Haastattelut tallennetaan ja tallenteet litteroidaan. Litteroitu aineisto analysoidaan. Haastattelutallenteet ja litteroitu aineisto säilytetään tutkimuksen tekijällä. Litteroitua aineistoa voidaan tarjota arkistoitavaksi erikseen sovittaviin arkistoihin. Arkistoinnista sovitaan erikseen haastateltavien kanssa.

Haastateltavien anonymiteetistä huolehditaan. Haastateltavista käytetään peitenimiä eikä paikkatietoja (esimerkiksi paikkakunta, työpaikka) julkaista. Haastateltavat saavat tarkistaa sitaattinsa ennen tutkielman julkaisua.

Haastateltavalla on oikeus perua tai keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen missä tutkimuksen vaiheessa tahansa.

Tutkimussopimuksen hyväksymiseksi haastateltavan tulee antaa kirjallinen suostumuksensa tutkimuksen tekijälle. Suostumus lähetetään tutkimuksen tekijälle sähköpostitse osoitteeseen rsuonpaa@ulapland.fi seuraavan mallin mukaisesti:

”Suostun haastateltavaksi ja annan suostumukseni haastatteluni hyödyntämiseen Roosa Suonpään tutkimukseen aiheesta kumppanuusvanhempien kokemukset vanhemmuudesta, hoivasta ja perhepolitiikasta.

Nimi:

Päivämäärä:

”

10.1.2 Haastateltavan asiantuntijan tutkimussopimus

Tutkimussopimus

10.2.2025

Tämä tutkimussopimus on laadittu Roosa Suonpään pro gradu – tutkimukseen.

Tutkimus käsittelee kumppanuusvanhempien kokemuksia vanhemmuuden rakentumisesta, hoivan neuvotteluista ja perhepolitiikasta. Tutkimuksen keskeinen tavoite on myös selvittää, miten kumppanuusvanhemmuus tunnistetaan erilaisissa yhteiskunnan järjestelmissä ja rakenteissa.

Tutkimus on haastattelututkimus ja haastattelut toteutetaan Teams – yhteydellä. Haastattelut tallennetaan ja tallenteet litteroidaan. Litteroitu aineisto analysoidaan. Haastattelutallenteet ja litteroitu aineisto säilytetään tutkimuksen tekijällä. Litteroitua aineistoa voidaan tarjota arkistoitavaksi erikseen sovittaviin arkistoihin. Arkistoinnista sovitaan erikseen haastateltavien kanssa.

Haastateltava asiantuntija esiintyy haastattelussa omalla nimellään ja tutkimuksessa asiantuntijasta käytetään hänen oikeaa nimeään. Haastateltava saa tarkistaa sitaattinsa ennen tutkielman julkaisua.

Haastateltavalla on oikeus perua tai keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen missä tutkimuksen vaiheessa tahansa.

Tutkimussopimuksen hyväksymiseksi haastateltavan tulee antaa kirjallinen suostumuksensa tutkimuksen tekijälle. Suostumus lähetetään tutkimuksen tekijälle sähköpostitse osoitteeseen rsuonpaa@ulapland.fi seuraavan mallin mukaisesti:

”Suostun haastateltavaksi ja annan suostumukseni haastatteluni hyödyntämiseen Roosa Suonpään tutkimukseen aiheesta kumppanuusvanhemmuus ja vanhemmuuden rakentuminen sekä hoivan neuvottelut.

Nimi:

Päivämäärä:

”

10.2 Liite 2. Haastattelurungot

10.2.1 Haastateltavien kumppanuusvanhempien haastattelurunko

Taustakysymykset:

Ikä

Sukupuoli

Koulutus ja/tai ammatti

Vanhemmuuskumppanin sukupuoli

Lapsen ikä

Aluksi: Kerro vapaasti itsestäsi ja ajankohtaisesta elämäntilanteestasi

Tie kumppanuusvanhemmaksi

- Millaisia ajatuksia sinulla on ollut perheen perustamisesta ja vanhemmuudesta elämäsi varrella?
- Miten päädyit kumppanuusvanhemmaksi? Missä tutustuit vanhemmuuskumppaniin?
- Millaisia odotuksia ja toiveita sinulla oli kumppanuusvanhemmuutta kohtaan?
- Millaisia odotuksia ja toiveita sinulla oli vanhemmuuskumppania kohtaan?

Vanhemmuuden suunnittelu ja neuvottelut

- Millainen perhe sinulla on, keitä siihen kuuluu?
- Miten suunnittelitte vanhemmuuden toteuttamista ja hoivan jakamista?
- Millaisista asioista sovitte ja missä vaiheessa?
- Millaiset asiat vaikuttivat tekemiinne ratkaisuihin?

Jos perhevapaat eivät nousseet vastauksissa esille, kysy seuraavat kysymykset:

- Miten neuvottelitte perhevapaiden pitämisestä? Kuka/kumpi pitää minkä verran?
- Miten päädyitte edellä mainittuun ratkaisuun perhevapaiden jakamisesta?

Kumppanuusvanhemmuus arjessa

- Miten kumppanuusvanhemmuus toteutuu arjessasi?
- Oletteko jakaneet lapsen hoitoon liittyviä vastuita? Mitä, miten?
- Millaisia haasteita sinulla/teillä on arjessa?
- Millaisia vahvuuksia sinulla/teillä on arjessa?
- Miten kumppanuusvanhemmuuden ja työn yhdistäminen on onnistunut?
- Onko sinulla näkemystä, miten kumppanuusvanhemmuusperheet voitaisiin yhteiskunnan tai palvelujärjestelmän taholta huomioida paremmin?

Lopuksi:

Haluatko esittää lisäkysymyksiä, kommentteja tai tarkentaa jotakin?

10.2.2 Asiantuntijahaastattelun haastattelurunko

Aluksi: Kerro itsestäsi ja historiastasi kumppanuusvanhemmuuden parissa tehtävän työn parissa

Tie kumppanuusvanhemmaksi:

- Millaisissa asioissa sinuun otetaan yhteyttä?
- Miksi kumppanuusvanhemmuus valitaan lapsiperheellistymisen muodoksi? Onko tapahtunut muutosta urasi aikana?
- Onko kumppanuusvanhemmuudessa perhemuotona tapahtunut muutoksia urasi aikana? Millaisia?

Kumppanuusvanhemmuus, hoiva ja perhevapaaudistus

- Onko sinulla näkemystä, kuinka kumppanuusvanhemmat neuvottelevat hoivan jakamisesta ja vanhemmuudesta?
- Onko sinulla näkemystä siitä, miten perhevapaaudistus on vaikuttanut kumppanuusvanhempiin ja kumppanuusvanhemmuudessa?
- Onko perhevapaaudistuksen voimaantulo näkynyt ohjaustyössäsi?
- Mitä ajatuksia sinulla on perhevapaaudistuksesta työsi ja työkokemuksesi tiimoilta?

Kumppanuusvanhemmuus yhteiskunnassa

- Miten kumppanuusvanhemmuus muutoin tunnistetaan yhteiskunnassa?

- Näetkö tasa-arvo- ja yhdenvertaisuushaasteita tämän perhemuodon kohdalla?
Millaisia?
- Millaisia järjestelyjä tai toimenpiteitä tulisi tehdä, jotta erilaisia perhemuotoja voitaisiin tukea tai huomioida paremmin?